

_____

© 2005 Blackwell Publishing Ltd, *Journal of Internal Medicine* 258: 101–108

100 100 100 100 100

100

100   1000   10000

1992

Table 1

— — —

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 84

. 2-1937న దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభ-ఆంధ్ర, హైదరాబాద్
 భవనంలో జరిగిన హైదరాబాద్ హిందీ ప్రేమికులచే ప్రమాణపత్ర
 ఎకరతోత్సవసభలో ఉపన్యసిస్తున్న ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ జ్ఞాపిక
 కాథామాత్యులు గౌ॥ శ్రీ వి. మహేంద్రనాథ్ గారు.

జాతీయ ఆంధ్రప్రదేశ్ హిందీ ప్రచారక మండలి ప్రధాన
 కార్యదర్శిగా ఎన్నికైన శ్రీ వి. అంజయ్యగారు, పొన్నూరు.

సాహిత్యమాస పత్రిక

395

మార్చి, 1987

వార్షికచండా : పదిహేను రూపాయలు

సంపుటి : 39, సంచిక : 2

విడిపత్ర : రూపాయిన్నర

సంపాదకులు

ఎ. రామస్వామి

ఈసంచికలో

1. స్వర్ణోత్సవ సందర్భం	—	సంపాదకీయం
2. కబీరు సూక్తులు	—	ఈ పని వయాచంద
3. హుబ్బుల్ వకన్	—	ఇక్బాల్ మూలం: బుల్బుల్ అహమ్మద్ "ఫర్వద్" అనువాదం: డా. సి. నారాయణ రెడ్డి
4. తెలుగు తెగులు	—	ప్రొ. చ. జి. రామాచంద్రావల్మీకి
5. కర్తవ్యం	—	చేనాబి కమలదత్తి
6. చలాచల గుర్రగురలు	—	డా. ఆర్. పద్మవర్ణి శ్రీనివాసరెడ్డి
7. శ్రీ వెంకటాద్రి చరిత్ర జోహాద్ద	—	డా. పి. ఎస్. రామకృష్ణారావు
8. సోమయాజీ చిత్తపాణి	—	కాంక్షపల్లి సుదర్శనరాజు
9. స్వార్థంత్యక్తు వెలుగుల కోసం పరిశీలించిన తెలుగు కవులు	—	కవిమణిల చరసింహారెడ్డి
10. ఆంకణ్డు	—	కె. సుబ్బాబాబు
11. బసవరాజు అప్సారావృణా కవితా రామణీయత	—	జై. నాగయ్య
12. మీన మేషాలు	—	పాఠకోదేటి జగన్నాథరావు
13. పంజాబ్‌ను పంజాబుగానే ఉంచండి	—	హిందీ మూలం : స్వామి కుమార్ "ధీర్" తెలుగు సేత : చిలుకమారి సంగీత
14. పాదుకా పురాణం	—	కన్నడమూలం : డా॥ మాన్తి వెంకటేశ అయ్యంగార్, తెనిగింపు: శంకరగంజి రంగాచార్యులు
15. కడప మాండలికం	—	అపధారం ఉమామహేశ్వర శాస్త్రి
16. ప్రియదర్శన	—	అనువాదము: కాకరవర్తి ముఖింగార్య
17. సాహిత్య గోష్ఠి	—	డా॥ ఇదారి చరసింహ శాస్త్రి సి. బి. కృష్ణ
18. సమీక్షలు	—	యస్. రామాచంద్రాచారి.
19. వారాహాహిని	—	—

స్వర్ణోత్సవ సందర్భం

దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ- ఆంధ్ర ఏజెన్సీ యేండ్లు పూర్తి చేసుకొని ఏజెన్సీ ఒకటవ సంవత్సరం లోనికి అడుగు పెట్టింది. దీనితో దక్షిణాదిన హిందీ ప్రచారోద్యమం రీతి సంవత్సరాలు పూర్తిచేసుకొన్నట్లయింది.

1918కి పూర్వం హిందీ ప్రచార ప్రసారాల లక్ష్యంతో సంస్థలు ఏర్పడక పోలేదు. కాశీ నాగరీ ప్రచారణ సభ, హిందీ సాహిత్య సమ్మేళన్, ప్రయాగ ఏర్పడి పనిచేసాయి, కాని దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ లక్ష్యానికి వాటి లక్ష్యానికి తేడా ఉన్నది. ఆ రెండు సంస్థలు ప్రధానంగా హిందీ మాట్లాడే రాష్ట్రాలలోనే హిందీ భాష స్థానాన్ని పదిలపరచడం కోసం ఏర్పడ్డాయి. హిందీకి స్వస్థలంలోనే గౌరవం లభ్యమయ్యేటట్లు చేయడం వాటి లక్ష్యం. ఆపని చేశాయికూడ. ఇక దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ హిందీకి జాతీయ భాషా స్థానాన్ని కల్పించి తద్వారా దేశసమైక్యతా భావాన్ని ప్రోదిచేయడం కొరకు ఏర్పడింది. ఈ లక్ష్యంతోనే మహాత్ముడు 1918లో తమ కుమారుడు దేవదాసు గాంధీని మద్రాసు వంపించి జాతీయ భాషగా హిందీ ప్రచారోద్యమానికి, దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభకు శ్రీకారం చుల్టారు.

ఈ సభ ఆదిలో సాహిత్య సమ్మేళన సంస్థకు అనుబంధంగా ఉన్నా లక్ష్యభేదం కారణంగా త్వరలోనే విడివడి స్వతంత్ర సంస్థగా రూపొందింది. స్వతంత్రమయిన తరువాత సభ కార్యకలాపాలు శరవేగంతో అభివృద్ధిచందగా దక్షిణాదిన నాలుగు భాషా ప్రాంతాలలోను ప్రాంతీయ శాఖల నేర్పరచి వాటి సహకారంతో హిందీ భాషా ప్రచారం గావించ సాగింది. ఈ దశలోనే దేశంలోని ఇతర రాష్ట్రాలలో కూడ ఆయా హిందీ ప్రచార సంస్థలు ఏర్పడి జాతీయ భాషా ప్రచారం కావిస్తూ వచ్చాయి. ఈ విధంగా దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ తక్కిన హిందీ ప్రచార సంస్థల కన్నిటికి మార్గదర్శకమై హిందీకి జాతీయ భాషా స్థానాన్ని కల్పించడంలోను, దాని స్వరూప స్వభావాలను నిర్ధారణ చేయడంలోను, చేసి దానిని ప్రపంచ స్థాయి భాషల సరసన నిల్పడంలోను కీలకమైన పాత్రను నిర్వహించింది.

ఆంధ్రసభ 1938లో ఆంధ్ర రాష్ట్ర హిందీ ప్రచార సంఘం అనుపేర ఏర్పడింది. అటు తరువాత నైజాము సంస్థానంలోని తెలుగు మాట్లాడే జిల్లాలను కలుపుకొని, 'దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ- ఆంధ్ర' గా రూపొంది పనిచేస్తున్నది.

ఆంధ్ర సభ ప్రారంభంతో తెలుగునాట జాతీయ భాషా ప్రచారం మారుమూల గ్రామాలకు కూడ చేరుకుంది. మనరాష్ట్రంలోని జాతీయ పార్టీలన్నీ సభకు నైతికబలాన్ని, మద్దతును ఇచ్చాయి. అగ్రశ్రేణికి చెందిన నాయకులు సాహితీ పరులు, పత్రికాధిపతులు ఈ ఉద్యమానికి చేయూత నిచ్చారు. హిందీ ప్రచారం ౧౯౩౮ ఏప్రిల్ మైన నిర్మాణ కార్యక్రమంగా కొనసాగింది.

స్వాతంత్ర్య సంపాదనానంతరం హిందీభాష స్వరూప స్వభావాలను దానిని నేర్చుకొనే లక్ష్యంలోను కూడ మార్పు వచ్చింది. జాతీయతా పరిరక్షణతోపాటు ప్రయోజనాత్మక లక్ష్యం కూడ దానికి ఏర్పడింది. ఇప్పుడు మనకు ఆ భాషలో ఎంతో కొంత పరిజ్ఞానం మాత్రమే కాక, దానిలో నైపుణ్యం కలిగి ఉండడం కూడ అవసరమైంది. ఈ అవసరాన్ని గుర్తించి దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ పార్లమెంటుద్వారా జాతీయ ప్రాధాన్యం గల సంస్థగా గుర్తింపు పొందటానికి ప్రయత్నించి సాధించింది. ఇప్పుడు దీనికి విశ్వవిద్యాలయ స్థాయి లభించి విస్తృతి సందసాగింది. హిందీలో కంప్యూటర్ కోర్సులను కూడ నిర్వహించే స్థాయికి ఎదిగింది.

అయితే ఇంత జరిగినా దక్షిణాదిన జాతీయ భాషగా హిందీని ప్రచారం చేయవలసిన అవసరం ముగియలేదు. అందుచే కేంద్ర సభ ప్రాంతీయ సభలు సంప్రదాయ పద్ధతిలో హిందీ భాషా ప్రచారం సాగిస్తూనే ఉన్నాయి. సాగిస్తూ ఉండాలి కూడాను. ఈ వృష్ట్యా ఈ సంవత్సరం అక్టోబరు నెలలో జరగబోయే ఆంధ్రసభ స్వర్ణోత్సవ కార్యక్రమాలు ఉద్యమోదక నవినస్ఫూర్తి నిచ్చేవిగా తీర్చిదిద్దడానికి ప్రయత్నం జరుగుతోంది.

స్వర్ణజయంతుత్సవ సందర్భంలో (1) రెండు లక్షలమందికి పరిచయ పరిక్ష ద్వారా హిందీ నేర్పటం (2) తెలుగులోని 10 ఉత్తమ గ్రంథాలను హిందీలోనికి అనువదించి ప్రకటించడం, (3) స్వర్ణజయంతి భవన నిర్మాణం, (4) స్వర్ణజయంతి స్మారక (సావనీర్) ప్రకటన, (5) మూడు రోజుల ఉత్సవ కార్యక్రమాలు జరపడం — కార్యక్రమాలను నిర్వహించుటకు నిశ్చయించుట జరిగింది. ఈ పనులు ప్రధానికా బద్ధంగా జరుగుతున్నవి కూడాను.

గత మూడు సంవత్సరాలుగా హిందీ పరిచయ పరిక్ష నిర్వహించబడుతోంది. ఇంతవరకు సుమారు 1, 50, 000 (లక్షా ఏబది వేలు) ల మంది ఈ పరిక్షల ద్వారా హిందీ నేర్చుకొని ప్రమాణపత్రములనుపొందారు. అక్టోబర్ నెల నాటికి రెండులక్షల లక్ష్యము నెరవేరగలదని ఆశిస్తున్నాము. నాల్గు పుస్తకాలు ప్రకటితమయ్యాయి. హైదరాబాద్, విజయవాడలలో భవననిర్మాణం చురుకుగా సాగుతోంది. స్మారకను ఆంధ్రప్రదేశ్ హిందీ ప్రచార సర్వస్వంగా తీర్చిదిద్దడానికి ప్రయత్నాలు జరుగుతున్నాయి. ఈ సంవత్సరం అక్టోబరులో గోష్టులు ప్రచారకుల సన్మానాలతో కూడిన కార్యక్రమాలు వైభవంగా జరపడానికి ఏర్పాట్లు జరుగుచున్నాయి.

ఈ సందర్భంలో ప్రచారకులు సభకు అందజేయుచున్న సహకారానికి కృతజ్ఞత తెల్పుచూ హిందీ పరిచయ పరిక్షలో ఉత్తీర్ణులయిన విద్యార్థులను అంతటితో ఆగిపోకుండా వారు తమ హిందీ భాషా జ్ఞానాన్ని సభ పరిక్షలకు చదవడం ద్వారా పెంచుకొనేటట్లు ప్రోత్సహించవలసినదిగా కోరుచున్నాము.

కబీరు సాక్షులు

— ఈమని దయానంద

26

లేశమైన ప్రేమలిప్తముగాకున్న
వాని దేహము వడపీరుగనుము
ప్రాణహీనమయ్యె పెకొని బుసగొట్టు
కొలిమితిత్తియనుచు తెలిసికొనుము.

27

చూచి చెప్పరగిన సూక్ష్మము లన్నియు
లేఖలందు వ్రాయలేము జగతి
ఇరువురేశమైరి* చిరవధూవరు లంత
తెల్లిబోయినారు* పెళ్ళివారు.

28

ఏండ్లకొంది మాలనెంత తిప్పినగాని
మదినిగల్గు భ్రమలు మాయలేదు
చేతనున్నమాల శీఘ్రమే విడనాడి
మదిని నామరత్న మాలితిప్ప.

29

వృక్షమెప్పుడు పండు భక్షింపజూనదు
ఏరు నీరుద్రావనెంచదెప్పుడు
బ్రతుకుచుండు రింను పరమార్థ కాంక్షులై
భక్తజనులు దేహయుక్తులగుదు.

30

పచ్చనైన మాను పసిగట్ట జాలును
నిర్మలమ్మటంచు నీటిప్రేమ
ఎన్నిమార్లు మేమమేతెంచి కురిసిన
ఎడియున్న చెట్టుకేమి తెలియు ?

* జీవాత్మ పరమాత్మలే చిరవధూవరులు. పంచభూతములు పెళ్ళివారు.

హాబ్బుల్ వతన్

కాశ్మీరీ మూలం :

అబ్బుల్ అహ్మద్ 'ఫర్వాద్'

ఆనుస్టుజనం :

డా॥ సి. నారాయణరెడ్డి

కాళరాత్రి హున్మవ్వనలిపై
ప్రశస్త వీరహస్తాలు సాచి
ప్రహున్మవ్వనలిపై వెన్నుతట్టి
ప్రభాకరుణ్ణి నడిపించానుకున్నాను నేను.

చల్లాకుమానే జులిస్తావున్న జులూసులను
అవుతూ చల్లాకుమా వుండే

అవి జాసిపడ్డాయి ఉన్నతనృతంలో -
ప్రజ్వలించే వైభవం కళావిహీనం కాగా.

ఎంతవదోచీప్తి ఆ తరళానుజ నేత్రాల్లో
ఎవరువీరు? పసరుమొగ్గల్లాంటి పసిగుండెల్లో
విషఖడ్గాలు దింపినవారు.

అడుగో ప్రతివ్యసించింది వందేమాతరం
ఆపాతాళ గగనాంతరం.

రొమ్ములు సాచి నిలబడ్డాము
కుమ్మకొస్తున్న తుఫానుం తెదుకొడ్డాము.

ఉడికే ప్రతి రుధిరపిండునూ ఊర్మికా శిరస్సులెత్తగా
అడుగడుగునూ జీవితాల్పించాము.

సుపభాత సురుచిర భావుకులారా
ఇదే రుధి అనుకోకండి.

గత శతాబ్దాల శ్రాంతి యోధులు
గర్వింబారు రక్తసేత్ర గాత్రాంతో
'జన్మభూమి గరియసీ' అని.

పవిత్ర శ్లోకుడు ప్రవక్త పలికిన సూక్తం
“హబ్బుల్ వతన్ మిన్ ఊల్ ఈమాన్”
విశ్వాసానికి విశ్వాత్మ దేశాభిమానం
పట్టుకున్న చెట్టాపట్టాలు విడిచిపెట్టికండి
కలిసి దాటాలి గభీరకాలవాహినిని.

జాన చేద్దాం రండి అశ్రాంత నదీధారలా జీవించాని
లింపులు వేరువేరైనా ప్రవాహం ఒక్కటే -
పాదాలు వేనవేరైనా ప్రయాణం ఒక్కటే.

వైస్-రాన్సం

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాంస్కృతిక విశ్వవిద్యాలయం

8-8-845, సోమ-జిగూడా,

హైదరాబాద్ - 500 04

తెలుగు తెగులు

న. చ. రామానుజాచార్యులు

గానట బీసదే చదవబడే దేశంలో
భాసుర భారతార్థాలు వతింప బడ్డాయి.
తీరూ తెన్ను లేకుండా వున్న తెన్ను బాసకి
గీర్వాణంతో వ్యాకరణం వెలయుచు బడ్డది
అక్కడితో గుర్తించ బడింది తెన్ను జాతి ఉనికి.

అందుకే
సహస్రాబ్దికం జరప బడింది మొన్న
తెన్ను పల్కు కల్పికి.

దక్షిణగంగ నాటకు గోదావరి నది వొడ్డున
వెయ్యబడిన గట్టి పునాదుల మీదనే
నిర్మించ బడింది బృహత్తర సాహితీ సౌధం.

ఆ సాహితీ సౌధం చుట్టూ నాటబడిన
సుందర సాహితీ నందనవనం చేత
విరజిమ్మ బడ్డ తెన్ను కంపుచే
కమ్మబడ్డ దేశమ్మదెల్ల తెల్లమ్ముగా
తెన్నునే నా బడగ దొడగింది.

తెన్నునేల మీద తెన్నువాడి చేత
మాటాడబడని విధంగా తెన్నుబాస
రాయబడవలసి వుందని
రాయబడి వుంది తెన్నువాడి నొసట
తెన్నువాడిచేత మాట్లాడబడని తీరుగా
తెన్ను మాట్లాడించ బడటానికి
రవ్వంతై నా సిగ్గు పడ బడకుండా
నిర్వహించ బడుతున్నాయి
మన రేడియో, మర దూరదర్శిని కూడాను

రేడియో దూరదర్శిని కొమ్మల మీద
కూర్చోబడ్డ పక్షులన్నిటి చేత
కూయబడుతున్న కూత యిదే
తొలినించి తెన్నుబాస
పట్టబడి పేడింప బడుతుందీ రోగంతో.

ఇది తెలుగు తెగులు అనబడుతుంది
తెన్ను కవితకి శ్రీకారం చుట్టబడిన నాడినించి
శ్రీశ్రీ కారం పెట్టబడేవరకూ
ఈ తెలుగు తెగులు భరించ బడుతోంది.

సి-192.

HAL పౌన్షిష్,

హైదరాబాదు-500 042.

కర్ణపర్వం

— వేదాబి రఘుపతి

గులాబీ గుసగుసలు

— డా॥ అన్నపురెడ్డి శ్రీరామరెడ్డి

అహంకారం అజయకోలేక
మమకారాన్ని మంటకబిడి,
మంచిని వంచన చేసే
అలోచనతో, అవేళతో
స్నేహం మునుగులో
నిన్ను అలిమిస్తూ, ఆదరిస్తూ
పట్టం కట్టిన వాణ్ణి చూసి
ప్రాణమితునిగా సంభావించి
దాన్ని త్యాగంగా భావిస్తున్నావా?
నీ వెలుగుల జీవితం
అధర్మానికి అంకితం కాకూడదు నేస్తం!
నడుమంత్రపు సరికోసం
పడిదావడం పనికి రాదు!
కఠంత్రాల హితిలో
కూడకొని పోవద్దు!
మరిపిస్తున్న వర్తమానాన్ని
పరిశీలించడం నేర్చుకో!
అది మరిపిస్తున్న ఆగతాన్ని
అర్థం చేసుకోవడం మరిచిపోకు!
అక్రిమం ఎక్కడున్నా సరే
ప్రశ్నించడం నీ కర్తవ్యం
పరిత్యజించడం నీ ధర్మం -
సౌజన్యం శత్రువులో వున్నా
సమాధరించడం నీ మార్గం
పరిగ్రహించడం నీ స్వర్గం -
అప్పుడే ఈ సవరణతంలో
నిజంగా నీ చరిత్ర
భావి "కర్ణపర్వం" కాక తప్పదు!

శ్రీ వేంకటేశ్వర డిగ్రీ కళాశాల
సూర్యాపేట - 508 213

ఆశల ఆకాశంలో....
విహరించే మనోవిహంగం
సమస్యల గ్రీష్మం విసిరిన
వడగాలి దెబ్బకు
మట్టి కరిచి నవ్వుడు -
స్పందించే మట్టికణం
గుండె లోతుల్నుండి....
కవిత్యం ఉబికివస్తుందని -
మళ్ళీ మధ్య బ్రతికే
గులాబీ రేకుల గుసగుసలు
వింటే-తెలుసుంది!

ఆ గులాబీ రేకుల
గుణరత్నాల వమనాల నుండి
జాల్యాడు కాంతి ధారల దాదల్లో
పయనించే జీవితనౌక
అంతరంగాల తరంగాలపైన
గమ్యం చేరినవ్వుడు -
తీరాం పెదవుల మీద....
పచ్చని నవ్వులు ప్రతిఫలస్థాయని
కవికోకిలం లిల్లిన రాగమాలికలు
రవళించెను - పరిమళించెను
మది - వీణయైతే!
నవవేణువులై !!

18-10-12, అనందభవన్
ఫస్టు లైన్, మాచవరం
విజయవాడ-4

శ్రీ వెంపరాల వార్కి జోహార్లు

— డా॥ పి ఎన్. రామకృష్ణారావు

వెంవెం బోయింది ప్రగతి
వెంపరాం లేని ఈ జగతి
వెంపరాదా! నేయి వరాం
కవితా కుసుమాలు రాంవా యింక?
రాల్సినవే బాటలే?
రతనాలు వేయేల?
వేయివరాం సాటి
నీ దీక్షక్రికి
ప్రదున్ను వ్యాఖ్యానమే
నికష్టపలము నుమి!
మనుచరిత్రకు నీ విమర్శ
అంద్ర సాహితీ మకుటంలో మణిహాస!
ఓ వ్యాకరణ వ్యాఘ్రమా!
భారత వ్యాకరణ వ్యాఖ్యాన సారస్వతామా?
నిన్ను మృత్యువేం చేయగలడు?
సాహితీ పరియంభావుకుల
మనోకుహరాల్లో, పర్యకిరణార్
జొప్పించిన సూర్యనారాయణ శాస్త్రీ
అజ్ఞాన తిమిర హర్తా!
శుకర విజయ కర్తా!
శతాయుష్మంతురా!
తెలుగు సాహితీ స్రవంతి
వరదలై పారింది.
నీ ప్రతిపదై మంద
తెలుగు భాష తేనెలై
ఊరింది నీ గర్భ మందు
యశఃకాయుడవై వర్ణిల్లు
కవి చంద్రమా' పండిత ప్రకాండా!
నీకివే మా జోహార్లు

పద్మావతి పత్రికేషన్స్

గోల్ నెం. 7-9-24

శివాలయం స్ట్రీట్, రామారావుపేట

కాకినాడ - 588 004

సోమయాజీ- ఒక్క పేజీ

కొండపల్లి నుదర్శనరాజు

మిత్ర!

శాసనాల రహస్యాల్ని
చారిత్రిక నేపథ్యంతో
పుష్కర కాంఠ పరిశ్రమించి
తెలుగు భాషకు ఎల్లలు దాటి
ద్రావిడ భాషారూపాల తోటి
తులనాత్మక విమర్శలో మేటి
విజ్ఞానానికి మెదక్కురిక్ బిల్లు
భాషా శాస్త్రానికి సైంటిస్టు
అందుకోండి - సోమయాజీ
అక్షరాంజలి - ఒక్క పేజీ
మీ గ్రంథం !!
అంద్రభాషకు "ఆదిగ్రంథం"
భాషా అభ్యయనానికి భాగవతం
ద్రవిడ భాషం చుక్కాసి
భాషాకుటుంబాల పారాణి
అధ్యాపకలకు బ్యారేజీ
భాషాశాస్త్రానికి కాలేజీ
అందుకోండి - సోమయాజీ
అక్షరాంజలి - ఒక్క పేజీ

ఆర్.ఎన్. హస్తల్-85

అంద్రాయానినపిటి, వాల్తేడ్-8

స్వాతంత్ర్యపు తెలుగుల కోసం పరితపించిన తెలుగుకవులు

— కరిమద్దెల నరసింహారెడ్డి

మానవుడు సహజసిద్ధంగానే స్వేచ్ఛా పియం
తావుకుడు. స్వేచ్ఛ మానవుని జీవం. అది యశస్వి
జన్మహక్కు. మానవునికి సహజ సిద్ధమయిన
స్వాతంత్ర్యానికి బాధ కలిగినపుడు ఆరని ప్రాణం
విరివిరిలాడి పోతుంది. స్వర్గసుఖాలను సమక్షంలో
నిలిపి వానిని సమాధిరింపదు, సమీక్షించదు. మాన
వుడు కాదు కదా! చివరకి నోరులేని విహంగము
కూడ స్వేచ్ఛగా రెక్కెల్లాడుకుంటూ విహాయ
సంలో విహరించాలనుకుంటుండే కాని జంతువు పంజ
రాన్ని కోరదు. అందుకే కవిత్వం దుహ్వరి రామి
రెడ్డి “కృషీవలుడు” అనే కావ్యంలో

“పంజరబద్ధకీరంబు జయలు గాంచి
యడ్డు కమ్ములు దాటంగ నాన చేయు
నటు బహిష్కరణమంబుల నతకడించి

మన్మనంబు స్వాతంత్ర్య సీమకు పరించు” — అని

తన స్వాతంత్ర్య పిపాసను వ్యవస్థ చేసివేసాడు.
మిల్టన్ మహాకవి కూడ స్వేచ్ఛలేని స్వర్గముకంటె
నరకమే మేలు” అని అభిప్రాయపడినాడు. పరశు
చిన్నయసూరి గారు పరావృత్తిచే వచ్చు “పాపనము
కన్న స్వచ్ఛంద వృత్తిచే వచ్చు గంజిమేలు” అని
స్వేచ్ఛ ప్రాధాన్యతను వ్యక్తీకరించినాడు. క్లెవ్లెండ్
మూర్తి వీరసావర్కార్ కూడా The breast of
Independence is better than the cage,
though made of gold” అన్నారు. సామాన్య

మానవుడు స్వాతంత్ర్య కామక్షయినపుడు మాన్యు
రయిన మహాకవికవి స్వేచ్ఛా పియంనడం సత్య
మూలం కాదు. “నిరంకుశా కవయో” అను నానుడి
కవుల స్వేచ్ఛా జీవితమున వ్యక్తము చేస్తూవుంది.
కవులు పాతంత్ర్య భావాలను సయితం సహించలేరు.
తన పాతంత్ర్యమును కాపాడక తన ప్రజల పాత
తంత్ర్యమును సయితము కవులు చూచి సహించలేరు.
అందుకే దుహ్వరి రామిరెడ్డి “కృషీవలుడు” అను
కావ్యంలో కృషీవలునికి యీ విధంగా నీతి సుపదే
శించు చూపాడు.

“వాయిదా మించవచ్చిన వడ్డీ యప్పు
పడతి సొమ్ములు కుదువకు పడ్డ యప్పు
చేగ తీతివి స్వాతంత్ర్య వీధియందు
సంచరించును నిశ్చింత సంతతము”

అప్పు నిప్పులాంటిది. అప్పు తీసికొనుట యనగా మన
స్వేచ్ఛను కోల్పోవుటమే యగును. అప్పు చేసికుడుచు
వప్పుకూడుకన్న కాను ఋణములేని గంజిమేలు.
అందువల్ల నీవు యితరులకు పడ్డ అప్పు త్వరగా తీర్చి
స్వాతంత్ర్య వీధియందు నిశ్చింతగా సంచరింపు
మన్నాడు. మాతృదేశము బానిస శృణాలా బద్ధమై
మగ్గిపోవునపుడు స్వేచ్ఛాజీవి అయిన కవి ఒక్కొక్కసారి
లేచులాగ విరుచుకు పడతాడు. ఒక్కొక్కసారి త్రాచు
లాగ బునుకు కొడతాడు. పరప్రభుత్వము యొక్క
దుష్టపనుట్లనలను చూచినపుడు కవుల కండ్లలో

రుధిరాశ్రుకణములు కదలాడుతాయి. చునోపశ్మికంలో మిన్నగు ఫణములు మొదలాడుతాయి. భారతమాత శృంగిలా బద్ధమయిన పదాలు కవితక కవుల పెదాం మీద పలుకుతుంది. భారతమాత దీనమున, పానమున వదనం చూచినపుడు కవి తనవుతో ఇటు వటువుతో స్వాతంత్ర్య భావం పెట్టుకుంటుంది. స్వాతంత్ర్య భావం కవిన ఆవేశించినపుడు కవి ఒక్క పదవక్కు తొక్కుతుంది. కవితా సవంతి సెయ్యేది ఉరవడితో పడిపడిగా దూకుతుంది. అప్పుడు పుట్టిన కవి కథనంలో కవి అంతర్వృతనం వుంటుంది. కవిత్వం నిండుగా కవి వేదనావేదముంటుంది. దేశదాస్య విమోచనానికి వీరకళారం కత్తి దూస్తే కవికళారం కలం దూస్తాడు. ఇద్దరు తమజాతిని ఆదుకుంటారు. మనుకారంతో వద్దకు చేరుకుంటారు. వీరుడు కత్తి ధనింది శత్రుకంతవియంతనం చేయ బోతాడు. కవి తన కవితా ప్రవోదం ద్వారా నిద్రా ముద్రిక మయిన జాతిలో జాగృతిని కలిగిస్తాడు. జాతి నంత దిని వీరావేశంతో ముందుకు నడిపిస్తాడు. "కత్తి బలం కన్న కలం బలం మిన్న" అని నిరూపిస్తాడు.

భారతదేశాన్ని ఆంగ్లేయులు ఆక్రమించుకున్నారు. భారతజాతి ఆంగ్లేయులను పారద్రోలడానికి నడుము కట్టింది. ఉద్యమాలు తీస్తున్నాయి. ప్రతివాడు తమ వంతు కర్తవ్యాన్ని నిర్విరామంగా నిర్వహిస్తున్నాడు. ప్రతి భారతీయుని హృదయంలో స్వాతంత్ర్య భావం లావాలాగా ఉద్గమించింది. ప్రతి యువకునిలోను సేద్యా పిపాస వైశ్వచరంలాగా సలుదిక్కులాగు నాలుకలు చాచింది. బిపిన్ చంద్రపాల్ మొదలగు దేశభక్తి ప్రహరీత కొదమ సింగాలు పరుల పరిపాలనను సత్వరం నిర్మించాలని గర్జించాయి. కవులు పరాయి కిరాయి ప్రభుత్వాన్ని మట్టబెట్టాలని తమ కలాలను ఎక్కు పెట్టినారు. ఉపేక్ష భావంతో ఎత్తి పెట్టిన కలాలను కూడ కవులు ఎక్కు పెట్టినారు.

ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే కవుల పెన్నులు గన్నులు లులు రాయి స్వతంత్ర భారతంలో భారతీయుల జీవితాలు కలువలు పూచివట్టాయి. మలయ మారుతాలు వీధి నల్లుబాల్ని గుర్తించిన కవులు భారతసంగమ సమరం రమనంకు కర్తవ్యాన్ని నిర్వహించారు. స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ సమయంలో తెలుగు కవులు నిర్మలించిన తీరు ప్రాతఃస్మరణీయము పరాయి ప్రభుత్వము విధించు ఆక్షంకు బెదిరిపోయి తమ స్వాతంత్ర్య కాంక్షలను ఎదులుకోలేదు. ఆంగ్లేయుల బెదిరింపులకు, సాధింపులకు బెదరక, లాఠీ దెబ్బలకు, కారాగార కష్టంకు భయపడక నిష్క్రమవపు దేశ భక్తితో తమ కవితా విపంచిని మోగించి స్వాతంత్ర్య సమరానికి పూర్తి స్ఫూర్తి కలిగించినారు.

బిపిన్ చంద్రపాల్ ఆంధ్ర పర్యటన ప్రారంభ మయింది కంకతా నుండి బయలుదేరి బరంపురము విశాఖపట్టణములో ఉపన్యసింది రాజమండ్రి చేరు కున్నాడు. చంద్రపాల్ ఉపన్యాసాలను చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము పంతులు గారు అనువదించినారు. ఉపన్యాసాల చివరి రోజు చిలకమర్తి వారు ఆవేశంలో ఆశువుగా క్రింది పద్యం చెప్పారు.

'భారత భండంబు చక్కని పాడియావు
పాండవులు లేగదూడతై యెద్దురుండ
తెల్లవారకు గడుసరి గొల్ల వారు
పితుడుచున్నారు మూతులు బిగియబట్టి'.

ఈ పద్యం నభానమలను పురికొల్పింది. ఆంధ్రుల నాలుకల మీద నాట్యం చేసింది. ఈ పద్యం భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమ కవితకు నాంది అయింది. ఇందులో ఆంగ్లేయులు భారతీయ జాతీయ సంపదను ఎంత నేర్చుకొని దోచుకొంటున్నారో చక్కగా వివరించ బడింది. జాతీయోద్యమము వల్ల ప్రభావితమయిన తొలివారు తెలుగు కవులలో దువ్వూరి రామిరెడ్డి గారు ఒకరు. నవ్యాంధ్ర సాహిత్య సందనోద్యానమున

కవితా రసాల కాళి నెక్కి సింహపురి మండలంలో
పాఠశాల కన్న క్రాంత్యుని తెలుగులో స్వాతంత్ర్య
ప్రశస్తిని రాటు పక్కలను మధురాలి మధురంగా
గానము చేసి ఆంధ్రప్రజల హృదయాల నుర్రూత
లూగించినారు. మహాత్మాగాంధీ రాజకీయ రంగములో
వీరంగం తొక్కక ముందే స్వాతంత్ర్య శంఖారవము
వినిపించిన స్వాతంత్ర్యోద్యమ కవి దువ్వూరి. వర్త
మాన కేంద్రం మీద కాలు మోపి ఆగామి యుగాల
వ్యక్తిత్వమును తన కవిత్వంలో ప్రవర్ణించిన మూర
దర్శి కవి దువ్వూరి రామిరెడ్డి. స్వాతంత్ర్య రథమును
శ్రీశ్రీ చూడకముందే మొయిల్దారిని బయల్దేరిన
స్వాతంత్ర్యరథమును దువ్వూరి రామిరెడ్డి చూచినాడు.
స్వాతంత్ర్య రథము ఆకాశమార్గంలో నున్నప్పుడే
కనులారా చూచినాడు.

'అంబుదంబుల నమృత పూరంబు లొలుక
నింద చాపంపు తోరణ మిచ్చ గులక
కాదు మెడగులు నెత్తెడ కడలు కొనగ
మెడలె స్వాతంత్ర్యరథము విస్ఫోభియందు' -

అన్నాడు. ఆ స్వాతంత్ర్య రథానికి గుఱ్ఱాలు లేవు
ఏనుగులు లేవు. ప్రజలే ఆ రథానికి తుంగములు.

'లేవు దివ్య తుంగములు లేవు కడలు
ప్రజలే యా లేరు మోతులు పట్టువారు' -

అంటూ ప్రజా సంఘానికి, వారు పాలు పంచు
కొనే స్వాతంత్ర్య రథోత్సవానికి నివాళులు పట్టారు.

పరాయి ప్రభుత్వ నిరంకుశ విధానాన్ని తీవ్రంగా
బండిస్తూ, తన కలాన్ని కత్తిలా రుగ్గివించిన కవిరాజు
రావ విప్లవకవి త్రిపురనేని రామస్వామి చౌదరి. ఉప్పు
పత్యాగ్రహం ఉద్యమంగా జరుగుతున్న రోజుల్లో రామ
స్వామి చౌదరి విరాళం లింగంబడమే గాక చక్కని
కవితా నీరాసాల నందించినారు. సత్యాగ్రహం
నుడుట కుంకుమ తిరికం పెట్టి, చందనం పూసి

'వీరగంధము తెచ్చినారము
వీర డెవ్వుడా! తెలుపుడి
పూసి పోదుము, మెడను వైతుము
పూదండలు భక్తితో' -

అంటూ సత్యాగ్రహాల యందు పరాక్రమాన్ని
పలకరించినారు. మడించిన తెల్ల దొరతనమునే మత
మాతంగా కుంభస్థలంపై కుపిత సింహములై
లంఘించమని తెలుగు యువకులను పురికొల్పినారు

'పగవారు మన పయికి వచ్చి పడ్డారు
కోయండు మన యూళ్ళు కొల్లగొట్టారు
గూటిలో పిట్టల్ని కూల్చి వైచారు
పొంతులో పసి లేళ్ళు పొడిచి చంపారు

మరిచి పోవద్దోయ్ మరచిపోవద్దు
మన జాతి యగదాట్లు మరిచిపోవద్దు
నిదుర పోనీకేయీ నీ చేతి కత్తి
త్రాగియ పగవారి రక్తంబు నెప్పుడు

అంటూ జాతి యవస్థను, పరాయి ప్రభుత్వ దురా
గతాలను వ్యక్తము చేసినారు.

ప్రజయ కవిత్వంతో పాటు ప్రజా కవిత్వాన్ని
కూడ రచించిన కవితా సమ్యసాచి బసవరాజు ఆప్పా
రావు. వీరు రచించిన 'మా గాంధీ' అను గేయం
పాదని ఉద్యమ ప్రచారకుడు ఆ దినాల్లో లేదనిన
అన్యతము కాదు.

'కొల్లాయి గడ్డితేనేమి - మా గాంధీ
కోమదై పుట్టితేనేమి - మా గాంధీ'

- అను గేయము ప్రతి దేశభక్తునికి వేదమంత్ర
మయింది. అయ్యప్పు వెంకటకృష్ణయ్య గారు పురుషు
లనే గాక యువతులను సముతం స్వాతంత్ర్య పోరా
టంలో పాల్గొనమని ప్రబోధించినారు. వీరి కవిత్వంలో
ఉరకలు వేసే ఉత్సాహం. అందులు దాదే ఆవేశం
కనిపిస్తుంది.

‘అధికారమున్న అండ్ల ప్రభుత్వాన్ని
గడగదా వణికించినాడు’

అని విప్లవమునై అల్లారి సీతారావురాజును
ప్రశంసించి యువకుల కుత్సాహము కలిగించినాడు.

స్వాతంత్ర్యోద్యమ కవిత్వములో గురజాడ చిలు
జాడ కాదు. గురజాడ. అది తరువాతి వారికి వెలుగు
జాడ. ‘దేశమును ప్రేమించుచున్నా, మంచి యన్నది
పెంచుచున్నా, దేశమందే మట్టి కాదోయ్, దేశమందే
మనవుతోయ్’ అని గురజాడ చెప్పినవి మాటలు
కావు, మంత్రాలు. వీరి దేశభక్తి గేయము బంకిం
చండ్లని ‘వందేమాతరం, రవీంద్ర కవిండుని జన
గణమన, శంకరచాటి సుందరాచార్య మా తెలుగు
తల్లికి మల్లెపూచంద, ఇశ్వాల్ కవి రచించిన సారే
జహానీ అచ్చా హిందూస్తాన్ హమారా” అనుగేయాం
సరణికి సంబంధించినది స్వాతంత్ర్యోద్యమ కవి
త్వంలో రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారి నరణ ప్రత్యేక
మయింది. “నాలోకం బాగు పదాల-నేను ఏదయినా
ప్రయత్నం చేయాం. ‘జననీ జన్మ భూమిశ్చ స్వర్గా
దపి గరియసీ’ అను వానపీఠ నాలో సుఖ్యు తిరిగింది.
మాతను మించిన పరమామృతము లేదను నిశ్చయంతో
నా దేశ ప్రజలను మేలుకొలుపుటకు నాలోని చేతన
మేల్కొంది” అంటాడు రాయప్రోలు సుబ్బారావు
దేశాభిమానంతో రాయప్రోలు వారు రచించిన రెండు
మూడు గేయాలే శాశ్వతంగా నిలిచిపోయాయి.

“ఏవేళమేగినా ఎందుకాలిడినా
ఏ పీఠమెక్కినా ఎవ్వరేమనినా
పొగడరా నీ తల్లి భూమి భారతీని
నిలువరా నీ జాతి నిండు గౌరవము”
అవమాన మేరర అనుమాన మేరర
భారతీయుడనందు భక్తితో పాడ” - అంటూ

జాతి గౌరవాన్ని, అభిమానాన్ని ప్రదర్శించమంటాడు.
స్వాతంత్ర్యోద్యమ కాలంలో కవులందరు స్వాతం

త్ర్యము కావాలి, రావాలి, అని చెప్పినవారే అయితే
వాడు స్వాతంత్ర్యము ఎందుకు కావాలి, ఎందుకు
రావాలి? స్పష్టంగా చెప్పలేదు స్వాతంత్ర్యముఎందుకు
రావలెనో దాని అవశ్యకత మేమో చెప్పించి చెప్పినారు
వైదిపాటి సుబ్బారావుశాస్త్రి.

“పొట్టనిండామాడు-కట్ట నిండా జట్ట
మే మనుభవించగా మిగిలినది యితరులకు
పెద్ద చేతితో పిలిచి పెట్టాలి
పెద్దమనసనిపించుకోవాలి”-ఇందులో భార
తీయుల విశాల మనస్తత్వము చెప్పబడింది.

స్వాతంత్ర్య సమర పోరాటంలో ఎందరో మహాను
భావులు అనువులర్పించినారు. జాతీయోద్యమాన్ని
మాపుమాపుటకు పరాయి ప్రభుత్వము ఎవల ప్రయ
త్నాలు చేసింది. పరాయి పథుత్వ దమన సీతినీ చూచి
భారతీయులలో స్వాతంత్ర్య కాంక్ష మరింత రెచ్చి
పోయింది. తెల్లవానికి వ్యస్తీ చెప్పానని ప్రజలు
తలించినారు. అపార మయిన ప్రకాశికము యొక్క
అభిప్రాయంతో ఏకీభవించిన జాతీయకవి గరిమెళ్ళ
సత్యనారాయణ ఈయన రచించిన గేయాలు దేశీ
యుల నరనారాల్లో ప్రతిధ్వనించినాయి. నాగన్నరము
ప్రొగితే మూలమున్న ముసలిపాము నయతము పడగ
విప్పి నాబ్బం చేసిచట్ట గరిమెళ్ళ పాడుతుంటే ప్రజా
సీకము పరవశించేదట. సత్యనారాయణ తన కంచు
కంఠంతో “మాకొద్దీ తెల్ల దొరతనము” అనే పాటను
పాడినపుడు విని ‘బ్రేకన్’ అను అంగ్లేయుడు భావ
రాని నాకే గగుర్పాటు కలిగింది. ఇక దేశీయుల్లో ఎంశ
ఉత్తేజం కలిగిస్తుండో అర్థమైంది” అని ఆశ్చర్యంతో.
కూడిన భయాన్ని పొందినాడట —

“మాకొద్దీ తెల్ల దొరతనము
దేవ మాకొద్దీ తెల్ల దొరతనము
మా ప్రాణాలపై పొంచి మానాలు హరియించె”

అను గేయము స్వాతంత్ర్యోద్యమ కవిత్యంలో గరి
మెళ్ళ సత్యనారాయణకు తిరుగులేని స్థానము సంపా
దించింది. సమస్తాంధ్రుల నాటకం మీద నాట్యం
లేయు గీతాలు రచించిన వారిలో గరిమెళ్ళవారు
ముఖ్యులు. “స్వరాజ్యం చా జన్మహక్కు” అని గర్జిం
చిన తిలక్ మరణణయ్య నెక్కినాడు. స్వాతంత్ర్యోద్య
మానికి “మహాత్ముడు” సారధియైనాడు. అప్పుడు
బలిజేపల్లి లక్ష్మీకాంతకవి

“తరిగించియుగ మేగువెంచె నిక నేతద్వారతీయస్వరా
జ్య రథం బాతని సారథిత్యముననే సాగించు
దంచున్ జగ
ద్గురు దేగెన్ దివి లోకమాన్యుడవె యుద్ధోషించె
తూర్వార్థ్యనుల్

ఉను తద్విషయ రథంబు లాగుటకు రంఘో భారతీయ
ప్రజల్” అని భారత ప్రజాసేవకును స్వాతంత్ర్య
రథమును లాగుటకు రమ్మని పిలుపు నిచ్చినారు.

భారతీయులకు స్వాతంత్ర్యవలము లభించాలన్న
మత మోధ్యాలను మాపి, కుల కుట్యాలను కూరిదోసి
పోరాడాలని ప్రబోధించినారు ఉమర్ అలీషాకవి.

“ప్రకృతిలో ఎక్కడాలేని మైల-అంటూ
మరుపుల కెందుకు

గంధవలన కేమైనను కలదె మైల” అని

ప్రశ్నించివారు. స్వాతంత్ర్యోద్యమ కాలంలో అటు
ప్రత్యక్షంగాను, పరోక్షంగాను భారతీయులలో
జాతీయ భావాన్ని కలిగించిన కవితంసులలో ముమ్మల
సీతారామూర్తిగా ముఖ్యులు. బాంబాయిలో
యుద్ధానికి పోవుచుండగా ఆతనిని తల్లి యుద్ధానికి
వెళ్ళవద్దని వానిస్తుంది. అప్పుడు బాంబాయిలో పరికిన
పలుకుల్లో ఆరాటి స్వాతంత్ర్యోద్యమకారులు కనపడ
తారు.

“పుత్రుడని మిత్రుడనియు కిత్రమనియు
తల్లియని సోదరుడని బాంధవుడని
బాబుడని వృద్ధుని తలంచు వేగగాదు
తల్లిరో ! సామ్రాజ్య స్వాతంత్ర్యరణము”

భారతీయుల స్వాతంత్ర్య సమరాన్ని దూపు మాపుటకు
ఎన్నో ప్రయత్నాలు చేసినారు. అయినచు ఉద్యమము
వెలిగించిన చిచ్చుబుడిలాగా చెచ్చిపోయిందేగాని
మంచులో తడిసిన దానిలాగ చచ్చుబడి చచ్చిపోలేదు.
తల్లిబడిపోలేదు. ఈ విషయాన్ని సుబ్బిమూర్తి
భాగవతులు

“బంతిని క్రిందకొట్టెనను పైకి మదింతగ లేచురీతిచా
రెంతది క్రూరవర్తతుల నీచున యువ్యముమాప

నెంతయో
యంతకు సంతగా నతిశయంబయి వర్ణించుడు
గాని యా
వంతయు తగ్గిపోవదని యామరులిప్పుడెరుంగ
పల్కుడి” — చెప్పివారు.

మహాత్ముడు అహింసామార్గంలో స్వాతంత్ర్య సంపా
దనకు ప్రయత్నించుచుండగా బుద్ధిరెడ్డి కోటేశ్వర
రావను కవి హింసాత్మకమయిన ఉద్యమాన్ని సమ
ర్థించినారు.

“ఏరాజ్య ప్రజలయిన హింసలుగాంపకను
స్వారాజ్యం దెచ్చివార-ఱుటలీ ఐర్లందు
దేశములైన రక్తధారలు గావించియె
స్వతంత్రియై వారు” — అంటారు

సుమసుకుమారాలయిన పదాలతో అందమయిన భావా
లనందించే జంధ్యాల పాపయ్యాశాస్త్రానికి సాంధ్యశ్రీ
సయితము “సంజెబయింతులో పసిడి రాయల బద్దరు
చీరకట్టి కనిపించింది. భారతీయుల స్వాతంత్ర్య
పోరాట ప్రభావమును

“లేచిపోయి విదేశాలకు వెళ్ళిపోయి

వందల వేల రాజకీయం

కానిపోయినవి సర్వం కచ్చేరీలు

ఖరీదాదామం కావడం

తెగిపోయినవి తండ్రి తీగలు భారతీ

యుల పాఠశాలల్లో శృంగారం

తరగిపోయినవి క్రిందకు రైలువట్టలు

పాశ్చాత్యుల రాజ్య సాధనములు

ఒకటి యన నేమిటి మహాద్యమమున

లేచిపోయిన ప్రజల యుద్ధమునకు

అల్లకల్లోలమై దృఢిల్లిపోయె

తెల్ల దొరల ప్రభుత్వ మందిరముల్లో” అని

ప్రశంసించారు.

భారతమాత దాస్య శృంగారాలను భేదించుటకు పరి

తపించిన తెలంగాణా తల్లిదండ్రుల దేవులపల్లి రామానుజ

రావు ముఖ్యులు.

“తెల్లవారం రాజ్యంబు తెల్లవాణు

దనుక ఆకలి దప్పుల దలపలేము

ఎవ్వరేమయిన నంద్రు నీకేమి కొరత

ముందు నిలబడి నడిపింపుమో మహాత్మా!”

అని మహాత్ముని ప్రార్థించినారు. యువకుల పౌరుష

మును రెచ్చగొట్టినాడు.

“చీర సింగారములు చేసి సిగ్గుపడి

గొప్ప పదవుల యందున కుల్కికూయ

పురుష భామానుజుల యింది తరుణులందు

ఖడ్గ తిక్కన్న భార్య తొక్కరును లేచె?”

అంటూ తెలుగు వీరల పరాక్రమమును కదిలించినారు.

మెత్తమెత్తగా హస్త్యధోరణిలో చురకలు వేసినారు.

ఈ చురకలు యువకులలో పరాక్రమాన్ని ఉరకలు

వేయించినా యనుట అతిశయోక్తి కాదు.

1921వ సంవత్సరంలో భారతదేశాన్ని సందర్శించు

చుటకు వేల్పు యువరాజు వచ్చినాడు బొంబాయి నగ

రంలో ఆంధ్రేశ్వరుని జరిగినాయి. మహాత్మాగాంధీ

శాంతియుతంగానే మన ఆవమ్మడిని తెలియజేయాలని

చెప్పినాడు ఆ సందర్భంలో “మొక్కపాటి శ్రీరామ

శాస్త్రి” ఆనుకరి

“పోపోపోయి వేల్పు యువరాజు

బానిసలుగా మమ్ము చేసి

బాగు బాగు చెప్పగ వస్తవి

సత్కము, శాంతము నవత్వమయింది

గాంచి దేవుడు మాతో యుండగ

ఏ మొగ మెట్టుక ఇట కొచ్చితివి” అని వేల్పు

యువరాజును తిరస్కరిస్తూ నిరసనను వ్యక్తం చేసి

నాడు.

యనమండ్ర కృష్ణారావనుకవి స్వరాజ్యమంత్రము

అను పాటల పుస్తకము ప్రచురించినారు. అందులో

“అశ్రమము” అను పాటలో తెల్లవారి అశ్రమాలు

తెల్లము చేయబడినాయి.

“నీమ నుండి వచ్చినారు తెల్లవారు

వర్తకమందు చెప్పినారు తెల్లవారు

తత్కేంద్ర చేత బట్టినారు తెల్లవారు

తప్పుడు త్రోవ త్రొక్కినారు తెల్లవారు” అని

చెప్పినారు. ఇందులో తెల్లవాడి కపటపు మాటలు

స్పష్టము చేసినారు. పెనుమర్తి కామేశ్వరరావు

“జెండా” అను గేయంలో

“ఎగురవే ఎగురవే గగనమ్ము వరకునూ

పగవారి పక్కలో బల్లెమై తనరారు

ఎగురవే ఎగురవే మా గాంధీ జండా” అని

భారత స్వాతంత్ర్య జండాను సంబోధించి ప్రబోధించి

నాడు.

భారతీయుల స్వాతంత్ర్య సమరోత్సాహానికి అర్హుడై సమీపాని ఆంగ్లేయ సామ్రాజ్యం హదలిపోయింది వారి పరిపాలనా సడనాల కుద్యాలు సదలి పోయినాయి. వారి కాళ్ళ క్రింది నేల క్రుంగి పోయినట్లయింది. ఎంతో మంది దేశభక్తులు, కవులు ఆంగ్లేయుల లాశిదెప్పలు తిన్నారు. ఇరసాలం కేగినారు వారి తుపాకి గుండుకు గుండె చూపించినారు. ఎందరో వారి అనువు లిప్పించినారు భారతీయుల స్వాతంత్ర్య కాంక్ష సూర్యుడై సమీపాని బ్రిటిష్ ప్రభుత్వాన్ని

హదలు గొట్టింది. అఖిరికి అవతలికి నెట్టింది. ఎంత మంది దేశభక్తులు తను, భన, మాన, ప్రాణానుత్యాగం చేస్తేనో మనకు స్వాతంత్ర్యము దక్కింది. దేశం కోసం పోరాడి అనువులర్పించిన వీరులకు పురిపండా అప్పులస్వామి నివాళులర్పించినారు.

“చిరపరాధీన శృంఖలా చేదమునకు
జీవిత సుమాలై భార వోసితిరి మీరు
కురియదే నేను స్వర్గీయు కనుమ వృష్టి
శ్రీ విరాజిల్లు మీ యార్ద శరములందు”

లెక్కరర్

20/41, మూలాపేట, నెల్లూరు-8

అంతస్తులు

— తె. సుబ్రహ్మణ్యం

ఓ ఉచ్చస్థాయి 'అహం'
ఓ మధ్యస్థాయి నేస్తం'
తటస్థంగా చుట్టరికం
కలుపుకుని పయనించుకున్నాయి.
పరామర్శలో 'అహం' భావం
అరమరికలు ఉట్టిపడేలా
అరుదైన ద్రావ్యంగీకరణం సెట్టింగులు—
టీ. (కీ.)పి., పీడియో, స్టీరియో పెక్కులు—
కాస్టెల్నో, వార్షిపేషర్స్ కావరాలు—
పాలమీదభావం ప్రేమదర్శిని ఫోను—
రైనింగ్ డేటర్, కాకరీ, కబ్బెరీ, ప్రిస్ట్,
బెర్నార్డ్స్ ఫోటోస్ పోకడలు,
'నేస్తం'కు నయనానందంగా చిందు చేసింది.
పోడికోలో నుంచి దొయోటా తీసి

సేస్తానికి టిఫ్ట్ యిస్తూ అడిగింది 'అహం'—

“తెలిక అడుగుతున్నా—మీకు

కాదు, దెలిపోను అంటూ వుందా ?—

అదేమిటి?—లేకంటే పోనీదురా!

టూ-ఇన్-వన్, ప్రిడ్డిరాండివి.....

భలే ! వద్దని పూచుకుంటే సరా ?!

ప్రిడ్డినీజీ కుక్కురన్నా...లేదంటారా ?

యమజ్ఞోకే వేళారండోయ్ !”

అంతస్తుల అంతరాం పాఠం

'అహం' దగ్గరే నేర్చుకుంది 'నేస్తం'.

డిప్యూటీ మేనేజర్స్ (వైసాన్స్)

భారత్ ఎలక్ట్రానిక్స్ లిమిటెడ్

28/4, రేస్ కోర్స్ రోడ్,

బెంగళూరు-560 021.

బసవరాజు అప్పారావు గారి కవితా రామణీయకథ

— వై. నాగయ్య

ఆధునిక కాలలో నేర్పడిన తొలి సాహిత్యోద్యమము భావకవిత్వము. కవిత్వములో నుండు వస్తు-భావరచనలో భావమునకు ప్రాధాన్యమిచ్చినది భావకవిత్వము. భావకవిత్వమును “కావ్యములు రసప్రధానములు. ఖండకావ్యములు భావప్రధానములు. కావ్యములందు ప్రతిపద్యమునందు భావముండవచ్చును. కాని కావ్యము సమిష్టిమీద రసాభిముఖముగాపోవును. ఖండకావ్యములందును భావములు రసవ్యంజకములు కావచ్చును. కాని ఖండకావ్యములు ప్రధానముగా ఒక భావమును ఆశ్రయించియే యుండును. అందుచేత దీనిని భావకవిత్వము అవచ్చును.” అని విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు నిర్వచించిరి. ఇది పాశ్చాత్య సాహిత్య ప్రభావము వలన నేర్పడినను దాదాపుమూడు దశాబ్దాల పాటు ఆంధ్ర సాహిత్య కేదారమున పనిచేసినది.

ఈ భావ కవిత్వోద్యమ కాలంలోనే తనదైన ఒక ప్రత్యేక శైలిని ఏర్పఱచుకొని మంజుల మనోజ్ఞములైన బావగీతాలను స్వేచ్ఛగా పాడినవారు శ్రీ బసవరాజు అప్పారావు. వీరి భావనాశక్తి ఎంతో ఉన్నతమైనది, జనవచన బాణిలో చక్కని భావాల నల్లినవీరికి ప్రకృతియందంతో ముక్కున. చక్కని అధ్యాత్మిక దృక్పథము కలవాడు. ఈ అక్షహింసయు ఆత్మాశ్రయరీతిలో పాడుకొన్న “బసవరాజు అప్పారావు గీతాలు” అను పీఠిక రచనలో మనకు కనిపిస్తాయి. వీరి కవిత్వాన్ని గూర్చి “నగ్నంగా నిజంగా

ఉంటుంది. ఈయన కవిత్వం జలుకూ తలుకూ ఉండవచ్చు. ఉండటానికి పీటలేదు. ప్రతిభావము గుండె చీల్చుకొని మడుగుగా వస్తుంది.” అని ముద్దుకృష్ణగారు పేర్కొనిరి.

భావ కవులందరిలోను ప్రధానంగా కనబడే ప్రణయస్థి బసవరాజుగారు స్పృదుచుదుర వదలతో సరిక సుందరముగా వర్ణించాడు. ప్రేమతత్త్వముఅను గేయములో యిలా అంటాడు.

హ పెరుగక బ్రతికి
కులికి మురిసే కన్న
వలలి వివలం మ్రొంది
విరివివ మేలురా

ప్రేమించు సుఖముకై
ప్రేమించు ముక్తికై
ప్రేమించు ప్రేమకై
ఏ మిగత వలయురా.

చెలివలపు భేదండా ఎంత కలిమియున్నా కల్పనే కాని నిజము కాదు మానవుడు యిహంలో కోరేది సుఖం పరలోకో కోరేది ముక్తి. ఈ రెండు కూడ ప్రేమించుట వలన మాత్రమే కలుగుతవి. చివరికి నీవు యితరులచేత ప్రేమించబడంబాని నీవు ప్రేమించటము అవసరము. లోకమే ప్రేమమయం ప్రేమకేనే జీవితమేలేదు. ఇది వీరి ప్రేమనిధాంతము. చివరలో ప్రేమించు, ప్రేమించు అని మూడుమార్లు

వాడుటవలన చెవులలో ఆ శబ్దము మారుమోగుచు
అప్పురావు గాఢిప్రేమ మన మనస్సులను దోచు
కుటుంది. చివరి నాటగు పాదాలు దాని పీచిని భావ
కవిత్వంలో ఉన్నత స్థానం మీద కూర్చుంచబెట్టుటకు.
ఎంతో గొప్పభావనను చిన్న చిన్న వ్యాఖ్యలలో
చక్కగా వర్ణించాడు. అల్పాక్షరములలో ననల్పార్థ
రచన చేయుటయన్న నిదియేగదా !

ప్రేమయే జీవితం కాబట్టి ప్రేమించాడు. తన
ప్రేమనికీ తనకుగల అన్యోన్యతను అతి సుకుమ
రంగా వర్ణించుకున్నాడు. ఈ ప్రేమనితో సంయోగ
మును వాంఛించి యిలా అంటాడు.

ఆ మబ్బు ఈమబ్బు

ఆకాశ మధ్యాన

అద్భుతన్నట్లు మన

మైక్రమోదామె ?

ఇక్కడ వాడిన ఐక్యమోదామన్న పదానికి ఎంతో
గొప్పఅర్థమున్నది. వాడుకలో లింగైక్యమగుటఅన్నది
ప్రచారములో నున్నదిగదా! ప్రకృతిలోని మబ్బు
తీగలు స్వేచ్ఛగా పెరిగి బిడుగుతూ కలసి పోతాయి.
వీటికి ఎవరి అక్షపు ఉండదు. వీలినే ఉపమానము
లుగా స్వీకరించుటవలన కవి తన ప్రేమ కూడ
అలానే ఉండాలని వాంఛించుచున్నాడని తెలియు
చున్నది. ప్రకృతి ప్రణయములు సహజ ప్రవృత్తులే
కాబట్టి, పోలిక సమంజసముగా నుండి కవిభావనావాతు
ర్యమును తెలుపుచున్నది గేయము. words worth
"Poetry is the spontaneous overflow
of powerful feelings" అని అన్నమాటలు
యిక్కడ చక్కగా వర్తించును ఇలా సంయోగమును
వాంఛించిన కవికి వియోగము కలుగగా—

కలలోనైనను కనువడి

చెలియ ఈ దీనినిమది

యంజుడి యంతయు బోవన్

కంపి వలపు దీర్చలేవె ?

అని ప్రాధేయ పడుతాడు. అయినా ఫలితము కని
పించలేదు. తన మనస్సంతా నిండియున్నదితన ప్రేమ
నియే కాబట్టి చివరికి తన నిర్ణయాన్ని ఈ విధంగా
ప్రకటిస్తాడు.

పోనీలే అంతదయ నీకు బుట్టకున్న

కర్మమనియెంచి గడిపెద కాఁమెట్లో

ఎంచియో ఎంచకో ప్రేమనించినాను

లరికినను చచ్చినను-నాదుపాఁజమీవె.

అదాత్య రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు ప్రకృతి
లోని తృణకంజముతో పరమోపాత్రమైన ఆమలిన
శృంగార తత్వాన్ని ప్రచారముచేస్తే, మధురకవి కృష్ణ
శాస్త్రిగారు 'ఆకులో ఆకునై. పువ్వులో పువ్వునై'
అడవిలో దాగిపోతానని పాడుకుంటే బహుదాజుగారు
ప్రకృతిలోని దృశ్యాలలో కూడ తన ప్రణయ భావ
ననే చూసుకున్నాడు 'కోకిల' అను గేయంలో యిలా
అంటాడు.

ఈ మావిపై నుండి

ఈవు కూకూ యంచు

నా మావిపై నుండి

ఆపె కూకూ యంచు

మనుజుల కగమ్యమై

మహిత శక్తిం గలిగి

పరమామృతములొల్కు

ప్రణయ వాక్కుల మీదు

బాసలాడుచు నుండలే కోకిలా

బాసలాడుచు నుండలే?

కోకిలలు మాట్లాడుకొను మాటలు వట్టివికావు
ప్రణయవాక్కులు. ఆ పలుకులు ప్రకృతి సహజ
ములై అమృతములంత మధురమైనవి అవి మాట
లాడుకొను మాటలు బాసలలాగున్నవట. మనుజుల
కగమ్యమైన వనట వలన అవి ప్రణయ జీవులకు
మాత్రమే అర్థమగునని, సామాన్యునికి అర్థం కావని

తెలియుచున్నది కోకిలలను ప్రజయ కవులని, ప్రేమ స్వరూపుని అనుట సూతన భావన ఇందరి క్రియా వాక్యములను రెండు మార్లు చెప్పుటవలన కవికి తా చెప్ప విషయముపై గల చక్కని దోతక మగు చున్నది.

“అధునిక కాలంలో వచ్చిన సాహిత్యాలను పరిశీలించినవో నాటి భావ కవిత్వము నుండి నేటి విప్లవ సాహిత్యము ప్రాసిన కవుల వరకు దాదాపుగా అందరి రచనలపై ప్రాసిన జానపదులు పాడుకొన్న పాటల శైలి, భావ, భావముల ప్రభావము అంతోయింతో కనబడుచున్నది. నేటి సాహిత్యంలో కనబడుతున్న ప్రతీకాత్మకత, ఆత్మశ్రయత్వము, అస్తిత్వము మున్నగు నవి అధునిక కాలంలో పాశ్చాత్యుల యందు ఒక ఉద్యమంగా ఏర్పడినంత మాత్రాన వీటి ప్రభావము చేతనే మన కవులు రచనలు చేయుచున్నారనుటకంటే వీరి రచనలు, పరిశీలించానుకన్నపుడు జానపద సాహిత్యంలో గల వివిధ దృక్పథాలను అధ్యయనము చేయుట ఎంతయినా అవసరము”² అన్న నాయని కృష్ణకుమారి గారి మాటలు ఎంతయినా గమనించదగినవి. జనవరాజుగారి రచనలలో కూడ జానపదం ప్రభావము ఎంతో కనబడుతుంది. వీరి “వెర్రిపిల్ల” యిలా పాడుతుంది.

గుత్తొంకాయ కూరోయ్ బావా
కోరివండినానోయ్ బావా
కూరలోపం నా వంపంతా
కూరి పెట్టినానోయ్ బావా!
కోరిక తీర తినవోయ్ బావా!

‘వంపనే కూర’ ‘ప్రేమని యేడి పాట’ ‘కన్నెవంపనే వెన్న’ పువ్వులలో పొడిగిన యవ్వనం’ అను సమాసాలు ఈ గీతానికి ఎంతో నిండుదనాన్ని చేకూర్చినవి. నల్లవాడే/గొల్ల/పిల్లవాడే అను గేయంలోని శబ్దాలంకారము చక్కని రయను కలిగించి విను

వారి డెందమును రంజింప జేయుచున్నది. ఈ రెండును కొద్దిమాచ్చతో “గుత్తివంకాయ కూరా/కోరి వంకాయ కూరా/కూరే యంత వుండిపోరా,” “నల్లవాడే అమ్మమ్మా అల్లరి పిల్లవాడే” అనునట్లుగా నేడు సినిమాత్రులతో బహుళ ప్రచారము పొందినవి.

అస్పృశావుగాడు చక్కని భావుకుడే కాక గొప్ప తాత్వికుడు, ఆధ్యాత్మికుడు. భావన హింసానితమైతే, తాత్వికము హేతు జనితము. ఈ రెండు అక్షణములు పీఠోక్కరే కల్గియుండుట వీరి విశిష్టతను తెలుపుచున్నది. భగవంతున్ని యిలా దీనంగా వేడుకుంటాడు

“అకటా! నా జీవనదంబిది యేమి

* * *

ఇంతేనా? ఇంతేనా? సౌఖ్యం

వీజన్మకు విక నింతేనా

సుంతమైన దయలేదా దేవా?”

‘అకటా! అనునది సంతాపార్థకము. అకటా! ఇంతేనా? అనువానిని ముమ్మాద్ద వాడుట వలన మన మృదయములు ద్రవించి కవిపై జారి కల్గుచున్నది. కవితా మర్మము తెలిసినవాడు మాత్రమే యిలా వంద రోచిత పదాలను ప్రయోగించ గలడు. కొండంతో కోరలలో అగాధంగా ప్రవహించునడులతో జీవనమును పోల్చుటచే జీవితం సుఖాద్యుభావ మయం, ఇవి వాని వాని కర్మను బట్టి లభించును. పరమాత్ముని అనుగ్రహం కలిగినపుడు జీవనదము యొక్క ప్రవాహం అగిపోతుందని ఆ భగవంతున్ని నమ్మకొనటమే మన పనియని ఆధ్యాత్మిక భావనను కలిగింప చేయుచున్నాడు. “సాహిత్య విమర్శకు టౌపనిషద తాత్విక దృక్పథములను సాధనములుగా ప్రదర్శించుట అస్పృశావు వెంబొందిన విమర్శలోని ప్రత్యేకత”³ అని కోవెల సంపత్కుమారాచార్యుగారు అన్న మాటలను బట్టి వీరు కవితారచనలలోనే కాక సాహిత్య విమర్శలో కూడ చక్కని ఆధ్యాత్మిక తాత్విక దృక్పథములను కలిగి వున్నారని తెలియుచున్నది.

'నిర్వాణము' 'జీర్ణం జీర్ణం' అను ఖండికలలో తన సంతానము పోయినపుడు వ్రాసిన స్మృతులు, 'గోపికా' 'రాధికా' గీతలలో పేరు వర్ణించిన భక్తి చక్కని సాహిత్యం.

భావనా గీతాలతో పాటు ఆ నాడు సాగుచున్న జాతీయోద్యమమును గురించి అందులో మహాత్ముని గురించి వారి సిద్ధాంతాలను గురించి వీరు వ్రాసిన కళాత్మకమైన గీతాలు ప్రజలను ఎంతో ఉత్తేజ పరిచినవి. గాంధీజీ ప్రారంభించిన ఉప్పు సత్యాగ్రహమును దృష్టిలో పెట్టుకొని 'సర్వరాజ్యలక్ష్మి పెండ్లిలో సంద్రమే పెండ్లియిల్లని దేవతలే సదస్యులని ఉప్పే తలంబ్రాలని ఆద్యుతంగా ఉహ చేశాడు. కొల్లాయి గడ్డతేనేమీ/ మాగాంధీ/కోమలై పుట్టితేనేమి.' అను వీరి గీతం బహుళ ప్రచారం పొందింది. ఈ గీతంలో మొదటి రెండు పంక్తులు గాంధీజీ లక్షణాన్ని ప్రదర్శిస్తూ చివరి రెండు పాదాలలోను ఆ లక్షణాన్ని మహత్తరమైన

ఆధ్యాత్మిక లావానికి జోడించడం జరిగింది. "భావ కవులు రచించిన వాటియ శీతములలో కళామూల్యము కొరవడకుండా గాంధీజీని కీర్తించిన వారిలో బసవరాజు అప్పారావు గారు ముఖ్యులు." అని నానాయకరెడ్డి గారు పేరి గాంధీజీ సాహిత్యమును ప్రశంసించిరి.

చంపన్ను చల్ల చూపుల జడ్డి, కోకిలను ప్రణయ కవి మన్నగు నూతన ప్రయోగములు వీరు గేయములలో ఎన్నో జేసినారు.

ఈ విధముగా ప్రణయమున్న మొదలకొని ప్రతి దానిని హృదయంతో అనుభవించి, అనుభవించిన దానిని బావించి, బావించిన దానిని కుండల సుకుమార పదాలతో తన గేయాలలో మనకంపించి లావ కవి తోర్కద్యమ కాలంలోని సాహిత్యంతో అజూమరులై నాడు. తెలుగు సాహిత్యంలోనే అజులకాల్గదగిన గీతాల వీరి "బసవరాజు" అప్పారావు గీతాలు"

అథస్సూచికలు

1. పీఠిక - వై కాళికులు
2. ఆధునిక సాహిత్య విమర్శ రీతులు - జానపద సాహిత్య ప్రతికాత్మకత-భారతి జనవరి 88
3. ఆధునిక తెలుగు సాహిత్య విమర్శ - సాంప్రదాయిక రీతి
4. ఆధునికాంధ్ర కవిత్వము సంప్రదాయములు - ప్రయోగములు

పరిశోధనా విద్యార్థి
కాకతీయ విశ్వవిద్యాలయం
వరంగల్-506 009

మీ న మే షా లు

పాఠకోదేబి జగన్నాథరావు

మనుడా భూసురుడేగెనో నడుమ
మార్గక్రాంతి విక్రేయో
విని కృష్ణుండిది తప్పుగా
దలచెనో విచ్చేసెనో ఈశ్వరుం
దనుకూలింప దలంనునో తలప
దోయ్యా మహాదేవియున
నను రక్షింప నెడంగునో యెరుగదో
నా రాగ్యమేలాదిదో

మెదైక్కుతున్న రఘురామయ్యకు వ్రావ్యమైన
కంతం వినడం క్రొత్తేమీ కాకపోయినా ఆ రోజు
సక్మిణీకల్యాణ మట్టంలోని పద్యాన్ని వినడం
మూలం మొదటిసారి

అటంకాలేర్పడి పెండ్లి కావడం కలస్తామోతున్న
ప్పుడు సావారణంగా పెద్దలు కన్నెపిల్లలచేత రుక్మిణీ
కల్యాణాన్ని నలభై రోజులపాటు దీక్షగా చదివిస్తారు.
ఆలా చదివిన కన్నెపిల్లలకు త్వరలో తప్పకుండా
పెండ్లి అవుతుందని నమ్మిక.

ప్రాపం. ఆ నమ్మికతోనే కాబోయి కుటుంబరావు
గారు కూతురి చేత రుక్మిణీ కల్యాణాన్ని చదివిస్తున్న
ట్టర్నాడు అని అనుకొన్న రఘురామయ్య ముఖమంతా
కృష్ణప్రసాదు తలంపునకు రాగానే ఏదో విషాదమావ
రించింది.

కృష్ణప్రసాదు అంటే ఎవరో కాదు. రఘు
రామయ్యకు సాఖాత్తు మేనల్లుడే. ఇంటిలో వరకూ తన
దగ్గరే ఉండి చదివాడు కూడ. ఇప్పుడు ఎం చెక్
ప్యాసయి బాన్సునగరంలో ఉద్యోగం చేస్తున్నాడు

తనకు కూతురు లేదుగాని ప్రసాదును తనకు అల్లుడిగా
చేసికోకుండా ఉండిపెద్దేవాడు కాదు. అయినా ఆ
రామ్మను రఘురామయ్య విడుచుకోలేదు. శిష్యురాలే
అయినా కూతురి కంటే మిన్నగా కానభిమానించే
నవసీతను మేనల్లుడికి నజ్జు జేసాడు

నవసీత లావణ్యంలోనే కాదు గుణంలో కూడ
నవసీతమే. ఇక చదువుల్లో అందామా అవర సరస్వ
తియే. ఎం.ఎన్.సి. ప్యాసయింది అమెకు అవసరం
లేక గాని ఉద్యోగం చేసేదే.

నవసీత తండ్రి ఆ పూళ్ళో పెద్ద పేరు మోసిన
లాయరు. అప్పట్లోకాత్తు రఘురామయ్యకు ట్రాన్సు
వరు జురగకపోవడం వల్ల పతి సంవత్సరాల నుండి
ఆ పూళ్ళోనే ఉంటున్నాడు. రఘురామయ్య లెక్కరల్ల
సంఘానికి కార్యదర్శి పదవి వెంగజెనుతూ ఉండటం
వల్ల శుభ్రతప్పుడు నవసీత తండ్రి కుటుంబరావు
గారిని కలిసికొనే అవసరం వచ్చుతూ ఉండేది.
ఆ రూపంగా పరిచయం స్నేహంగా మారిపోయింది.

నవసీత ఎం.ఎన్.సి. ప్యాసయినప్పటి నుండి
కుటుంబరావు గారు నలబంతాలు చూస్తూనే ఉన్నాడు.
ఆ విషయం రఘురామయ్యకు తెలిసినా - వారి మధ్య
ఎంతో స్నేహమున్నా తన మేనల్లుడి సంబంధం
చెప్పడానికి రఘురామయ్య మొదట్లో భయపడ్డాడు.

కారణం, తన మేనల్లుడికి జాతకం పిచ్చి
మోకాడును మించి ఉండటమే. రఘురామయ్య బావ
గారికి జాతకం పిచ్చి లేకపోలేదు. కాని తనమేనల్లుడు
ఈ విషయంలో తండ్రి కంటే ఏగాకు లెక్కువే చది

[illegible][illegible]

అంతే తెలిసింది కనుకనే మృత్యువు వేరైనా
 నిత్యం సృష్టించు కన్నులు తెరిచి ఉంటున్నాయి.
 ఆ విధముననే కరుణలన్నింటినీ పట్టుకుంటుంటే వాడు
 కనుకనే మృత్యువును సృష్టించి వాడు పట్టుకుంటే
 పుట్టినాడు. పట్టుకుంటే మృత్యువును
 పట్టుకుంటే అతని కన్నులు తెరిచి ఉంటాయి.

నదే జాతకంబోద్యోగము కన్పిస్తే బుధుని అక్షరము
 తన దర్శనమునకు నడుచుచున్నట్లు బుధుని అక్షరము
 గాని బుధుని అక్షరము నడచుకొనుచున్నట్లు నడుచుచున్నట్లు
 దర్శనమునకు నడుచుచున్నట్లు నడుచుచున్నట్లు
 తన దర్శనమునకు నడుచుచున్నట్లు నడుచుచున్నట్లు
 దర్శనమునకు నడుచుచున్నట్లు నడుచుచున్నట్లు
 తన దర్శనమునకు నడుచుచున్నట్లు నడుచుచున్నట్లు
 దర్శనమునకు నడుచుచున్నట్లు నడుచుచున్నట్లు

అల్లరి తోనూ సముదాయ గాత్రో బాటు
రఘురామయ్య, వసుదా వదుల చుట్టూ ఉన్నాడు.

ఎవరైనా మా పక్షాన ఉంటే అంతా బాధగాలే దగ్గర
మరికీ రమ్మనామయ్యను కలిగి ఉన్నాను.

విద్యార్థులకు ఆ ఉత్తమ స్థితి ఉన్నప్పుడు
రామయ్య చిమురుగురు గారి సలహా మేరకే
వచ్చాడు.

శోభన గుంట శుభలక్షాక్షా గాన చూచి రండి
రస. రమణుడున్న గాయా అంబూ లోపలి కావ్యో
... నామ్.

శ్రీమన్నామృత గారు వచ్చారు అఫీ టిసుకొని
రావో అంబు మునియ్యో శిష్యులారూ వారతమ్మకు
నిగనిదలా చేయడం వల్ల బతికే

‘కూర్కొను నేనే నీ ఇంటికి వద్దామనుకుంటున్నాను,
వీరే వచ్చేవాడు.’

అంటూ కూర్చోమని కుర్చీని ముందుకు లాగి
కుటుంబరావు గారు కూడ కూర్చున్నాడు.

రాకానో ఉత్తరం వచ్చినదా అని అడిగితే దానం
దశని కుటుంబాధిపతి గారు, మేనల్లుడు చేసిన మన
కాంక్షల్ని రాకానో చెప్పారేక రఘురామయ్య తోకాబి
రామాయణం పారంభించాడ.

ఇంతలో భారతము కాపీ తెచ్చియున్న అన్నయ్య గారూ! మీ బావగారి దగ్గర నుండి ఉత్తరం వచ్చిందా అని అడిగింది ఎంతో ఆతృతగా.

కమిటీలూవు గారు కూడ ప్రసంగిస్తే అవుచేసి
రఘురాజయ్య వె పే చూడసాగాడు.

పాపం! కమరానయ్య ఏమీ చెప్పలేక ఉండి
తొంటూ చీలి గ్లాసునే చూపుతూ 'తాగ నారంభించాడు.

కా. పాపం. ఏదో పెద్ద కథకార్త చెప్పారని తన
వైపు ఆటగా ఎదురుదుస్తున్న ఆ దంపతుల కుతూ
హలాన్ని చూచి రఘూసుయ్య తట్టుకోలేక పోయాడు.
కాశీగాన పోయే మర పెరుతు

‘పత్తనం పట్నం’ అన్నాడు సరి పంగా.

వి.గానే భారతమ్మ 'అమ్మాయిని చూడటానికి
వస్తాను. స్వరా?' అని ముఖం చేటించి చేసికొని.

నోటి పుట మాటలాడలేక రఘురామయ్య
'ఉహూ! అన్నాడు గంభీరంగా.

ఆ మాటలు రఘురామయ్య మనస్సును చురుస్తూ మనిపించాయి. అయినా ఆయన మాటలు అక్షరానిజమనిపించాయి. నిజం దానలేకపోయాడు రఘురామయ్య.

అదేనండి విచిత్రం. గ్రహంతరాలకు పోగలిగే సైన్సు పురోగమిస్తున్న యీ రోజుల్లో కూడ యవకుల్లో కొందరికి పాతకాంక్ష మాధనమృతాలు గూకు కట్టుకొని ఉంటున్నాయి. అలాంటి వాళ్ళలో మావాడు కూడ ఒకడు. వచ్చిన సంబంధాలన్నీ యిలాగే చెడగొట్టుకొన్నాడు ముడిరిపోయిన ముప్పది ఏండ్ల పెండ్లికొడుకయ్యాడు. అంటు నిజం కక్కోసాడు.

అయినా భారతమ్మకు ఆ భావలేమ.

"అన్నయ్యగారూ, అలా ఆనకండి. చెప్పేవిధంగా నచ్చచెప్పలేగాని వివరపోవడానికి ఆరగడేమున్నా చదువులేనిమొద్దా? వినకు వినకు అంటూ పట్టియకోక పోవడంవల్లనే యీ కాలం పిల్లలు ఇలా తయారవుతున్నారు. కొంచెం శ్రద్ధతీసికొని మరోసారి ప్రసాదుకు చెప్పేమాడండి. మామట కొదనకండి" అంది భారతమ్మ దాం ప్రాధేయపూర్వకంగా.

ఆ మాటల్లో రఘురామయ్యకు ఎంతో నిజమందని పించింది. "చెప్పేవిధంగా నచ్చచెప్పలేగాన" అన్న మాట రఘురామయ్యలో ఎన్నో భావతరంగాలను రేపింది. యదాశక్తిగా ప్రయత్నించి ఎందుకు చూడరాదు అని ఎవరో మనస్సును హెచ్చరిస్తున్నట్లుగా పించింది.

"సరే మీరు చెప్పినట్లే నచ్చచెప్పేమాస్తాను. ఆ తరువాత మీ అమ్మాయి అదృష్టం" ఆ మాటలు అప్రయత్నంగానే అనేసాడు. కొద్దిక్షణాలే ఆ భావనలో పడి వెంటనే లేచాడు.

భారతమ్మ సాగనంపుకు గోమదాకా వచ్చింది. కుటుంబరావుగారు వీటివడవడాకా సాగనంపుకు అబ్బా

యికి సచ్చరెప్పమని మరోసారి హెచ్చరించి ఇంటికి వచ్చాడు.

రఘురామయ్య గారి కృషి ఫలించింది. కృష్ణ ప్రసాద్ అమ్మాయిని అయిష్టంగానే అంది చేసు చేసి కోనిదానికి వాళ్ళకాశమ ఎందుకు? అమ్మాయి మనస్సును పాడుచేయుట యెందుకు అంటు ఏవేవో గును స్తూనే చూడానికి వచ్చాడు. వచ్చేటప్పుడు కూడ మీన మేషాలెన్నో చూచుకొనే వచ్చాడు. ఈ మాతానికైనా ఒప్పుకొన్నందుకు సంతోషిస్తూ తల్లి, దండ్రు కూడా వచ్చారు.

సరిగ్గా ఐదున్నర గంటలకు కుటుంబరావుగారే స్వయంగా రఘురామయ్య గారి ఇంటికి వచ్చి అందరిని ఇంటికి తీసికొని వెళ్ళారు. పెళ్ళిచూపులకే కుటుంబరావు గారు పెళ్ళితో అట్టహాసం చేసాడు. బంధువుల్ని- తెలిసినవాళ్ళను చాలా మందిని పిలిచాడు.

పెళ్ళివారు రాగానే ఇంట్లోవాళ్ళ కోలాహలం సద్దు మణిగింది. రాగానే అందరికీ డ్రింకులు ఎరో పని నిముషాంకు అల్పాహారాలు చక చకా సపై అయి పోయాయి. చుర్ర మధ్యలో కుటుంబ సభ్యుల పరిచయాలూ కరచాలాలూ ప్రత్యేకవాదాలు ముసి ముసి వచ్చుల మధ్యలో జరిగిపోయాయి. ఎవరో పది నిముషాల్లో వేడి వేడి బావంబాయి కూడ అందించబడ్డాయి. పెండ్లికొడుక్కి మిఠవా. పెండ్లికొడుకు తల్లి చార్మగమనించి "ఈ కాలకే పెండ్లికొడుకుని మరచి పోయాడు. పెండ్లిలో అయితే అందరిని మరచి పోతారేమో" అంటూ కప్పు డిపాయిమీద పెట్టింది.

కోప్పడకండి ఆత్మయ్య గారూ, మాచెల్లాయే తెచ్చి యిస్తుంది. అదిగో తెచ్చేసింది అంటు వస్తున్న సవంతి వైపు చూచాడు.

మెరసిపోతున్న లేత గులాబింగు చీర మీద వైలెట్ రంగు పువ్వులు ప్రింటుచేసిన గార్మెంట్ సిల్క్

చిగలో మరింత మెరుగిని హేతు కవచిత ప్రవేశించింది. అన్నయ్య పరివయ వాళ్ళాలో పెండ్లికొడుక్కి బాదం పాలు కప్పను వయ్యారంగా అందించి కుర్చీలో నుకు మారంగా కూర్చుండి.

అమ్మిదేవిలా నిండుగా కూర్చున్న నవసీతను చూడ గానీ అందరి కళ్ళు జిగ్గెడుమన్నాయి. పుష్పమి చంద మామను చూచే క్షణాల్లా అందరి కలువ కన్నులు నవసీతపై పే ఆకర్షింపజ్ఞాయి.

పది నిమిషాలు మంద గంభీర నిశ్శబ్దమావరించింది. నిశ్శబ్ద సీరవ వాతావరణాన్ని లేచిస్తూ పుట్టవ టంకార శబ్దంలా "అమ్మాయిని ఏదైనా అడగండి" అన్నాడు కుటుంబరావు గారు.

అంతా మీద-మీద-అంటూ చివరకు అంతా పెండ్లికొడుకపైత్ర చూచారు. "అడగవయ్యా ఫరవా లేదు" అనే కుటుంబరావు హెచ్చరికతో శృష్ట ప్రసాదు ఇంగ్లీషులో నవసీతకు కొన్ని ప్రశ్న అడిగాడు.

ఎంత చదువుకొన్నా నవసీత ఆ సమయంలో సిగ్గు పడుకునే తీరిగి ఇంగ్లీషులోనే సమాధానాలు చెప్పింది. కాని కొడుకు వక్రాలు చాలవనుకొంది కాబోలు పసాడుతల్లి, గృహకృత్య సంబంధమైన ప్రశ్నలెన్నో వేసింది. అప్పటికి టిపిగ్గా సమాధానాలు చెప్పింది నవసీతి. చివరకు పసాడు తల్లి మంగళహారతి పాట ఏమైనా వచ్చునా? అని ప్రశ్నల అవ్యాయాన్ని ముగిసింది.

"ఉహా" అంటు బుజ్జాపిండి నవసీత.

మరయితే ఎలాగమూ పూజాపురస్కారాలింట్లో చేసుకోవాల్సివా. దేవుని దగ్గరకాదుకోవడానికి పావో పవ్యమో రాకపోతే ఎలాగ? అంటు సాగిసీసింది ప్రసాదుతల్లి.

"అలా అనకండి అత్తయ్యగారు. పాటలురావోయిరా పద్యాలు శ్లోకాలు మా చెల్లాయికి చాలావచ్చు న్నండి. బి.యస్ సీ చరకు స-స్కృతమే చదివింది" నమస్కరించాడు నవసీత అచ్చయ్య.

పోనీ అదే పాఠమనండి. అంటు కుర్చీలో వివిగా వెనక్కి జార్జిడి కూర్చుండి, పెండ్లికొడుకుతల్లి.

కళ్ళముందు జరుగుతున్న వ్యవహారమంతా చూస్తూ కూడ ఏమీ మాటలాడకుండా నువ్వుద పెళ్ళిపంపించిన జగన్నాటక సూత్రధారి శ్రీకృష్ణునిలా కూర్చుని చూస్తున్నాడు రఘురామయ్య.

పాదమూ నవసీతా సీతు వచ్చిన పత్యమో శ్లోకమో అంటు అన్నయ్య హెచ్చరించగానే ఒక శ్లోకాన్ని ఎత్తుకొంది శ్రావ్యంగా.

సంతప్తాదశమర్షజాడగతినా సమూర్థులనిర్జలా
తుర్యద్వాదశవర్ణ్యతీయమతిమన్ ఏకాదశాభవసీ
సా పక్షీ శరమర్షమా చ నవమక్ష్రా న ప్రమేషతీతా
ప్రాప్నోత్యవ్దమ వేదనాం త్యక్తదనా తూర్జం
శ్రుతియోకవ.

అపాత మధురమైన ఆ గానామృతాన్ని ఆస్వాదించి అంతా మంత్రముగ్ధులయ్యారు.

అమ్మాయి! ఈ శ్లోకాని కర్ణం దెప్పుగలవా? సాను నయంగా అన్నాడు పెండ్లికొడుకు తండ్రి.

'అర్థం తెలియదండి. శ్లోకం చిక్కప్పుకెప్పుడో నేర్చుకున్నాను' అంటు నవసీత తండ్రియకొనే చెప్పింది.

శ్లోకం వాగుంది. దేవుని ప్రార్థన పవ్యమేమిరా రఘూ అంటూ ప్రసాదు తండ్రి బాడమిడి వైపు తిరిగాడు.

'బెనాను' ముసేముని నవ్వులు నవ్వుతు అన్నాడు రఘురామయ్య. సరేగానీ, శ్లోకంలో ఎక్కడ దేవుని పేరు కనబడదు. ఇంకకు అది ఏ దేవుని ప్రార్థన అంటావు! ఆమాయకంగా అడిగకు బాధమందిని. 'బెను, దేవుని పేరు లేకపోయినా ఒకకక్ష్రాటా దీను రాలై తన పతిదేవుణ్ణి ప్రార్థించే 'వార్తల శ్లోకమిది' సాఖిప్రాయంగా అన్నాడు పతిదేవుడని మాటలను నొక్కి పలుకుతూ.

పరివేషణ్ణా? అదేమిటి? అయితే ప్రాంత శ్లోక
మెలా ఉన్నాయో? అక్కడ అక్షరాలు ప్రసాద

“అవును? బాగున్నా. అలాంటి దేవతే బాల
బాధపడదు గదానది.” రఘురామయ్య మాటలను విని
అంతా అర్థం చెప్పండి చెప్పండి అంటూ కొలోహలం
చేయసాగాడు.

సరే చెప్తానని బాగాయో. బాధపడదు అదే?
అంటూనే బాగానే వైపు కావడం మేల్పడి పంక
చూచాడు రఘురామయ్య.

నాకెందుకూ బాధ ఉన్నది. ‘వెళ్ళరా’ అంటు
పిచ్చుమీద ఉక్కచుపు చరచడంతో “ఘురామయ్య
ఇలా ప్రారంభించాడు.

ఒక సవోధయైన నూతన కవులు ఆన పతి
దేవునికి విన్నించే కరుణామయి గాఢేయా శ్లోకిం.

అమెజు పెండ్లయి మూడేడ్లయింది. దాని తల్లి
తాను మహా జ్యోతిశ్శాస్త్ర పండితుడు కావాలనే
పిచ్చిలో పడి జ్యోతిశ్శాస్త్ర గ్రంథాలను మూడు వేసు
కొని బాల్కనను కన్నెత్తయినా చూడేవాడు కాదు.
విరహవేషంతో అమె కుమితపోసాగింది.

ఈ అబోధానం విశేషంకి ఆ తా కుమారులంగా
తనదైవే చూడసాగాడు దాన్ని గమనించిన ఘు
రామయ్య ఉచ్చాసంతో మళ్ళీ ప్రారంభించాడు.

అమె ఒక కాటాక మీద తన వేదననుతా వివ
రిస్తూ తల్లి కు లేఖ వ్రాసింది.

ఏమని అంటు కుమారులంగా అంతా ముక్త
కంఠంతో ఉన్నాడు. ఇంకాక నవనీక చదివించి ఆ
శ్లోకాన్నే వ్రాసింది. అంటూ రఘురామయ్య దాని
అర్థాన్ని యిలా వివరించాడు.

రామయ్య పం. డెండని నీ అందరికీ తెలుసు కదా.
ఆ రాసుల పేర్లతోనే జ్యోతిర్వక్షం పిచ్చి పచ్చి తల్లికు
బుద్ధి వచ్చేలా లేఖ వ్రాసింది.

ఉబోధానంతోనే సర. పెట్టె తీసివేస్తావు. ఆనలు
విషం మేము చెప్పవేమి మామయ్య అంటూ తీసిగా
మాల్సోపరానికి వద్దంటున్న ప్రసాదను చూచి

సరే వివరించి అంటు ప్రారంభించాడు.

రాసుల్లో పదవది మకరము. ఇది ధ్వజము
(జెండా)గా కలవాడు మన్నుదుడు. అందు అడిగెనినా
అమె మొదటిదైన రాశి మేషం. అది వాహనంగా
గల (వేదకకం) వాడు అగ్ని, మన్నుదువా అగ్ని
మాపుడై నన్ను ఈ మూడు సంవత్సరాల నుండి
విరహ వేదనకు గురిచేస్తున్నాడు.

ఆ మన్నువాగ్నికి తాళేక తుర్య = నాల్గవరాశి
కర్కాటకము (ఎండ్రి) ద్వారక = పం. డెండన రాశి
మీనం (చెప) ఈ రెండూ నిర్జలా = నీళ్ళలో నుండి
జయిచుపడవును ఏ విధంగా. సమ్మూర్చికా =
స్పృహను కోల్పోయాడే అలాగే నేను కూడా విరహ
వేదనకు లాగలేక స్పృహను కోల్పోయాను. ఓ నాథా
నన్నేం ఆచరింపవు

పెండ్లయి మూడేడ్లు గడచినా నేను సా వచ్చి =
ఆరంభించి అయిన కన్న లాగానే మిగిలిపోయాను.

ప్రియా! నేను కుమారిని. కాబే. శర = బదరాశి
సింహమువలె, మధ్యమా = సన్నని నడము కల
సాగనుకత్తెను అంతేకాదు. నీవదశ = పదనాకందప
రాశి సుఖము వలె, బలిష్ఠముయి స్రవీ = స్రవములు
కల నవ యౌవనవతిని. అంతేకాదు నవమ = రామ్మి
దవ రాశి దనుస్సు వలె వంగిన క్రూ = కనుబొమలు
కల నేత్రసౌందర్యము కలరానను. అందుచేత
అందంలో నేను, సప్తమి = ఏడవరాశి తుల (ప్రేలిక)
వర్జిరా = లేచినాను. ఇట్టి నన్ను ఈ జ్యోతిశ్శాస్త్రం
పిచ్చిలో పడి ఎం కన్నెత్తి చూడవు? ఈ మూడు
సంవత్సరాల నుండి నా విరహబాధ భరింపరానిదై
యున్నది. ఎత్తిచె అడ్డము = ఎనిమిదవ రాశి వృశ్చి
కం (తేలు) కుద్దనట్లు, వేదకం = బాధను ప్రాప్నోతి

= పొందుచున్నాను. ఈ విధంగా వాదపడుచున్న నన్ను నీవు ఇప్పుడైనా ఆదరించుకపోలే ద్దీనియ మతిమంతుడవే కాకకాదు...

ఇంకా ఏదో చెప్పబోయి రఘురామయ్య మున్న లోనే అనివేశాడు. ఇంకా ద్దీనియ మతి మంతుడవే ఏమిటి... ఏమిటి... అంటూ ముక్తకంఠంబో ఆరవ పాగాడు.

చెప్పమంటా? నరే చెప్తాడు. విని ఎవరూ తమ మీద పెట్టుకొని వాదపడకండి. అంటు రఘురామయ్య ప్రారంభించాడు.

రెండవవాళి వృషభము' అంటే ఎద్దు, ఎద్దు మొద్దు లాంటి, మతిమన్ = బుద్ధి కంటాడా! అని అర్థం. విరమావేదనతో నీటిని విడిచిన ఎండ్రి = చేపల్లా మూర్ఖితులాంటే, తేలు మట్టినిట్లుసంతాపమును బొందు చున్న నాతో ఇకనైన తూర్పు = వెంటనే, త్వరితంగా భవ = మూడవవాళి మిథునం అంటే జంటగా అగుము అంటు పాపమా నవోధ పతిచేవుట్టి ప్రార్థించింది.

కనీసమామేకు పెండ్లయినా అయింది కాబట్టి భర్త నావిధంగా ప్రార్థించింది. కాని యిప్పుడో జ్యోతిష్కా శ్రుం పిన్నితో పడి అన్ని విధాల తగిన అందమైన కన్నె పిల్లల్ని తిరస్కరించే యుండుకున్న యీ రోజుల్లో ఆ కన్నెపిల్లలు ఎవరిని ప్రార్థించాలి? ఎలా ప్రార్థించాలి?

అని రఘురామయ్య ప్రశ్నార్థకంగా అందరి ముఖాల వంక చూచి గంభీరంగా కూర్చున్నాడు.

ఆ క్షణికా చమత్కారానికి అందరి ముఖాలు విక సింహించాయి 'ఏనా తమ్ముడూ' మా ప్రసాదు ఎద్దుమొద్దు బుద్ధి... ఇంకా ఈ పిల్ల అబ్బిప్రాయం? బుద్ధిలో బుద్ధిగవుడి లాంటి బుద్ధియైన స్వర్ణకౌని ఇలా 'హేళన చేసేటటు వాగుతాడు' మూతి విరుచుకొంది ప్రసాదు పిల్ల.

'వాడంటే బుద్ధిలో బుద్ధిగవుడి కాబట్టే సరసంగా ఆర్థం చేసికొన్న ప్రవర్తించకపోతాడా అనే అబ్బిప్రాయం తోనే ఈ అమ్మాయి ఈ శ్లోకం చదివింది. నీరన్నట్టు మన కృష్ణ ప్రసాదు బుద్ధిలో బుద్ధిగవుడియే కాదు సర సంతా శ్రుచువుడు కదా. ఆ పేరు నిప్పుడు వ్యర్థం చేసికొంటావంటా?'

అక్కడ ద్దీనియ అమ్మ రఘురామయ్య చూపు లన్ని సాక్షాత్ప్రాయంగా కృష్ణప్రసాదు పేరే పడ్డాయి.

'అయితే దీని కంటేచేకీ సూర్యుడయి మా మాతా సహోదకతే అన్నమాట....' అంటు మామయ్య వంక తీవ్రజంగా చూచి చూసెప్పుడొచ్చి 'వేమార్ద్రతమాత్రం తొంగి చూచింది ప్రసాదు మాటల్లో.

'ఇప్పుడు నిజంగా బుద్ధిలో బుద్ధిగవుడి వసివించు కొన్నాడూ ప్రసాదు. ఆక కృష్ణప్రసాదు అని అని పించుకొంటే ఇంతా సంతోషిస్తాడరా' అంటు కృష్ణ ప్రసాదు భుజం మీద తిడుతు రఘురామయ్య లేచాడు, వెంటనే అండరు లేచాడు.

అండరు కోడుకొన్నట్టు ప్రసాదు నిజంగా కృష్ణ ప్రసాదు అని పించుకున్నాడు. నవనీత కృష్ణప్రసాదులు దంపతులయ్యారు.

దురే మీరో? .....

స్వామి కుళాల్ నాథ్ 'ధీర్'

చిలుకమూరి నంజీవ

మిత్రులారా!

కుళ, మతాల పేర

ఐక్యతను బదనాము చేయకండి

'పంచప్యారాల ధరణిపైన

విద్యేష్టాన్ని ఎగజల్లకండి

అమృత - సవాన్ని

అన్మృతసర్గగానే ఉండవలసింది

పంజాబు గరిమపై

నశాపును పులుముకండి

కావాఅనుకుంటే

పంచ ప్యారాలు కండి

జయ చంద్రులు కాకండి

నానకు ప్రేమను

రక్త సమస్కారం చేయకండి

ప్రేమను స్వేచ్ఛగా మార్చుకు

నేలంత ఎరకు

పచ్చిత్ర జంటలనే

పొద ప్రజ్వాలం చేస్తూ వచ్చాను

రక్తంతో కడిగేట్లు బలవంతం చేయకండి.

రాబోయే తరం

నానకు పుత్రులను

దేవునిచే చక్రవర్తిపుటలు జోడించకండి

ఆరాధనను ఆరాధనగానే ఉంచండి

గురునానకు ప్రేమను

రక్తంతో ఆరాధించకండి

పంజాబు గౌరవాన్ని

కళంక పరుచకండి

ఉచ్చరించ నలసింది

నిర్మాణాత్మక స్వరాన్ని

విధ్వంసాన్ని కాదు.

అర్చిత కీర్తిని ఇలా నష్టపరుచకండి

మీ కాళ్ళను మీరే గొడ్డలితో నడుక్కోకండి

నేపథ్య గుడ్డగుఱం

కీలు బొమ్మలు కాకండి

ఉద్యోధివి కావాలంటే

గురుగ్రంథ సాహెబు గీతాలను చదవండి.

మిత్రులారా?

విఘటితం కాదు

సంఘటితం కావాలి

ఉగ్రవాదాన్ని నిరసించండి

మానవతా వాదాన్ని పెంచండి

జనతా హృదయాన్ని

నిసాదాలతో కాకుండా

ప్రవర్తనతో జయించండి

రజజిత్ సింహు దేలిన ఈ భూమిని

రంగులు మార్చే ఊసరవెల్లిని చేయకండి

మరొక 'మెకాలే'ను పుట్టించకండి

భాష 'పేష'తో హృదయాలను విడదీయకండి

పంజాబును

ఇరాన్ ఇరాక్ గా మార్చకండి

పంజాబును పంజాబుగానే ఉంచండి.

హిందీ లెక్కరర్

కాకతీయ విశ్వవిద్యాలయం

వరంగల్

పాదుకా పురాణం

కన్నడ మూలం :

డా॥ మాస్తి వెంకటేశ అయ్యంగారు

తెలిగింపు :

శంకరగంటి రంగాచార్యులు

వెలువైన చెప్పల్ని వెలువరి వదిలి, లోనికివెళ్ళి, దేవుడి నన్నిదితో నిలుచుంటే, చెప్పరి ధ్యానం తప్ప, దేవుడి ధ్యానం వుండదు అన్నాడు-అన్న జనవన్న. అన్నగారి ఈ వాక్యం చదివినపుడు నాకు, నేను చెప్పల్ని పోగొట్టుకున్న సంఘాలు మఠికోస్తాయి. జనవన్నగారు ఎప్పుడైనా దేవుడి నన్నిదితోవెళ్ళి, నిలుచున్నప్పుడు, చెప్పలుకావాలి, అయితే కొనుక్కోవడానికి డబ్బులేవు అనే పేదవాడొకడు వారు వెలువరి వదిలిన చెప్పల్ని తొడుక్కుని వెళ్ళిపోయాడేమో? నాకు అలా చెప్పల్ని పోగొట్టుకున్న అనుభవం ఆయిదుసార్లు కలిగింది. ఆదేమి విచిత్రమో, ఆయిదు మాట్లాడు ఈ పోగొట్టుకోవడం సేనాక దేవళంలోకి వెళ్ళినపుడే జరిగింది. దీన్ని గురించే సేనాక ఉపన్యాసం రాయగలను.

ఇప్పుడా ఉపన్యాసాన్ని రాయను నా మిత్రుడు శేషప్పగారు ఒక జత చెప్పల్ని పోగొట్టుకొని, మళ్ళీ కనుక్కొన్న సంగతినీ గురించి చెప్తాను.

శేషప్ప సైక్రెటేరియట్ లో గుమాస్తా. తగినంత మంచి జీతమే వస్తోంది. ఎంతయినా గుమాస్తా జీతమే కదా? ఎక్కువేతాదు కాగా, ఆయనకు చుంచి రోపతి కట్టాలి; మంచి చెప్పలు వేసుకోవాలి-అనే దావంకం. భార్య మంచి పీర కట్టుకోవాలని కూడా ఇష్టమంది. అయితే ఆది-సులభంగా తీర్చుకోవడానికి వీరియిన కోరికకాదు, చెప్పరి దావలాన్ని. రోపతి దావలాన్ని తీర్చుకోవడం అంత =వ్యం కాదు. వారు సామాన్యంగా

మంచి చెప్పల్నే కొంటాడు; మంచి పంచెల్నేకడతాడు. అయితే చెప్పలివ్వుకు వివరితం వెంగరి వస్తువు లయ్యాయి. జహ పెద్దజీతం భాగ్యవంతులు మూత్రమే ఇప్పుడు విజంగా మంచివనడే చెప్పరి రకాల్ని కొన గలరు. కొద్ది ఏళ్ళక్రితం చాలా మంచి చెప్పరిజత ఇరవై రూపాయలకు దొరకుతుండేది. ఆ రోజుల్లో శేషప్ప ఒక జత చెప్పల్ని కొనుక్కుని వున్నాడు. ఎక్కువగా ఉపయోగించకుండా వాటికి కొంచెంగానే పనికిల్సింది, వాటిని దీర్ఘాయువుగలవిగా చేసి వున్నాడు.

నామిత్రుడు జనార్దనరావు శ్రీమంతుడైన వ్యాపారి ఆయన తన ఇంట్లో ప్రతీ ఆదివారమూ రాత్రి ఎనిమిదిన్నర గంటలనింటి పదిగంటలవరకూ ఒక పంది తుడిచేత రామాయణాన్ని చదివించే వార్యక్రమాన్ని ఏర్పాటు చేయించాడు. ఆ కార్యక్రమానికి ఎవరైనా రావచ్చునని ఆ చుట్టుప్రక్కల్లో వున్న ఆందరికీ తెలిపాడు. తమకు పరిచితులైన పెద్దమనుషులకు ప్రత్యేకంగా ఆహ్వాన పత్రాలు పంపాడు నేను తాలూ మార్లు ఈ కథ వివరానికి వెళ్ళాను. పండితుడు రామాయణపు మూలశ్లోకాన్ని చదివి, అర్థం వివరించేవాడు. ఈలాంటి రససంతర్పణ మరింతకెక్కుకుంటుంది? ఒక్కొక్క దినమూ నేను కరాళవణం వల్ల సుఖించెంది అనుకు పడమలవైచరి ఉప్పొంగి, సంతోషంతో వెనుదిరిగి వచ్చేవాణ్ణి.

ఒకరోజు నేను రామకృష్ణశ్రవణానికి వెళుతున్నప్పుడు చారిలో శేషప్ప కనిపించి, నేనూ కస్తూరినన్నాడు మేనిద్దలమూ వెళ్ళాము. కార్తీకము ఆ రోజుకు ముగిసింది ఇద్దలమూ బయటికొచ్చారు. నేను నా చెప్పల్ని వదలివోకు బాగా గుర్తుంచుకొన్నాను. శేషప్ప తన చెప్పల్ని నాచెప్పల ప్రక్కనే వదిలాడు. ఇంటికి వెళ్ళేటప్పుడు నేను తొడుక్కున్న చెప్పల ప్రక్కనే వున్న చెప్పల్నే తొడుక్కుని నాకోపాటు వచ్చాడు.

మనసటిరోజు వారు చూస్తారగదా' ఇప్పటి వీలు వైన బహుమంది చెప్పల జత ఇంటికి వచ్చివుంది !!

"అయ్యో, రామచి కథ వినడానికే వెళ్ళి, జోళ్ళు దొంగిలించుకుని వచ్చావే!" అని నాటికి మిక్కిలి దుఃఖం కలిగింది. చింతామగ్నులై నిలచున్నాడు. వారి శ్రీమతి దగ్గరకొచ్చింది. "ఎందుకీలా నింజదాడు?" అంది. శేషప్ప విషయం చెప్పారు. అమె చెప్పల్ని చూసింది. మంచి మేరకరపు కొత్త జత. హస్తంగా "చింతించకుండు, కావాలి దొంగిలించా? తమకులామే వచ్చాయి. దట్టిచ్చి కొనుక్కోడానికి యేదో! ఈ వారసాల్లో మీ నష్టానికి ఎదురు చూడని అడ్డవైపుని ఒక వాళ్ళముంబాలి. ఎందుకు చింతిస్తారు?" అంది నవ్వుతూ. శేషప్ప కూడా అమెతోపాటు నవ్వాడు. "ఎదురు చూడని అడ్డవైపుమే అయితే వడ్డి చెప్పల అడ్డవైపుమే కావాలా?" అనుకున్నాడు.

ఆ మీద మూడు తడవలు శేషప్ప కథా శ్రవణానికి తప్పకుండా వెళ్ళారు. ఈ కొత్త జోళ్ళును లోనికి వెళ్ళే వాకిలివద్ద అందరికీ కాకవచ్చేటట్లు ఒక చివర వదిలేశారు. ఆయన ఆలోచన ఎమందే - ఈ చెప్పల్ని పోగొట్టుకున్న గృహస్థు తన చెప్పల్ని గుర్తించి తీసుకుని వెళ్ళేట్టుందే అలాగే చేయనీ - అని.

"ఎవరైతా పోగొట్టుకున్నారా?" అంటూ అడుగు

చామని ఒక ఆలోచన. చెప్పలు బాగుండటం చూసి ఎవరో కలటంగా, "ఔను, నేను పోగొట్టుకున్నాను. అంటే ప్రయత్నం చెయ్యమవుతుంది అందుచేత ఆదగడం వద్దు పోగొట్టుకున్నవాడు గుర్తించి, తీసుకోనీ గుర్తించలేదనకో. చెప్పలు నావద్దనే ఉండనీ- ఇవి వారి మనస్సు లతోచించిన విధం.

నాలుగోసారి వీరు చెప్పల్ని జయబవదలి లోపలికి వెళ్ళివున్నారు. కథ వినడానికి వచ్చిన పెద్ద మనిషి ఒకరు ఏమీ పని త్వరపని మధ్యలో లేదాడు. అతిథికి వీడ్కోలివ్వడానికి జనార్దనరావు గారు కూడా బయటికొచ్చారు వాితో పాటు వాడిని వంచి మళ్ళీ లోని కొచ్చారు కథ నడిచింది ముగిసింది అందరూ ఇళ్ళ వెళ్ళిపోవడానికి సిద్ధమయ్యారు శేషప్పగూడా లేచారు బయటికొచ్చాడు. వచ్చి తాము చెప్పల్ని వదలిన చోట్లో చూశాడు. అక్కడ తమ పాత చెప్పల జత వుంది. కొంచెం ఆశ్చర్యంగా శేషప్ప ఆ దృశ్యాన్ని చూస్తూన్నాడు. జనార్దనరావు వచ్చాడు. "ఏం చూస్తూ న్నారు, స్వామి?" అంటూ అడిగాడు. "ఇది నేను వదలిన చెప్పల జత కాదు. వేరే చెప్పల జత. ఆ చెప్పల్ని ఎవరు తీసుకొని పోయి వుంటా? ఆనుకుంటూ చూస్తూన్నాను." అన్నాడు.

జనార్దనరావు, "కథ చెప్పడం జరుగుతున్నప్పుడు మధ్యలోని వుండని లేచి వెళ్ళానుగదా, లాయరు శేషప్ప గారు- వారు బయటికి వచ్చి, ఆ చెప్పల జతని చూసి "మూడు వారాల క్రితం నేనెక్కడికి వచ్చినప్పుడు ఈ జోళ్ళని తెచ్చాను తిరిగి వెళ్ళే టప్పుడు ఇవి ఇక్కడ ఉన్న వచ్చిన వాళ్ళుంటా తమ చెప్పల్ని వేసుకొని వెళ్ళిన తర్వాత ఒక జత మిగిలి ఉన్నాయి. నేనా చెప్పల్ని చేసుకుని చూశాను, ఆశ్చర్యం! అవి నా కాళ్ళకి సరిగ్గా సరిపోయాయి. ఎవరూ పాపం! తెలియక నా చెప్పల్ని తొడుక్కుని వెళ్ళివున్నారు దొంగిలించి వుండరు. వారి చెప్పలిక్కడే వున్నాయి ఏమీ మాట్లాడకుండా వాటిని

తొడుక్కుని ఇంటికెళ్ళాను. మూడు వారాల క్రితం కలా. విషయమంతగా నా మనస్సుకు గుర్తలేదు. ఇప్పుడు చూడండి ఆ నా చెప్పులిక్కడున్నాయి నేను వీటిని తొడుక్కుని వెడతాను. సభ ముగిసిరాక ఎవరైనా తమ కొత్త చెప్పులు పోయాయంటే.. నాకు తెలపండి. నేను వీటిని వెక్కిరిస్తాను పోయినాయి అరలేదంటే. ఆ రోజు నేను తొడుక్కుని పోయిన చెప్పులిక్కడున్నాయి. వీటిని వారికి చూపండి. ఇవి వాళ్ళవములే వాళ్ళు తీసుకోలేనంటే " అని తెలిపాడు

శేషప్ప, "లాయన శేషప్పగారా? నేను వారి నెరుగుదును మూడు వారాల క్రితం మనక వెలుతుర్లో ఆ కొత్త జోళ్ళను నావి అనుకొని వేరుకుని ఇంటికెళ్ళాను. ఇంటికెళ్ళిరాక చెప్పులు మార్చి అయి వుండటం మనస్కం. మరొకసారి కొత్తచెప్పుల యజమాని వచ్చి, కొత్తచెప్పుల్ని ఇక్కడ చూసి, తొడుక్కుని వెళ్ళికి మంచిదే అని తలచే మూడుసార్లు తప్పక కర విగ్రహానికి వచ్చాను. ఈ దినం నా ఆశ ఫలించింది." అన్నాడు.

"ఈ చెప్పులు మీవేనా?"

"ఔను"

"తమకెక్కడ సత్యపంతులండీ తమని చూశాను.

తమవేరు?

"శేషప్ప"

"అయ్యో, ఆ చెప్పుల నేర్పరికరం చూశారా? శేషప్పగారి చెప్పులు వేరే ఎవరి కాళ్ళో ఎందుకు పడతాం! శేషప్పగారి కాళ్ళో పడతాం.. అంటూ మీ కాళ్ళో పట్టాయి కదా? ఇందుకేమనాలి.

శేషప్ప చెప్పిన తమ పాత జోళ్ళు తొడుక్కుని ఇంటికొచ్చారు. మధనబిరోజు ప్రొద్దున వారి అద్దాంగి పాతజోళ్ళని చూసి "ఏం, కొత్తచెప్పుల యజమాని వాటిని గుర్తించి తీసుకెళ్ళావా? అంటూ అడిగింది.

"ఔను"

"అంటే.. ఈ వారఫలాల్లో మీ నష్టానికి పాత పెళ్ళాం, పాత బిల్లులూ, పాత చెప్పులే ప్రాప్తి అంటూ రాసివుండాలని తోస్తుంది."

శేషప్ప, "ఏం తప్ప? మూడు బాగానే వున్నాయి అన్నాడు.

హెడ్ మన్టర్ రాళ్ళహళ్ళి

జిడ్ పి. హెచ్. స్కూల్, మదకసిరి (తాయాకా)
ఆనందపూర్ జిల్లా పిన్- 515 315.

దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ- ఆంధ్ర, హైదరాబాద్

స్వర్ణోత్సవ హిందీ పరిచయ పరిషత్ కార్యక్రమం

పరిషత్వేది :

19-4-1997

సంస్కృతసహితము పరిషత్వం వివరం పంపవలసిన తేదీ

8-4-1997

ప్రచారకులు అధిక సంఖ్యలో పరిషత్వంను తయారుచేసి సహకరించ ప్రార్థన.

ఎ. రామస్వామి

కార్యదర్శి

కడప మాండలికం

— అవధానం ఉమామహేశ్వరశాస్త్రి

భాషలు మాండలికాలుగా, మాండలికాలు భాషలుగా రూపొందుతాయనే సిద్ధాంతం ఆధారంగా మూల భాషా పునర్నిర్మాణానికి ఎన్నో ప్రయత్నాలు జరిగివాయి. జరుగుతున్నాయి ప్రాంతీయ మాండలికాల సమగ్ర అధ్యయనం ఈ ప్రయత్నాలకు సంపూర్ణతను చేకూరుస్తుందని నా విశ్వాసం. భాషాప్రయత్న రాష్ట్రంగా ఏర్పడిన ఆంధ్రదేశంలో నాలుగు భాషా మండలాలకు పరిశోధకులు గుర్తింబారు. అందులో దక్షిణ మండలంగా గుర్తింపబడిన రాయలసీమ మాండలికం, ఇతర మాండలికాల కంటే ఎక్కువగా ప్రాచీనతను నిలుపుతున్నట్లు పరిశోధనలు వెల్లడిస్తున్నాయి. ప్రాచీన మహాకవి ప్రయోగాలన్నీ ఈ ప్రాంతంలో ఇంకా జన వ్యవహారంలో వున్నాయి. రాజకీయ అధిక కారణాల వల్ల ప్రస్తుతం మధ్య మండలంలోని శిష్ట వ్యవహార భాషను మనం ప్రమాణిక భాషగా స్వీకరిస్తున్నా దారిత్రక దృష్టితో పరిశీలిస్తే దక్షిణ మండలంలోని వ్యవహార భాష ప్రాచీన తెలుగు భాషా పరిణామ విశేషమని నిస్సందేహంగా చెప్పవచ్చు.

దక్షిణ మండలానికి కడప నడిబొడ్డు ఉత్తరంకో కర్నూలు, సూర్యం చూపున నెల్లూరు, దక్షిణంకో చిత్తూరు, పడమట అనంతపురం పల్లెలు ఈ ప్రాంతాలన్నీ చుట్టి వున్నాయి. అనంతపురం సహజస్థలం తెలుగు-కన్నడ భాషం వ్యవహార భేదరేఖ (isogloss), చిత్తూరు సరిహద్దుతో తెలుగు-తమిళ భాషల వ్యవహారభేదరేఖ వున్నాయి. అంతవల్ల ఈ జిల్లాలలో ఆయాభాషలు విడివిడి పూర్వంనాటి స్థితి వ్యవహారంలో కొంత కనిపిస్తుంది. కర్నూలు జిల్లా తెలం

గాణా ప్రాంతమైన మహబూబ్ నగర్ లో ఆరుకొని వుండటంవల్ల వ్యవహారంలో ఉర్దూభాషా ప్రభావం కనిపిస్తుంది. కర్నూటకు ఆరుకొని వున్న ప్రాంతాలలో తెలుగు-కన్నడ వ్యవహారం కనిపిస్తుంది. నెల్లూరు జిల్లా వ్యవహారంలో మళ్ళీ మండల వ్యవహార లక్షణాలు, కొంత తమిళ ఉచ్చారణ లక్షణాలు కలిసి వున్నాయి ఈ వ్యవహారభేదరేఖలనుండి దూరమైన కొద్దీ వినిపించే వ్యవహారభాష ఇతర ప్రాంతీయమాండలికాలకంటే పేలవంగా వుండడంలో విస్తరింపవలసి వేయవచ్చు.

ఏ భాషలోనైనా సాధారణంగా సరిహద్దు ప్రాంతాలలో వ్యవహారంలో వుండే భాషకూ, వచ్చి ప్రాంతంలో వ్యవహారమయ్యే భాషకూ గుర్తింపబడిన వైవిధ్యం వుంటుంది. వ్యవహారభేదరేఖకు దగ్గరగా వున్న ప్రాంతాలలో సహజ స్వరూప పరక్షణ ప్రయత్నంవల్ల ప్రాచీన రూపాలు, పలుకబడుతున్నవి వుంటాయి వ్యవహారభేదరేఖల వద్ద ప్రాంతాలలో భాష ఆరుగురులకు గరితావడంవల్ల పరిణామానికి లోనవుతుంది ఈ దృష్టితో కడప ప్రాంతీయమాండలికం దక్షిణ మాండలికానికి కేంద్రకంగా భావించవచ్చు.

ఈ ప్రాంతంలో వ్యవహారంలో వున్న మాండలిక భాషకు సంబంధించిన విశ్లేషణాత్మక పరిశీలన ఈ వ్యాస ఉద్దేశ్యం. ఈ పరిశీలన ఎక్కువభాగం శిష్టతర వ్యవహారాన్ని దృష్టిలోవుంచుకొని చేయబడింది

I. వర్ణవిశ్లాసం :-

ధ్వనుల సర్వబాట్లు :-

ఉచ్చారణలో అరుగుదం వల్ల ధ్వనులలో కొన్ని సర్వబాట్లు కనిపిస్తాయి దక్షిణ మండలంలోని ఇతర ప్రాంతాలలో విరళంగా, ఈ జిల్లాలో సాధారణంగా కనిపించే కొన్ని సర్వబాట్లను ఇక్కడ చూడడం జరిగింది. ఈ సర్వబాట్లను మూడు భాగాలుగా చూడవచ్చు.

(1) అచ్చులు (2) హల్లులు (3) సంయుక్తాక్షరాలు.

అచ్చులు

అ/ఇ	కోమటి-కోమిటి	(పదమధ్యం)
ఆ/ఊ	మిగ్గం-మొగ్గం	(పదాది)
అ/ఊ	పెనలు-పెనులు	(పదమధ్యం)
ఉ/అ	అగ్గువల-అగ్గవ	(పదమధ్యం)
ఓ/ఊ	మోరగుడి-మోరగుడి	(పదాది)

హల్లులు:

చ/స	చెయ్యి-సెయ్యి	(పదాది)
	చెప్ప-సెప్ప	(పదాది)
త/వ	రిత్తి-చిత్తి	(పదాది)
ద/జ	డిట్టి-జిట్టి	(పదాది)
న/మ	నిచ్చె-మిచ్చె	(పదాది)
ఝ/గ	పునాది-గునాది	(పదాది)
ల/న	చాచ-చాన	(పదాంతం)
ఞ/గ	త్రవ్వ-తొగు	(పదాంతం)
శ/చ	శనిక్కాయలు-చెనిక్కాయలు	(పదాది)
	పెట్టపల్లె-చెట్టపల్లె	
స/ద	సేపు-చేపు	(పదాది)

సంయుక్తాక్షరాలు :

క్ష/చ్చ	లక్ష-లచ్చ	(పదాంతం)
	సాక్షి-సాచ్చి	
	పక్షి-పచ్చి	

స్త/చ్చ జాస్తి-జాచ్చి — (పదాంతం)
వస్తా-వచ్చా

వర్ణసమీకరణం

రెండు భిన్న ధ్వనులు ఒకదాని స్వభావాన్ని బట్టి మరొకటి మారిపోవడం 'వర్ణసమీకరణం'. ఈ మార్పు అచ్చుల్లోనూ, హల్లుల్లోనూ రెండింటినూ జరుగుతుంది. ఉదా పాత్రణ = పాత్రణ, బద్దేలు = బద్దేలి, కోస్త = కోట్టు, సేద్యం = సేద్యం, ఆర్థం = ఆర్థం, వర్ణవ్యత్యయం = ఊర్ణో = పూలో, గొర్లు = గొల్లు

లోపదీర్చక:-

ఒక వర్ణం లోపించడం వల్ల దానికి ముందున్న అచ్చు దీర్ఘం కావడం. ఉదా : కొడలి = కొడేలి, గడ్డపార = గడార, బియ్యం = బిం.

పదం మధ్యలో ఒక అచ్చు లోపించి ముందు హల్లు తర్వాతి హల్లుతో వచ్చేపాటి పొందడం. ఉదా : గొడలి = గొడ్లి

వర్ణాగమం :

ఉచ్చారణలో ఒక వర్ణం అధికంగా రావడం ఉదా : వేషం = వీషం

దీర్ఘాచ్చుమీద పూర్వానుస్వారం :

కాయ, తూయ, దూయ, మీద, ఊయ మొదలైన పదాలలో పూర్వం వున్న అనువాసికం లోపించి అర్ధానుస్వారంగా కావ్యభావతో ఉపయోగించబడింది. అర్ధానుస్వారాన్ని పూర్వానుస్వారంగా ప్రయోగిస్తే సార్వభృతం అంటారు. దీర్ఘం మీద సార్వభృతం లేదని వ్యాకరణ విధించారు. కాని ఇక్కడి వ్యవహారంలో కాయ, తూయ, దూయ, మీద, ఊయ వంటి రూపాలలో దీర్ఘమీద పూర్వానుస్వారం ఇంకా మిగిలి వుంది.

ప్రాస్యాచ్ఛుమీద ఆనునానీకం:-

అటు ఇత, చుడు శబ్దాలలో పదం తొలి ప్రాస్యం మీద ఖండ బిందువు వుంటుందని వ్యాకరణం చెప్తుంది. ఇక్కడి వ్యవహారంలో పూర్ణబిందువుతో కూడిన అంట, ఇంగ, అనే రూపాలున్నాయి.

నకారం బిందువుగా మారడం:-

అనంతర్యామలో ప్రయోగి.పఱచే 'ఆనక' అనే పదం పూర్వపదంతో కలిసి ప్రవర్తించినప్పుడు 'అంక'గా మారుతుంది. ఉదా : తిన్నాం వరకు అనే అర్థంలో వాడబడే 'దనుక' పూర్వపదంతో చేరి 'దాంక'గా మారుతుంది. ఉదా : ఆదివాంక = అక్కడి వరకు

స్వరభక్తి :

విన్న హల్లుంమధ్య సమీకరణం జరిగినప్పుడు వాటి మధ్య ఒక ప్రాస్యాచ్ఛు చేరుతుంది. రూపాల్లో వర్ణాధిక్యం ఏర్పడుతుంది. ఉదా : భద్రం = బద్ధరం. శుభ్రం = శుబ్ధరం, ముద్ర = ముద్ధర. స్వరభక్తి జరిగే సంవర్ణాల సాధారణంగా అన్యదేశ్యంకు సంబంధించినవిగా వుంటాయి.

2. పదాంశ విజ్ఞానం

నామవిభక్తులు:-

ప్రథమేశక విభక్తికేంద్రం 'వాన్' రాయం సీమలో ఇంకా మిగిలివుంది. కోస్తాలో 'వాడి' వ్యవహారంలో వుంది వాన్ (ప్రాచీనాంధ్ర) = ఆవన్ (మూలా)

ద్వితీయ : వాడు + ని = వాన్ + ని = వాన్ని

తృతీయ : వాన్ + ఇ + తో = వాస్తో; ఇక్కడ 'ఇ' లో పిస్తుంది.

చతుర్థి : వానికోసం

పంచమి : వానివల్ల 'తో' కూడా ఈ విభక్తి ర్థంలో వ్యవహారంలో వుంది. ఉదా : వాస్తో జరగదు.

వ్యక్తి : వానికి

స్థానార్థాల్లో వచ్చే ప్రక్కయం 'నుండి'కి ఈ మండలంలో నెంబి/ముంచి అనే వ్యవహారం కనిపిస్తుంది. కాలార్థంలో ఈడి, యా/ఏరి వ్యవహారంలో వున్నాయి ఉదా : పొద్దనీడి, మాయిదేరి/మాదేరి, యాపొద్దు. సహృదంలో 'కూడ' అన్న పదానికి 'క' అంత్యాగమంగా వస్తుంది. ఉదా : నేను గూడ్కా.

ఐహవచనం:-

1 ఐహవచనం వరమైనప్పుడు పదం చివరి అచ్చు లోపించడం, చివరిహల్లు శబ్దకరణం పొంది కాలార్థిత్వంలో కూడిన రూపాలు ఏర్పరచు కనిపిస్తుంది. ఉదా : గోచ + లు = గోల్లు, కన్ను + లు = కల్లు, మడి + లు = మల్లు,

2 చివరి హల్లు 'ర'గా వుంటే వర్ణ వ్యత్యయం జరుగుతుంది. ఉదా : గొరె + లు = గొల్లు

3 విధిలో మధ్యమపురుష ఐహవచనం 'ండి'కి ఐమలుగా 'ల్లి/త్రి'తో కూడిన రూపాలు వ్యవహారంలో వున్నాయి. ఉదా : జాబురాయండి-జాబు రాయల్లి/జాబురాయ్త్రి పోండి-పోల్లి/పోత్రి, కూర్చోండి-కూకోల్లి/కూకోత్రి.

క్రియలు :

భూతకాలం :

	ఏ	ఐ
ఉ.	వచ్చిన్నే	వచ్చిన్నేం
మ	వచ్చిన్నేవ్	వచ్చిన్నేరు
ప్ర.	వచ్చిన్నేడు	వచ్చిన్నేరు
	వచ్చిన్నేడి	వచ్చిన్నేయి

ఈ రూపాలు అదృశన, అనదృశక భూతకాలార్థాల్లో రెండింటిలోనూ వినిపిస్తాయి.

వర్తమానకాలం :

	ఏ	ఐ
ఉ.	వచ్చేందా	వచ్చేన్నాం

మ. పచ్చాండావ్ పచ్చాండారు
ప్ర. పచ్చాన్నాడు పచ్చాండారు
పచ్చాంపి పచ్చాండామ్

'పస్తాన్నా/పస్తావున్నా' అనేయాపాలు విద్యా
వంతుల వ్యవహారంలో మాత్రమే వున్నాయి.
'పస్తాండా' అనేయాపం శిష్ట శిష్టేతర వ్యవహారాలు
రెండింటిలోనూ కనిపిస్తుంది.

భవిష్యత్తద్ధర్మ కాలాలు :

భవిష్యత్తద్ధర్మ కాలాలు దాతవరకు ఒకే విధంగా
వుంటాయి వాటిని బట్టి అర్థగ్రహణం జరుగు
తుంది. ఉదా: వచ్చాడు.

విధ్యర్థం :

ఇతర రాయంసీమ ప్రాంతాలలో లాగానే 'అం' అనే ప్రత్యయం చేరుతుంది. ఉదా: చెయ్యాలి. మధ్యవస్తువు క్రియారూపాలు కొన్ని యథాతథంగా విధ్యర్థంలో వ్యవహారంలో వున్నాయి ఉదా: ఉండు, విను, తిను. 'చచ్చు'-'సావు' గాను 'వేయు'-'సెయ్యు' గాను వ్యవహరింపబడుతున్నాయి. 'పిలుచు' దాతువు చివరి 'చు' లోపించి 'పిలు'గాను, 'యి-'లోని ప్రాప్యార్థు లోపించి 'పిల్చు' గాను వ్యవహారంలో వున్నాయి. కిలార్థం 'అట' విధ్యర్థంతో కలిసి వ్యవహరింపబడుతుంది. ఇది రాయంసీమలోని చాలా ప్రాంతాలలో లాగానే 'అంట'గా కనిపిస్తుంది. ఉదా : రావాలంటి, వరిగొయ్యాలంటి.

చేదర్థం :

ఇతర ప్రాంతాలలో 'ఇలే' అనే ప్రత్యయం చేరుతుంది. కాని ఇక్కడి వ్యవహారంలో 'తే' మాత్రమే ప్రత్యయంగా చేరుతుంది. ఉదా: ఆడుగుతే, పచ్చే-ఇక్కడ 'చే' దాతువుకు 'తే' ప్రత్యయం చేరి తర్వాత వర్ణసమీకరణంవల్ల తే-చే మారుతుంది.

తువర్థం :

తువర్థంలో 'ఈకి' అనే ప్రత్యయం చేరుతుంది. ఉదా: సెయ్యేసికి (చెయ్యడానికి).

భావార్థకం :

భావార్థకంలో శిష్ట వ్యవహారంలో 'అడం' శిష్టేతర వ్యవహారంలో 'అడం' చేరుతాయి. ఉదా: తినడం-తినడం, చెయ్యడం-సెయ్యడం. కావ్యభాషలో 'అ' ప్రత్యయం చేరుతుంది. ఉదా: తినుట, చేయుట.

వ్యతిరేకార్థకం :

వ్యతిరేకార్థక ప్రత్యయం 'అ' చాలాసార్లు ఉచ్చారణలో లోపిస్తుంది. ఉదా: సెయ్యు, తిన్ను. భూతాళిక వ్యతిరేకార్థాన్ని సూచించే 'లేదు' రూపం దాతువుతో కలిసి వ్యవహరింపబడేటప్పుడు చివరి 'డు' లోపిస్తుంది. ఈలోపం శిష్ట, శిష్టేతర వ్యవహారాలు రెండింటిలోనూ వుంది. ఉదా: పోలే, రాతే, తిన్నే.

వ్యతిరేకార్థక అసంపూర్ణక్రియా రూపానికి 'అకుండా' అనే ప్రత్యయం చేరుతుంది. ఇది కావ్య భాషలోని 'అక' ప్రత్యయానికి బదులుగా వ్యవహరింపబడుతుంది. శిష్టేతర వ్యవహారంలో 'అకుండా' లోని 'అ' మూలార్థం దాతువు తర్వాత నిత్యంగా, ఇతరత్ర వైకల్పికంగా లోపిస్తుంది. ఉదా : సెయ్యకుండా, ఇనకుండా దాతువుకు, 'అకుండా' ప్రత్యయానికి మధ్య 'కో' అనే అక్షరం అధికంగా వచ్చిన రూపాలు కూడా ఎక్కువగా వ్యవహారంలో వున్నాయి. 'కో'లోని దీర్ఘాచ్చుతో యోగంవల్ల తరువాతి 'అకుండా' ప్రత్యయంలోని హ్రస్వాచ్చు 'అ' లోపిస్తుంది. ఉదా. సెయ్యేకుండా, ఇనోకుండా/ఇనకోకుండా.

నిషేధార్థకం :

నిషేధార్థక ప్రత్యయంగా 'అకు', గకు' అనే రూపాలు వున్నాయి. ఉదా: సెయ్యకు, సెయ్యగకు, రాగకు.

3. సంధిలో మార్పులు

పంచమదేశం తెలుగులో సంధి లక్షణం. ఈ మండల వ్యవహారంలో కొన్ని రూపాలలో పూర్వ రూప సంధి కనిపిస్తుంది.

ఉదా: ఏది + అమ్మి = ఏదిమ్మి

వద్దు + అమ్మ = వద్దుమ్మ

వచ్చే + ఉండా = వచ్చేందా

మీ + ఇల్లు — ఈ సందర్భంలో యదాగమం కావాలి. కాని పూర్వరూప సంధి జరిగి 'మీల్లు' అనే రూపం వ్యవహారంలో వుంది.

ప్రథమాక్షర శేషం:-

కొన్ని పదాలలో ప్రథమాక్షరం మూత్రం మిగిలి తక్కిన అక్షరాలు లోపిస్తాయి. ఈ లోపం ఉత్తర పదం పరమయ్యేటప్పుడు మూత్రమే జరుగుతుంది. లోప దీర్ఘత కనిపిస్తుంది.

ఉదా: బువ్వ + తిను = బూడిను

నువ్వు + రా = నూ రా

రవ్వంత + చేపు = రోచేపు — ఈ రూపంలో

'ర' లోని ప్రాస్థావ్య 'అ' — 'ఓ' గా మారింది.

అధారాలు

- (1) నాగభూషణరావు, కల్లూరు; రాయలసీమ మాండలికం — అనంతపురం ప్రాంతముత., డి. ఎల్. ఎ. ప్రచురణ
- (2) కృష్ణమూర్తి, భృగిరాజు; 'తెలుగు మాండలికాలు - ప్రమాణ భాష' 'తెలుగుభాషా చరిత్ర' నుండి ఆం. ప్ర. సాహిత్య అకాడమీ ప్రచురణ. 1970.
- (3) Harry Hoijer, 'Linguistic and cultural change', in Language in culture and Society. Ed Dell. Hymes. 1934.

అనుస్వారం నిలిచివుంది. ఇలాగే సంధిత రూపాలలో తరగతి = త ర్రి/త్రి గాను, ఇయ్యాల = ఈల్ గాను కనిపిస్తున్నాయి.

ఉదా: ఒకబో + తరగతి = ఒకబోత ర్రి/ఒకబోత్రి, ఇయ్యాల + వాండా = ఈల్లాండా

ఉపసంహారం :

పైర చర్చించిన విషయాలు ఈ జిల్లాకు మూత్రమే పరిమితమని నీ. ఈ జిల్లానుండి ఇతర ప్రాంతాలకు వ్యాపించినాయి కాని చెప్పడానికి ఏమి లేదు. ఒక ప్రాంతంలో భాషలో కనిపించే మార్పు ఇతర ప్రాంతాలలో కూడా ఆచే కాలంలో కాని, ముందు లేక తర్వాతి కాలాలలో కాని సమాంతరంగా (Parallel) జరగడానికి అవకాశముంది. కొన్ని మార్పులను అధారంగా చేసుకొని కొన్ని సూత్రాలను తయారు చేయవచ్చు. ఇవి కేవలం ఉద్భవం అనిపిస్తున్న దృష్టిలో వుండుకొని ఏర్పరచే వర్ణనాత్మక సూత్రాలు. ఈ సూత్రాలు వాటిని సరిచి పట్టించుకోని భాషా వ్యవహారాన్ని నియంత్రించేవు.

జూనియర్ రీసెర్చ్ ఫెలో (యూ.జి.సి.),

ఆంధ్రభాషా శాస్త్రం,

శ్రీ కృష్ణదేవరాయ విశ్వవిద్యాలయం, అనంతపురం.

ప్రియదర్శన

(శ్రీహర్ష రచితము)

అనువాదము : కాకరవ రి ముఖలింగ

-: తృతీయాంకము :-

(అంతట మనోరమ ప్రవేశించును)

మనో : డేవి వానవదత్త 'చెటి! మనోరమా!
సాంకృత్యాద్యనిదే అర్కఘృతుని వరిత్రము
నా చరిత్రము నాటకోపనిబద్ధమైనది.
అందులో మిగిలినది మీచే కొనుగో మహా
త్సవమున నటించబడవలయువని నన్నాజ్ఞా
పించినది నిన్న ఆరణ్యక-శూన్య హృద
యయై అన్యథా ఆధీనయించినది.
ఇప్పుడు వానవదత్త వేదము చదివి ఆ
విధముగ నపించినచో డేవికి కోపము
వచ్చును. ఇప్పుడామె నెక్కడ చూడ
గలను? (చూచి) ఇదిగో ఆరణ్యక తన
తోనే యొయోతలోంచిచుకొనుచు దిగుచు
బావి యొడ్డునందలి కడలి గృహమును
ప్రవేశించుచున్నది. కావున పొద మాటున
నుండి ఈమె అచురున్న మాటలు
విందును.

(అంతట ఆరణ్యక ప్రవేశించును)

ఆర : (నిట్టూర్చి) హృదయమా! దుర్లభజనుని
ప్రార్థించుచు, నీవు నన్నే దుఃఖింపజేయు
చున్నావు?

మనో : అదియా! ఈ శూన్య హృదయత్వమునకు
కారణము! ఈమె ఏమి ప్రార్థించుచున్నది?
శ్రద్ధతో విందుచు గాక!

ఆర : (కన్నీటితో) అంతటి పౌష్యదర్శనుడైన
యా మహారాజు నన్నీ పెండుగ ఎట్లు
సంతాపింప జేయగలుగు చున్నాడు? ఇది
నా దౌర్భాగ్యమే యేమో. మహారాజు
దోషము కాకపోవచ్చు.

మనో : (కన్నీటితో) మహారాజే ఈమెకు ప్రార్థ
నీయదా? బాగు, (పియసభీ) బాగు! అది
జన నచ్చకమే నీ యలిరావ.

ఆర : ఇప్పుడెవరికి వృత్తాంతమును చెప్పి నా
యీ దుఃఖివేదనను తగ్గించుకొందును?
హృదయ నిర్విశేష ప్రియరథి మనోరమ
యుండనే యున్నది కదా. అమెకు కూడ
దీనిని సిగ్గుతో చెప్పలేనేమో. అన్ని విధాల
ఒక్కచురణము తప్పించి చా హృదయము
నకు సుఖమెక్కడిది?

మ : అయ్యో! అయ్యో! ఈ తపస్విని యను
రాగము హద్దులు దాటినది కదా. ఇప్పు
డేమి చేయుదును?

ఆర : (సాధిరాషముగ) ఆ ప్రదేశమే ఇది! ఇచ్చటనే దుండుడుకు తుమ్మిదంచే బాధింపబడి, మహారాజుచే ఆవలంబింపబడి 'భీరు విషాదము న్విడువు' మని యోదార్పబడితిని.

మనో : (సహర్షముగ) ఏమీ! ఈమె మహారాజుచే చూడబడినదా? సర్వధా ఈమె జీవించు సుపాయమున్నట్లే. కావున నీమెను సమీపించి ఓదార్తును. (తొందరగ సమీపించి) హృదయము దగ్గర కూడ సిగ్గుపడుట తగునా?

ఆర : (సిగ్గు నడించుచు) (తనలో) అయ్యో! అయ్యో! ఈమె అంతయు వినివేసినది. కావున నీవృదు చెప్పటయే యుక్తము. (ప్రకాశము) (ఆమె చేతిని తన చేతిలోనికి తీసికొని) ప్రియవతి! కోపింపకు! కోపింపకు. ఇది సిగ్గే యీ తప్పు చేయించినది.

మనో : (సహర్షముగ) సఖి! సందేహము చాలింపుము ఇది చెప్పుము. నీవు మహారాజుచే నిజముగ చూడబడితివా? లేదా?

ఆర : (నలజ్జముగ ముఖము వాల్చి) ప్రియ సఖి అంతయు విన్నది.

మనో : మహారాజుచే చూడబడినప్పుడీ సంతాపమే? అతడే నిన్ను చూచుట కిప్పుడు తొందరపడును.

ఆర : సఖిజన పక్షపాతముతో ఆలోచించుచున్నా విట్లు' దేవీసృజనిగళబద్ధుడగు అతని యందిది యెట్లు సంతపము?

మనో : (నవ్వి) చెరి! ముద్దురారా! కమలినీ బద్ధా సైరాగమయ్య మధుకరము మాంత్రిని

చూచి, అభినవ రసాస్వాద లంపటమై దానిని ఆస్వాదించదా యేమి?

ఆర : ఇరుగుటకు పీటలేని ఈ అభిప్రాయముతో నేమి ప్రయోజనము? నా అంగములు మిక్కిలి శరదాతప సంతప్తములై సంతాపమును వీడకున్నవి.

మనో : ఓనీ, సిగ్గరీ! ఇట్టి యవస్థ పొందియు నిన్ను నీవు ఇట్లు కష్టపృథుకొనుట యుక్తము కాదు, శ్వాస నెవమున రేయించవచ్చు నీ యనురాగము వెలుగుడుచున్నది. అది ఎదతెగక పడుచున్న మార శర శతముల హంతక శబ్దము వలెనున్నది. (తనలో) ఇది ఈమెను నిందించుటకు తగిన కారము కాదేమో. ఆ తామరాకుల నీమె హృదయమున నుంచెదను. (లేచి దీర్ఘికనుండి తామరాకులు తెచ్చి ఆరజ్యైకా హృదయమున నుంచును.) (ప్రకాశము) చెరి! ఊరడిల్లు మూరడిల్లుము.

(విదూషకుడు ప్రవేశించి)

విదూ : వయస్కులకు ఆరజ్యైకపై అనురాగము అతి తీవ్రముగ నున్నది. దానిచే సర్వరాజ కార్యములు విరచి ఆమెదర్శనోపాయమునే చింతించుచు అత్యను వినోదింప చేయుచున్నాడు. తననుతాను మరచుచున్నాడు. (ఆలోచించి) ఆమె నెక్కడ చూడగలను? అక్కడే అదీర్ఘిక దగ్గరే వెదుకనా? (అని తిరుగుచున్నాడు)

మనో : ఇప్పుడే పదధర్మిని వినిపించుచున్నది. కావున నీ అరది పొదల మాటున నుండి చూతము.

(ఇరువురు పొదల మాటున దాగి చూచుచున్నారది.)

అర॥ : ఏమీ! ఇతడే.. ఆ మహారాజు పార్శ్వవర్తి
యగు బ్రాహ్మణుడే ఇతడు.

మనో॥ : (చూచి) వసంతకుడా ఏమి? (సహర్షము,
స్వగతము) అట్టియి యుండవచ్చును.

విదూ॥ : (దిక్కులు చూచి) ఇప్పుడు నిజముగా
అరణ్యక అరణ్యక యైనదా ఏమి?

మనో॥ : రాజసేన్ని హతుడు కదా ఆ బ్రాహ్మణుడు!
నీ గురించి ఏదియో ఆలోచించుచున్నాడు.
రమ్మ. విందము.

అర : (సస్పృహముగ, సంజ్ఞముగ వినుచున్నది)

విదూ॥ : (సోద్యోగముగ) మదన సంతాపము నోర్య
లేని ప్రియమిత్రుని మాట ప్రకారము
వానవదత్త ప్రేమాపతి మొదలగు రాజుల
భవనము లన్నియు వెదకితిని కాని ఆమె
కనిపింపలేదు. తరువాత ఇక్కడ కూడ
చూతమని వచ్చితిని. ఇచ్చట కూడ నామె
లేదు, ఏమి చేయుదును?

మనో॥ : ప్రియసఖీ! వింటివా?

విదూ॥ : (ఆలోచించి) నా ప్రియమిత్రుడు నాతో
“ఒకవేళ నీ కామె కనబడక పోయినచో,
ఆమె కరతల స్పర్శ సుఖ శీతలములయిన
తామరాకులను పట్టికొని రమ్మ”ని చెప్పెను
కదా! ఆ ఆకులను చూతము ఎట్లు తెలిసి
కోగలను?

మనో॥ : (విదూషకుని చేయి తన చేతి లోనికి తీసి
కొని) వసంతక! రమ్మ. నేను జ్ఞాపకము
చేయుదును.

విదూ॥ : (భయముతో) ఎవరికి నీవు జ్ఞాపకము
చేయుదువు? దేవి గారికా? నేనేమియు
పలుకలేదే!

మనో॥ : వసంతక! బాలించు నీ సందేహము! అర
ణ్యక వలన నీ ప్రియ వయస్కుడెట్టి
యవ్వల సండుచున్నాడని వర్ణించితివో,
అంతకంటె రెండు రెట్లు మీ రాజు వలన
నా ప్రియసఖి అవస్థ పడుచున్నది. కావున
దగ్గరకు వచ్చి చూడుము. ఇటు చూడు.
(సమీపించి అరణ్యకను చూపును)

విదూ॥ : (సంతోషముతో) నా పరిశ్రమ ఫలించినది.
హృజ్యారానికి శుభముగా గాక.

అర॥ : (సంజ్ఞముగ తామరాకులఁ దీసివేయు
చున్నది)

మనో॥ : (సన్నితముగ) అర్య! వసంతక! నీ దర్శ
నము చేతనే ప్రియసఖీ సంతాపము తొల
గినది. ఎందుకనగా.. స్వయముగా తానే
తామరాకులను తొలగించుకొనుచున్నది
కావున అదృష్టి తామరాకులను స్వీకరించు
గాక!

అర॥ : (సావేగముగ) ఓసీ! పరిహాస శీలా!
నన్నేల సిగ్గుఁజేయుచున్నావు? (కొంచెము
పెదమొగము పెట్టియుంచును)

విదూ॥ : (సవిషాదముగ) ఆ తామరాకులుండనీ,
నీ ప్రియసఖి మిక్కిలి లజ్జావతి. ఎట్లు
వీరి వహగమును జరుగునో కదా!

మనో॥ : (క్షణికాలములోపించి సహర్షముగ)
వసంతక! ఇట్లు (వెలితో చెప్పుచున్నది)

విదూ॥ : బాగు! ప్రియసఖీ! బాగు: (ఆవహించి)
మీరు వేషములు వేసి అలంకరించుకొను
లోపల నేనుకూడ వయస్కుని తీసికొని
వచ్చెదను. (నిష్క్రమించును)

మనో॥ : ఓ కోపిష్ఠిదానా! లెమ్ము లెమ్ము. ఆ
నాటకములో మిగిలినది మనము అభిన

యింపవలెనని గద. కావున రమ్మ. నాట్య
కాలే వెళ్ళుదము (తీర్చి) ఇదగో నాట్య
కాం! రమ్మ ప్రవేశితము (ప్రవేశించి
చూచి) చక్కగా ఆలంకరింపబడినది ఇక
దేవి వచ్చుటయే తరువాయ.

(విచ్చుట దేవియు, సాంకృత్యాయనియు, తగిన
పరివారము ప్రవేశింతురు)

వాస|| భగవత! మీ కవిత్వమెంత యద్భుతముగ
నున్నది! ఏలనన! నాటకముగా కూర్చు
బడిన యీ వృత్తాంతము మాకు సానుభవ
మయ్యు ఆర్యపుత్ర వర్తిత్ర అద్భుత
పూర్వమువలె దృశ్యమానమై మిక్కిలి
కరుణలమును వృద్ధిపొందించుచున్నది.

సాంకృ|| ఆయుష్మతి! ఆశ్రయగుణమే యట్టికికవ!
ఒకవేళ కావ్యమనుదారముగనున్నను,
శ్రవణసృజనము కలిగించుచున్నదనివిచితువు
గాక. చూడు.

గీ|| తలచుగా నెంతయో కొంత ధరణియందు
నందు నుత్కర్ష మహావాళయంబు వలన
అదియు భస్మమెయో గాక మనపుత్రేన్ద్ర
కుంభమునైత శృంగార గుణము కొందు.

వాస|| (చిరునవ్వుతో) ఎల్లరకు జామాత (వత్స
రాజు) ఇష్టదనియే తెలియచున్నది.
కావున కథారూపముతో నేమిపని?
నడించుచుండగా చూచుటయే లెస్సగ
నుండును.

సాంకృ|| అగును ఇందీవరికా! నాట్యకాలమాపుము.

చేదీ:- ఇటురమ్మ భట్టిసి! ఇటురమ్మ.
(ఎల్లరు నవచుచున్నారు)

సాంకృ|| (చూచి) ఆహా! ఈ ప్రేక్షాసహమంత
ప్రేక్షణీయుము!

గీ|| మణులు లాపిన కాతకుంభంపు స్తంభ
ములను ముత్రైపు పేరులు పొనగ-నవ్వు
రసలను మించెడు రమణుల-రమ్మ నాట్య
మందిరం దిద్ది దేవవిహార వసుము!

(మనోరమయు, ఆరణ్యకయు సమీపించి)

మనో|| ఆర|| భట్టిసి! ఇయమగుగాక!

వాస|| మనోరమా! సంశ్క ఆతిక్రమించెనుగదా!
కావున వెళ్ళి తొందరగ ఆలంకరించికొని
రండు.

మనో|| ఆర|| భట్టిసి యాజ్ఞాపించినట్లే.

వాస|| ఆరణ్యక, నా అంగహారందు ధరించిన
నగంతోనే ఆలంకరించుకొనుము. (ఆభర
ణములు తీసికొచ్చును) మనోరమా! నీవు
మాతము నలగిరియను నేనుగును పట్టు
కొనగా సంరసించి ఆర్యపుత్రులకు నాన్న
గారిచ్చిన ఆభరణములను ఇందీవరికనుండి
పుచ్చుకొని నేవధ్యమలో ఆలంకరించు
కొనుము.

ఇందీ|| భట్టిసి! ఇదిగో ఆననమా. కూర్చుండుము.

వాస|| (ఆననమునుచూచి) భగవతీ కూర్చొనుము.
(ఇరువురు వాసములపై కూర్చొందురు)

(విచ్చుట వేషము వేసుకొని కండుక ప్రవేశించును)

కండు: గీ! అంతిపురముల కిట్టకు లన్నిచేసి
మాటి మాటికి పొరపాట్లు మాన్పజేసి
నేను జరచేత నీ దండినీలిబాని
రాజవృత్తానుకారినై రాజిలుదును.

అశేషశత్రునైకము నవమానించి యధార్థ
నామమైన మహాసేనునిచే, "రేపు మేము
ఉదయన మహాత్మ్యమును సమీక్షింతుము.
ఇందుచే మీరెల్లరు ఉత్సాహమును వేషి
ట్టవలెనుగ పరిజరముతో పాటు మనస్థి

ద్యౌఃమునకు రంధని అంతఃపుర జనమున
కాజాపింపబడినది.

సాంక్యము : (కించుకని చూచి) వాటకము ప్రారంభ
మయినది. చూడుము.

కంచు : అందుచే పరిజనమును వెళ్ళుమనియే ఆదేశింపవచ్చును. అంతరించుకొని రమ్మని చెప్పవచ్చునదిను వీరిన

శు॥సీ॥ పదములందెరి తోడ భానిర్ల జనునముత్
కాంబీగుణులు గల్గురనగ
గట్టిగుట్టుల హార కాంతులు తొలుకాద,
బాహు పుష్కలము బాహులర
కర్ణ మేష్టములు గర్ణము లొప్పుగా
కరముల మయముత్ మెరయుచుండి
స్పర్శియైత కేశపాశంబుతో దేవి
పరివారమిడు గానజగనయ్యె.

ఇతలు క్రొత్తగా చేయవలసిన దేమియు లేదు. కేవలము స్వామి యాజ్ఞ యని తిలకింప నాజ్ఞాశేషమును రాజపుత్రికపని చేసిండును. (పత్రికమించి చూచి) ఈమెయే వానవత్రి. వీణా హస్తయగు కాంచనమాల తోడురాగా గాంధర్వశాలయందు పవేశించుచున్నది. ఈమెకే చెప్పెదను.

ప్రియవర్తన వానవత్రి వేషము ధరించిన ఆరణ్యకయు వీణాహస్తయగు కాంచనమాలను ప్రవేశింతురు)

అర॥ : చెలి! కాంచనమాల! వీణాదాగ్ధుడెరి నారపుము చేయచున్నాడు?

కాంచ॥ : ధర్మచారికా! అతడెంత యున్నట్లుని గాంచిరాడు. అతని పల్కాలు విని దాచే జరుగు వలెతములు తలచుకొని నెప్పుడు నిలుచున్నాడు.

అర॥ : (చేతుంతో చప్పట్లు చదచుచు నవ్వి) సమానులు వమానులయ చూచి ఆనందింతురని చెప్పుట వసుంజనమే సుమీ!

సాంక్యము : రాజపుత్రి అచ్చు నీ యాకారమును బోలిన యాకారము తోనే నీవేషమును పోషించినది.

కంచు॥ : (నమీవించి) రాజపుత్రి! రాజుగారు మిమ్ములెపు తప్పక మేము మీ వీణా వాదనము వినవలయును. కావున తంత్రి నన్నర్థమగు ఘోషనతితో నుండవలసినదని యాజ్ఞాపించిరి

అర॥ అట్లే అయినచో. వీణాదాగ్ధుని పంపుము.

కంచు॥ వత్సరాజును పంపింతును. (నీష్క్రమించును)

అర॥ : కాంచనమాల! ఘోషవతిని తెమ్ము. ఇంతలో దానితంతులను పరీక్షింతును. (కాంచనమాల వీణ నిమిచ్చును)

(పిమ్మట వత్సరాజు వేషము ధరించిన మనోరమ ప్రవేశము)

మనో॥ : (తనలో) మహారాజు అలస్యము చేయుచున్నాడు. కనంతకుడు జెప్పలేవా? (పిమ్మట శరీరము కప్పకొని రాజును హేమవళుకుడు ప్రవేశింతురు)

రాజు : శు॥సీ॥ తాపంబు కలిగింప దలచు

చంద్రుండు

పూర్వపురీతి సిప్పుడును నాకు
వేడి నిట్టూర్పులు వెలలి యజ్ఞస్రంబు
నవరంబుపై దాడి కరుగలేదు
మనసు హుళింబుగా తనరదప్పడు నాడు

నంగంబు లలసత నొందబోవు
కోరికల్లంపుతో కూడిన యంతనే
దుఃఖము కృశయించి దోచుచుండె

వరుసా! మనోరమ వత్సమే వనిం
చెనా? "నాయీ ప్రియసఖి మహారాజా
కంటఁబడకుండ దేవిదే రక్షింపబడు
చున్నది. కావున పమాగమోపాయమిది
ఈ రాత్రి మాచే ఉదయన నాటకము
దేవియెదుట నటంపబడును. అప్పుడా
రణ్ణిక వాసవదత్త కాగండు. నేనేమో
పత్సరాజునగుదును. అతని నడువది
తోనే సర్వము నేర్చుకొనవచ్చును.
కావున స్వయముగా వచ్చి స్వీయ
భూమిక నెరవేర్చుచు సమాగమ
సుఖము ననుభవించుచువు గాక",
అనియేకదా మనోరమ చెప్పినది !

విదూ : ఒకవేళ నన్ను నీవు నమ్మనివో ఇదిగో
ఈ మనోరమ నీ వేషము ధరించి ఇట
నన్నుది. ఆమె దగ్గరకు వెళ్లి స్వయ
ముగా అడుగుము.

రాజు : (మనోరమనుచేరి) మనోరమా! పసంత
కుదు వత్సమే వనించెనా?

మనో : ప్రభూ! వత్సమే! ఈ ఆభరణములచే
విముక్తుల నలంకరించు కొనుడు.
(ఆభరణములను తీసివచ్చును)

రాజు (ధరించును.)

విదూ వీరేకదా రాజులు! దాసీజనము కూడ
వీరిని అడించుచున్నదే ఓహో! కార్యము
యొక్క గురుత్వము!

రాజు (నవ్వి) ఇది పరిహాసమునకు సమ
యమా ఏమి? విషయముగా చిత్ర
కాంసు ప్రవేశించి మనోరమతో కూడ
మా నృత్తమును చూచుచు కూర్చుం
డుము.

విదూ : (అద్దే చేయును)

ఆర : కాంచనమాలా! వీణ ఉండని! నిన్నొక
టంగుర దలచుచున్నాను.

రాజు : విందును గాక! ఇప్పుడామె ఏ యుద్ధే
ములో నున్నదో తెలియగూడు.

కాంచ : భర్తృదారికా ! అడుగుము.

ఆర : పత్సరాజు వీణ వాయించుచు తన
నాచంద పరచినచో విడిచిపెట్టెదనని
నిజముగా నాన్నగారు ఆలోచించు
చున్నారా?

రాజు : (పటాక్షేపముతో (ప్రవేశించి) వస్త్రాం
తమందు గూఢముగ బంధించును)
ఇది ఇట్లే సందేహమేమి?

గీ : వీణవాయించి ప్రద్యోత పృథ్విపతిని
సపరిజను విస్మయమున సరగ మంచి
యపహరింతును దత్తుత నచిరకాల
మందె వాసవదత్త నియ్యది నిజంబు!

ఏలనన, యాగంధరాయణుడు సర్వము సిద్ధపత
చియే యున్నాడు.

వాస : (వేళముగ లేచి) అర్కపుత్రునకు జయ
మగు గాక !

రాజు : (తనతో) దేవిదే పోవుఁబడితిని
యేమి!

సాంక్య : సంభ్రమము దాటను. ఇది నాటకము.

రాజు : (అక్కగతము) (సంతోషముగ) ఇప్పుడు
తేరుకొంటిని:

వాస : (సవింత స్థితికముగా కూర్చొని) ఏమీ!
మనోరమయే కదా ఈమె! నేను అర్క
పుత్రుడనియే కంచితిని. సాధు! మనో
రమా! సాధు! వక్త్రముగా నడించెతివి!

సాంక్య : మనోరమ శ్రమింప జేయుటకు తగి
యున్నది.

శు॥ సీ॥ కన్నుల వింతగు కమనీయ మౌ రూప
మది వేష, ముజ్జుల మదియె సుము
మత్తగజోచిత మహాసీయ గలియెదె
అత్కూర్చితంబు నేయ్యడియె నత్తర్ప,
మదిలిం! అదెనాద. మంబుజ గర్జన
ననుకరించుచు నుండె- నతివ లాను
వత్సరాజై ఇట ప్రత్యక్ష మయ్యెను
ఎంతయు నేర్చుకో నిటల మనకు

వావ:- సఖీ! ఇందీవరిక! బండితుడైన ఆర్య
పుత్రునిచే నేర్పబడితిని. కనుక ఈ
నల్ల కల్లరి దండతో కట్టుము. (అని
శిరసు నుండి నల్ల కలువ పూల దండ
తీసి యిచ్చుచు.)

ఇందీ॥ : (ఆ విధముగనే చేసి మరల కూర్చు
న్నది)

ఆర॥ : కాంచనమాలా! ఇది చెప్పము. వీణను
వాయించుచు వత్సరాజు నన్ను అనంద
పరచినచో తప్పక బంధనము నుండి
విడిపించునని నాన్నగారు నిజముగ
అలోచించినారా?

కాంచ॥ : భర్తృదారిక! సత్యమే. వత్సరాజునకు
నీవెట్లు ఇవ్వపడుచువో అట్లే సంపదం
పుము.

రాజు : మేము చెప్పవలసినది కాంచనమాలయే
చెప్పెను.

వావ : అట్లయినచో ఆదరముతో వాయించును.

కం॥ మనబంధన సంచుద్ధ గ
గనమును రాయంచగాంచి, కామిని
గాంక్షన్

తన మానవ వసతికై గై
కొన నుత్సాహంబుఁ జూపఁ గోరుచు
నుండెన్.

(వీణ వాయించును)

విమా॥ : (నిద్ర నడించును)

మనో॥ : (చేతితో కదుల్చుచు) వనంతక!
చూడు, చూడు నా ప్రియనఖి అది
నయము చేయచున్నది.

విమా॥ : తొత్తుకూతురా! నీవు కూడ నన్ను
నిద్ర పోసీయవా ఏమి? ఏనాడు నా
ప్రియ వయస్కుడు ఆరణ్యకను
చూచినో. అనాది నుండి అతనితో
పాటు నాకును నిద్రకరమైనది. కావున
నేను పోయి నిద్రించెదను.
(నిద్రమించి పడచును)

ఆర : (మరల పాడును)

గీ॥ అభినవంబైన రాగమునంది యశిని
గాదమో కోర్కె మదిలోనఁ గలిగి

యందె

దయితు ప్రియదర్శనుం జూడఁ దలచి
మిగుల

తహతహన్ బొందియున్నది తడచి
యపుడు.

రాజు : (రానిని విడి చెంటనే హతాత్తుగా)
(చేరి) బాగు రాజపుత్ర! బాగు! ఏమి
పాట! ఏమి వాదనము!

శు॥ సీ॥ దశ విధ వ్యంజన రాతువు ప్రకటించె
వీణ వాయించుచు వెలది యిటల
ద్రుత మద్య లంబిత రూప పరిచ్ఛిన్న
లయ ముత్తైరంగుల రమ్యమయ్యె
క్రమముగా గోపుర పముఖాది యతులెల్ల
సంపాదించుటై సాగె భళిర!
వాద్యవిధాన తత్వోహను గతములు

త్రయము వక్కగఁ జూపె తరుణి లెన్న.

ఆర॥:- (వీణను విడిచి అననము నుండి లేచి
రాజును సాఖిరాష్ట్రముగఁ జూచుచు)

ఉపాధ్యాయుండు నమస్కారము !

రాజు:- (సస్మితముగ) నేనేది కోరుచుంటిరా?
నీకవి అగునాత!

కాంచ:- (ఆరణ్యక యొక్క ఆసనమును చూచి)
ఇచ్చట ఉపాధ్యాయులు కూర్చొనుదు.

రాజు:- (కూర్చొని) రాజకుమారి ఇప్పుడెచ్చట
కూర్చుండును.

కాంచ:- (సస్మితముగ) ఇప్పుడే భర్తృదారిక
విశ్వా గుణములను మీరే మెచ్చు
కొనిరి. కావున ఉపాధ్యాయ పీఠమున
నదిఃసించుటకు తగియే యున్నది.
రాజపుత్రీ! కూర్చొనుము.

(ఆరణ్యక కాంచన మాలను చూచును)

కాంచ:- భర్తృదారికా! ఇందేమి దోషమున్నది?
నీవు శిష్య విశేషపుతరా! (ఆరణ్యక
సత్యముగ కూర్చొను చున్నది.

వాస:- (నలఙ్గముగ) భగవతి! అధికముగ
కావ్యము కల్పింపబడినది. నేనాకాలము
నందు ఏకాగ్రతనున ఆర్యపుత్రునితో
కూర్చొనలేదు.

రాజు:- రాజపుత్రీ! మరల వినగోరదున్నాను.
పీఠ వాయింపును.

ఆర:- కాంచనమాలా! దాలసేపటినుండి పీఠ
వాయిండుచున్న నాకు అలసట కలిగి
నది. ఇప్పుడు నాయవయవములు
ఓర్పుకొనలేవు కావున వాయింపలేను.

కాంచ:- ఉపాధ్యాయ! భర్తృదారిక మిక్కిలి
అంశినవీ. చెక్కిళ్ళయందు చెమట
బిండివులు పట్టివవి. ఈమె ఆరచేతు
లింకను వణకుచునే యున్నవి. కావున

మహారాక్షసాలము ఈమె నమాశ్వా
సింపఁబడుగా! !

రాజు:- కాంచనమాలా! చక్కగా చెప్పితివి!
(తన చేతిలోనికి తీసుకొనిపోవును)

ఆర:- (చేతిని తొంగించును)

వాస:- (సానుయముగ) భగవతి! జరిగిన
దానికంటె నెక్కువగ రచింపబడినది.
నేను కాంచనమాలా కావ్యముచే
వంచింపబడవగినదానను కానుకద!

సాంక్య:- (నవ్వి) ఆయుష్కృతి! కావ్య మిట్టి
దిగనే యుండును.

ఆర:- (కోపించినదానివలె) కాంచనమాలా!
నాచే గౌరవింపఁ బడవగినదానపు
కావని యెఱంగుము.

కాంచ:- (సస్మితముగ) నేఁచుటచుండి గౌర
వింపబడినచో- ఇచ్చట నుండనే
యుండను. పోయెదను. (నెవ్వు)
మించును)

ఆర:- (ససంక్రమముగ) కాంచనమాలా! ఇందు
ముందుము. నా ఆరచేయి ఇతని
చేతిలో ఉన్నది.

రాజు:- (ఆరణ్యక హస్తమును చేతిలోనికి
తీసికొని)

చం:- పరసిజ కోశ మెట్లహిమ సంఘముచే శశిరత్న
మందెడిన్
నెరి నదిసంతవంబు నిదనేర; దుషస్సమయంబు
నందు సుం
దరమగు లేత యెండకును తాదగు పంప
నభేందు సంఘుని
త్రతి కురియించెనో హిమము? దాహియగ్గద
యిచ్చియారనే
నెరిగితి- స్వేదమున్మిష నెదేసుదించెను-వృక్ష
మయ్యెనున్.

మరియు

కం॥ ఇది బాం విద్రుమ పల్లవ
మృదుకోత హరించునట్టి మృదుహస్తము! నా
హృదయమున దీని చేతనే
యుద వింఛితి రాగమెంతో యుద్ధృత రీతిన్.

ఆర॥:- (స్వర్ణవిశేషము నడించుచు) అయ్యో!
అయ్యో! ఇది మనోరమము దీనిని అనుభ
వించుచు నా అంగములు స్మృతి
తప్పుచున్నవి.

వాస॥:- (వేగముగ లేచి) భగవతి! నీవు
చూడుము, నేని యభిధమును చూడ
జాలను.

సాంకృ॥:- రాజపుత్రి! ఈ గాంధర్వ వివాహము
ధర్మశాస్త్ర సమ్మతమే. సిగ్గుపడవం
సిన విషయమిందేమి కలదు? ఇది
నాటకము. అందుచే రసభంగము చేసి
చనుట యుక్తము కాదు.

వాస॥:- (తిడుగుచున్నది)

ఇందీ॥:- (చూచి) భట్టిని! వసంతకుడు చిత్ర
శాలా ద్వారమున నీడించు చున్నాడు.

వార॥:- (నిరూపించి) ఈతడు వసంతకుడే
(అలోచించి) రాజు కూడ ఇచ్చటనే
యుంటవచ్చును. కావున నితనిని లేపి
యీ విషయ మడిగెదను. (లేపును)

విదూ॥:- (నిద్రాజన్య వికారమును నడించుచు
లేచి తొందరగా చూచి) మనోరమా!
నటించి వయస్కుడు వచ్చినాడా? లేక
ఇంకను నటించుచునే యున్నాడా?

వాస॥:- (సవిషాదముగ) ఏమీ! ఆర్యపుత్రుడు
నటించుచున్నాడా? ఇప్పుడు మనోరమ
యెక్కడ?

విదూ॥:- ఆమె చిత్రశాల యందున్నది.

మనో॥:- (సభయముగ) దేవి మనస్సులో ఒకటి
తలచి యరుగుచుండగా ఈ మూర్ఖ
బ్రహ్మచారి వేరొకటి చెప్పి అంతయు
తెడగొట్టెను.

వాస॥:- సరోషముగ నవ్వుచు) సాధు! మనోరమ
సాధు! చక్కగా నటించితివి.

మనో॥:- (తయముతో కాళ్ళపైఁబడి) (వణకుచు)
భట్టిని! నా తప్పేమియు ఇందులేదు.
ఈ హఠాత్తు బలవంతముగ అం
కారములు గ్రహించి ద్వారమందే
నన్నద్దగించినాడు. నేనెంత మొఱపెట్టి
నను మురజూడిదర్శనమందే ఎవ్వరికిని
వినిపింపలేదు.

వాస॥:- చెబి? లేమ్మ! అంతయు తెలిసినది.
అరణ్యకా వృత్తాంత నాటక సూత్ర
రాదుకు వసంతకుడే కద!

విదూ॥:- స్వయముగా ఆలోచింపుము. అరణ్యక
యెక్కడ? వసంతకు డెక్కడ?

వాస॥:- మనోరమా! ఇతనిని భద్రముగ పట్టు
కొనిరమ్మ. అతని చూడదగిన నాట
కము చూతము.

మనో॥:- (స్వగతము) ఇప్పుడు లేచుకొంటిని.
(ప్రకాశముగ) అట్లే (విదూషకుని
కంఠమున బిగింపి) హఠాత్తు ఇప్పుడు
నీ దుర్బలత వలన ననుభవించుము.

వాస॥:- (ససౌభ్రమముగ రాజును సమీపించి)
అమంగళము నీకు ప్రతిహత మగు
గాక! (ఆని పాదముల మీదపడి
సిలోత్పంచమును తీసివేయు
చున్నది)

ఆర॥ : (భయముతో చేరి నలుచున్నది)

రాజు : (వేగముగ లేచి) (విదూషకుని, మనోరమను కూడ చూచి, తనలో) పోల్చి బడితినాయేమి? (వెలవెలబోవుట నడిచును)

వాస : (వెలకారముగ) ఆర్యపుత్రుడునహించు గాక! నీవు మనోరమగా రలపబడి నల్లకలుపుల దండచే కట్టబడితివి.

సాంక్య : (అందరిని చూచి నస్మితముగ) ఈ నాటకము వేరొక మలుపు తిరిగినది. మావంటి వారిచ్చట నుండతగదు. (నిష్క్రమించును)

రాజు:- (తనలో) ఈ కోపపు తీరు అపూర్వముగ నున్నది. ఈమె ననునాయుడు దుర్లభమని తోచుచున్నది. (అలోచించి ఇట్లు చేయుదును. (ప్రకాశముగ) దేవీ! కోపము వీడుము.

వాస:- ఆర్యపుత్ర! ఇనట కోపించిర దెసరు?

రాజు:- ఏమీ! కోపింప లేదా!

శు॥ సీ॥ చూపురేమో స్నిగ్ధ కోటిరంబులై కాని
యతులఁ గెంతాయె లలరు చుండె
మాదుర్య మున్నను మాది మాదికి వాక్కు
గద్గద స్వరముతో గనలు చుండె
ఉప్పులు నియతి మై నుచ్చను కుదభరో
త్కంపంబుచే వాని రాది తెలిసె
ప్రకట ప్రసాదము తరియింపు గాక నీ
కోపమై స్ఫుటము నూ కోపలాంగి!

[ఏయీ! అనుగ్రహింపు మనుగహింపుము.

వాస:-॥ ఆరణ్యకా : నీవు కోపించితి వని ఆర్య పుత్రుడు బలిమూలుచున్నాడు. కావున నతని యొద్దకు గము. (చేతతో లాగుచున్నది.)

ఆర॥:- (భయముతో) భట్టిని నేనేమియు నెరుగను.

వాస:- ఆరణ్యకా! నీవేయెరుగవు? ఇప్పుడే నిన్ను కిషించును. ఈమెను పట్టుకొనుము.

విదూ:- పూజ్యురాలా! ఈ తొమ్మది మహాత్మ్యమున నీ చిత్తము నవహరించుచును వయస్కుడే యీ యటమొడిను.

వాస:- ఈ మీ డర్శయము చూచి రాకు డవ్వ వచ్చుచున్నది.

రాజు:- దాలు! నీ వికల్పము! చూడు.

శు॥ సీ॥ కాంత! పాలేందువై కరబొను ముడివేసి తెచ్చుకొనెదవేల మచ్చు పృథగ?

గాలిదే మిక్కిలి కంపించు మంతెన
పుపురీతి నదరంబు పొలుచునేల?

గద్వి గుబ్బుల వ్రేలు కలిగించి నదుమున
కిడుమలు పెట్టెదవేల యింతి!

అణకమానుము త్వడియాంతరంగంబు నే
నవహరింపగ నిట్టులాడినాను.

దేవీ! అనుగ్రహింపుము. అనుగ్రహింపుము.
(పాదములపై పడును)

వాస॥ : చెలీ! నాటకము పూర్తి అయినది. పదఅంతాపురమున కేళదము (స్త్రీలును పిదూవుచుదురు నిష్క్రమించుదురు)

రాజు : (చూచి) అనుగ్రహము చూపకయే దేవి యేగినదా?

శు॥ సీ॥ వెనుట బిందులు చాల వెసలి భీషణతర
త్రూటంగ మొక్కటి రోపశూర్త,
మవరముట్టుత ముగివాల్లోల నేత్రోత్ప
లము భయోద్ధృత రీతులను వహించు.
నెదురగా నున్నట్టి యా ప్రయోమోమును
తనుగొనుచుండగాఁ గ్రముముగాను
ఉలికిపాటుచు గల్గు నుత్కులయు గల్గు
నిట్టి వండ్లముండు నెట్టివనెల.
ఇక ఇప్పుడు పక్షగదికే యేగి. కేమి ప్రసాదనోపాయమును అలోచించును.

(అని యెల్లరు నిష్క్రమించుదురు).

-: ఇది తృతీయాంకము :-

సాహిత్యగోష్ఠి

వావిళ్ళ వారి వాఙ్మయోద్ధరణ

సంస్కృతాంధ్ర విజ్ఞాన దీపికలకు తొలి కర్తా గాగం వావిళ్ళ వారి సంస్థ భాషామండలికి ముక్తాం సరాలు దీగవేసినట్లు సాగనైరతక్షరములతో సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథముల గూర్చినారు మూర్తీభవించిన సంస్కృతాంధ్ర వాణిమణి యిట మునిముసి నవ్వులతో బిందులు త్రొక్కినది. మూల చెదలచే ముగ్గుతున్న సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథములను వెలికితీసి చుర్గరించినవారు వావిళ్ళ వారు. వావిళ్ళ వారి పుస్తకము నేటికిని ప్రతి షఃపది దర్శనమిచ్చును. ఈ వాఙ్మయోద్ధరణ సహకృతులతో వావిళ్ళ వారు ఆంధ్రములు కాగా పండిత ప్రకాశములు ఋత్విక్తులు. విజ్ఞాన సముద్రమును దువించి లోవావృత కలశములను వెలికితీసి సాహితీ కళమున కందించిన కర్మయోగి వావిళ్ళ రామస్వామిశాస్త్రి గారు. రమారమి 9 శతాబ్దాలలోని సాహిత్యములను అక్షరాకృతి నిచ్చి నటన రాణికి పట్టును గట్టిన కీర్తి వావిళ్ళ వారికి దక్కినది. శతాధిక వర్షరాంధ్ర సహ సాధిత గ్రంథ ప్రకాశకులయినారు.

ఆట్టి మహానుభవి వావిళ్ళ రామస్వామిశాస్త్రి గారు 1828 లో నెల్లూరు జిల్లా కోవూరు తాలూకా వావిళ్ళ గ్రామంలో జన్మించారు. తండ్రి వేంకటేశ్వరశాస్త్రి. తల్లి మంగమ్మ. పేరు పుతూరు ద్రావిడ వంశమునకు

వెందినవారు. వీరి పూర్వీకులు తమిళ దేశము నుండి నెల్లూరు జిల్లాలోని వాయుడుపేటకు సుమారు 2 మైళ్ళ దూరములోని పుతూరు గ్రామమున స్థిరపడినందున వీరికి పుతూరు ద్రావిడులని పేరు ఈ వంశము వారు వేద శాస్త్ర సంగీత సాహిత్యములతో నిష్ణాతులు. పుతూరు ద్రావిడులకు నెల్లూరు జిల్లా ముఖ్య కేంద్రము.

రామస్వామిశాస్త్రి గారికి ముగ్గురు సోదరులు, ఒక సోదరి గలదు. పసితంతుతో మాతృబియోగం కల్గింది. రామస్వామిశాస్త్రి గారు కవిష్టులు. తమ తృతీయ సోదరులు అనంత నారాయణశాస్త్రి గారితో నెల్లూరులో వేదవిద్య నభ్యసించి, సంస్కృతము చదువుటకై గోవా వదిలి జిల్లా బ్రాహ్మణులను చేరిరి. అచట బ్యాచుల శాస్త్రము చదివి మద్రాసు లోని తంజావూరు రామా నాయుడు గారి సంస్కృత పాఠశాలలో సంస్కృత సాహిత్య జ్ఞాన చరిత్రకొనిరి. తర్వాత మైసూరు రాజావారి సంస్కృత పాఠశాలలో సంస్కృత కన్నడములలో రామాయణ, భారతాదుల ప్రచురించిరి. తగిన ప్రోత్సాహము లేకపోవుటచే దానిని మాని రాజా గారి సంస్కృత పాఠశాలలో అభ్యాసక ప్పైతి నవలంబించిరి, వారచట ఉండు రోజులలో శృంగేరి పీఠాధిపతులతో పరిచయ మేర్పడి వారిచే న రు 300/- లతో మద్రాసు చేరి అన్నచమ్మ లింగపుర మును గాలెన వేదం వేంకటాచలశాస్త్రి గారిలో వివేకరత్నా కరమను ముద్రాక్షరణం నెలకొల్పిరి. దీనిని సాగించుచూ 'హిందూ భాషా సంఘము' 'సరస్వతీ ముద్రాక్షర శాల'లను బాగస్థులతో నడిపిరి. కాని చివరికి

తమ గృహముననే సొంతముగ 'ఆది పరశ్వతీనిలయ' మను ముద్రాణాయమును 1854 లో నెలకొల్పి సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథముల ప్రచురించుచుండిరి. కాత్రి గారు ముద్రాపకుడుగా, వ్యాఖ్యాతగా, రచయితగా ప్రసిద్ధులు. వీరిని గ్రంథప్రకాశన విలాసుడు అన వచ్చును. లండన్ నగరములోని బిబిస్ మ్యూజియం వారు 1878 లో ఇండియాలోని గ్రంథముల జాబితాను ప్రకటించు సమయమున వావిళ్ళ వారి గ్రంథముల జాబితాను ప్రకటించిరి. ఇందు 17 విశిష్ట సంస్కృత గ్రంథముల పేర్కొనిరి.

కాత్రిగారు మారుమూలలోని తాళగ్రంథములకు మరియు మద్రాసు ప్రాచ్య తిథిత గ్రంథాలయములోని గ్రంథములకు కుర్చీపతుల తయారుచేయించి అచ్చు వేయించిరి. పాఠాంతరములు పరిశీలించి అచ్చు వేయు ఊలో వారు జూపిన క్రద్ధ గొప్పది. సి.పి.బ్రౌను పాఠ నిర్ణయ విధానమును చక్కగా జీర్ణించుకొన్న కాత్రి గారు బ్రౌనుగారి ఆశయాంశు గ్రంథరసములో సాక్షాత్కరింప జేశారు.

కాత్రిగారు సంస్కృతాంధ్రములలో చక్కని వైదుష్యం గలవారు. వ్యాపారదృష్టి వీడి హిందూ ధర్మోద్ధరణమును లక్ష్యముగా పెట్టుకొని భారతీయ సంస్కృతికి మణివర్షణమగు ప్రాచీన గ్రంథముల ప్రచురించుటయే కాత్రిగారి ధ్యేయము. మద్రాసులో శృంగేరి వారి ప్రతినిధులుగ నుండి కాత్రివర్సలు మతోపన్యాసములు నడుపుచుండిరి.

సంస్కృతము నభ్యసించువానికి మొదటకావలసిన అమరకోశము, శబ్దమంజరి, బాల రామాయణములను ప్రకటించుచు వాటిలోబాహు భృహత్తరమయిన రామాయణ, మహాభారత, భాగవతాదుల తెలుగు లిపిలో ముద్రించిరి. శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమును విశేషార్థముతో అంధ వ్యాఖ్యానమును సంపితకల్యాపమున చందాదారుల సహాయముతో ప్రకటించిరి. ఇట్టి చందా

దారులలో వెంకటగిరి ప్రభువులు, బుచ్చి వాస్తవ్యులు పుట్టా కోదండరామిరెడ్డి గారు, మోహూడ వాస్తవ్యులు రేణా పట్టాభిరామిరెడ్డి గారు ముఖ్యులు. కాత్రిగారి జీవిత కాలములో ఇది పూర్తి కాలేదు. అట్లును శ్రీ చదలవాడ సుందరరామకాత్రి గారు కొరవ రామాయణమును పూర్తి చేసిరి. రామాయణ, భారత, భాగవతములను దేవనాగరలిపిలో ముద్రించి వెలువరించిరి. అందు మహాభారత. రామాయణములకు మద్రాసు పౌరులు గజారోహణోత్సవము జరిపిరి.

ఉత్తర భారతములో హిందీ సంస్కృతములకు చొక్కా, గీతాది ముద్రాక్షరణాలను నేడు ఎట్లు సేవ చేయుచున్నారో అట్లే సంస్కృతాంధ్రములకు దక్షిణ భారతమున వావిళ్ళవారు ఎవరైన సేవ చేసినారని చెప్పవచ్చును.

కాత్రిగారు వివిధ వ్యాఖ్యం సహాయముతో న్యాయముగా మనుచరిత్ర, అమృతమాల్యదలకు 'రుచి' యనుపేర వ్యాఖ్య వ్రాసి ప్రకటించిరి, ప్రైగ్రంథములే గాక రామానుజమూరి గారిచే పరిష్కరింపబడిన అప్పకవీయము తదుపరి ఆష్టోత్తరశతాబ్దములు, భాస్కరాచార్యుని లీలావతి గణితము, సంస్కృతవిష్ణు పూజము, వర్ణాశ్రమ ధర్మశాస్త్రం, యజుర్వేదబ్రాహ్మ్యం విశ్వకోశం, హరాహరి అను గ్రంథములు తమ పర్యవేక్షణలో ముద్రించిరి. మిగిలిన గ్రంథములు పండిత పర్యవేక్షణలో ప్రకటితములు. ఇట్లు వైదిక, పురాణ, సాహిత్య గ్రంథములు కొంతమేరకు ప్రకటించి 1891 లో కాత్రిగారు దివంగతులయిరి. 1891 నాటికి కాత్రి గారి గ్రంథములు 140. వీరి సాహితీ సేవకు చిహ్నముగా తే 19-11-1944న నెల్లూరు పుర మండలంలో వీరి ఛాయాచిత్రము అవిష్కరింపబడినది వావిళ్ళ రామస్వామికాత్రి గారు మరణించునాటికి తమ ఏకైక పుత్రుడైన వేంకటేశ్వరకాత్రికి ఆరు సంవత్సరాలు రామస్వామికాత్రిగారి ద్వితీయ కళశ్రమగు జ్ఞానమ్మ కుమార్తె శ్రీ వేంకటేశ్వరకాత్రి.

ఏరు 1884 లో నెల్లూరుజిల్లా అల్లూరులో జన్మించారు. రామస్వామి శాస్త్రి గారి మరణానంతరం ఈ సంస్థ రమారమి 15 సంవత్సరములు మందకొండగా యడచి నది. వేంకటేశ్వరశాస్త్రి చిన్నవాడయినందున పెన్ బాధ్యతలను రామస్వామిశాస్త్రి ఆల్లూరు శ్రీ చదరవాడ సుందరరామశాస్త్రి గారు, ఒక బేరేట్టి గారు నిర్వహించుచుండిరి. తర్వాత శ్రీవేంకటేశ్వరశాస్త్రి సంస్కృతాంధ్ర అంగ్ల భాషల నేర్పి లౌకిక వ్యవహారముల ఒంటబట్టి ముద్రణ కార్యభారమును తానే నిర్వహింప సాగిరి 'ఆది వరస్థతి నిలయ'మను పేరును వాళ్ళ ముద్రణాలయము'గా మార్చిరి.

తండ్రిగారు సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథముల ప్రకటింపగా, శ్రీ వేంకటేశ్వర శాస్త్రిగారు సంస్కృతాంధ్ర అంగ్ల, తమిళ గ్రంథములను గూడ ముద్రించిరి. ఇందు తెనుగు గ్రంథముల ప్రచురణ ఎక్కువగా నుండెను. ఏడు శ్రీరామముద్రాక్షరణాలను కొని అందు అంగ్ల గ్రంథములు ముద్రించుచుండిరి.

శాస్త్రిగారు వాఙ్మయ సేవచేసే రోజులలో తాటియ ఉద్యమము ముమ్మరంగా నుండినది. తెల్లదొరలు ఉద్యమము నణగ, దొక్క యర్పించు చుండిరి. ఆ ప్రయత్నమే వంగదేశ విభజన ఆ సమయములో బంకించంద్ర చక్రవర్తి వాసిన "అనందమఠ" నవలను శాస్త్రిగారు అనువదించి జేసి ప్రకటించిరి.

శాస్త్రిగారు శృంగారకావ్య ప్రచురణలో అరివేల శృంగార వర్ణనల ప్రకటింపించుదులక ఆనాడు దొర తనమువాన పిరివై ప్రాసెక్యూషన్ జరిపిరి ఆంధ్ర విద్యల్లోకపు నిరసనతో అయ్యడి ఉపసంహరింపబడి నది. కాని అంగుటూరి ప్రకాశం గారి హయాములో నిషేధపుట తరులలు పూర్తిగా తొలగింపబడినవి. వేంకటేశ్వర శాస్త్రిగారు తమ గ్రంథములకు సూతర రూపమొనంగ దలచినవారై, పండితుల కన్ని సౌకర్యముల కల్పించి పారితోషికము లొసంగి గ్రంథ

ములకు, విమర్శలు, పీఠికలు, వ్యాఖ్యలు, టీకలు, పాఠాంతర పరిశీలనములు వ్రాయించి, ముద్రించు చుండిరి. ఇది మహాత్తరమైన సాహితీ సమారాధనము. పరిశోధనా రంగమునకు యిట్టి సాహితీ గ్రంథము లెంతైన యవసరము

తెలుగులో వివిధ సాహిత్య ప్రక్రియలను సర్వాంగ సుందరముగా తీర్చిదిద్దిారు. శ్రీ వేంకటేశ్వర శాస్త్రి గారు, వజ్రలవారి వసువర్ణిత విమర్శ, జనమంచి వారి మను చక్రత హృదయావివర్కణ, మల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రి గారి ఆంధ్ర భారత విమర్శ, శేషాద్రి రమణులు పోతన భాగవతవిమర్శ, కట్టమంచి వారి కళాపూర్వీకము విమర్శ, మేడపల్లివారి అమృత మాల్యద విమర్శ విశిష్ట ప్రచురణములు తెలుగు పురాణాలలో విష్ణు, సృసౌహ, బసవ, మార్కండేయ వైశ్య పురాణములు, వావిళ్ళవారు వెలుగులోనికి తెచ్చి నారు. 8 శతాబ్దాలలోని ప్రబంధము లన్నింటికీ పీఠికలు వెలువరింపబడినవి భారత, భాగవత, రామా యజ్ఞములలోని ముఖ్యపుట్టములకు టీకలు వ్రాసి పాఠకులకు సౌకర్యము కల్పించిరి. విజయ విలాసమునకు "ముకుర" మను పేర బులును వెంకట రమణయ్య గారివే వ్యాఖ్య వ్రాయించి ప్రకటించిరి. వేమనపద్యముల 2900 లు సంపాదించి టీకా తాత్పర్యములతో ముద్రించిరి. శతత గ్రంథముల నన్నింటినీ పేరే ప్రకటించిరి.

ఏ విషయమునైనను సమగ్రతను జేహుపుట వావిళ్ళవారి ఆశయము. ఆ ఆశయముతో తెనుగులోని రామాయణము లన్నింటినీ సేకరించి ప్రకటింపిరి. తెనుగు నాటకములలో జానపదముల నెక్కువ వెలువరించిరి. అచ్చతెనుగు కావ్యములు, వచన, ద్విపద, రామాయణ, భారత, భాగవతములు మహా పురుషుల చరిత్రలు ముద్రించబడినవి. నవలలలో సాంఘిక, చారిత్రక నవలలు ప్రాముఖ్యము వహించినవి. తుమ్మల పల్లి రామలింగేశ్వరరావు గారి "తిక్కన సోమయాజి" నవల వావిళ్ళవారి ప్రచురణ. కళాపుస్తకములు అచ్చు

వేయటలో చక్కని పద్ధతి నవలంబించిరి. వేదములలోని కథలను సులభశైలిలో ప్రకటించిరి. తెలుగులో భండస్సు, అంశార, వ్యాకరణ గ్రంథములు పలు కూర్పుల పొందినవి. అందు అచ్చువీయము, బాలప్రాధ వ్యాకరణములు ప్రాచుర్యము నొందినవి. భాషావిప్లవీకి నిమంటువు అసాధనములని తలచి గురు బాలప్రబోధిక, సంస్కృత తెలుగు నిమంటువు మున్నగు నిమంటువులను ప్రకటించిరి. అందు వావిళ్ళ నిమంటువు ప్రత్యేకముగా నంతరింపబడినది. ఈ నిమంటు కార్యము 80 వంశత్వరములు పట్టినది. వేటూరివారి చాటువులను "చాటుపద్య మణిమంజరి" యను పేర ప్రకటించిరి. బాలవాఙ్మయములో చదల వాడ సీతారామశాస్త్రిగారి పెద్దబాలశిక్షను పునర్ముద్రించిరి. చిన్నబాలశిక్ష, ద్రావిడబాలశిక్ష, ఆంధ్ర, కన్నడ బాలశిక్ష ప్రకటించిరి. సంస్కృత గ్రంథములన్నింటికి తెనుగుటీకల వెలువరిండుట వావిళ్ళవారి ప్రచురణలో నూతనాచార్యయం. సంస్కృతభాషా పరిచయములేనివారికిది అత్యంతోపయోగకరం. ఇందు వేదాంత, ధర్మ, తత్త్వశాస్త్రములు కావ్య, నాటక, అంశార పురాణ, సాహిత్యమంతయు ప్రచురితము.

హిందూ కుటుంబమునకు అంశుబాబులో నుండే విధముగా పురాణాలలోని ప్రతములను, స్తోత్రములను ప్రత్యేకముగ విడిదీసి పూజాశిల్పములతో ప్రకటించిరి. ఆయుర్వేద, జ్యోతిష, సామ్యుధిక, వాస్తుశాస్త్ర గ్రంథములను అతిసులభశైలిలో ప్రకటించిరి. భగవద్గీత వ్యాఖ్యానములను 16కు మించి ప్రకటించిరి. అందు దివ్యజ్ఞాన సమాజ ఆధ్యక్షులు అనిబిసెంటు భగవద్గీతానువాదము వివిధ ప్రచురణలందినది. బ్రహ్మ సూత్రములకు వివిధ భాష్యముల సేకరించి ముద్రించిరి.

ఇక తమిళ గ్రంథాలతో వర్ణనర వ్రాసిన తిరుక్కురార్, వచన రామాయణ, భారత భాగవతములు ప్రచురించిరి. తమిళగ్రంథ ప్రకాశకలు ముద్రించి

చని నిరంజనపెద్దెగారి తొలగిపైయ వ్యాకరణ వ్యాఖ్యానము వీసి ముద్రించి తమ సమతాదృష్టిని వెలువరించిరి. అంగ్లముతో వ్రాసిన దొరగారి అంగ్లము వాద కేమల పద్యములు, అరవిందులవారి అంగ్ల గీత పద్యములు, తెలుగు సామెతలకు కెప్టెన్ కార్ కూర్చిన అంగ్లమువాదము మున్నగు గ్రంథముల ముద్రించిరి.

కేవలము గ్రంథప్రచురణయేగాక పత్రికాసంపాదకులుగా శాస్త్రిగారు పేరుపొందియున్నారు. వీరు 1916లో త్రిలింగ పత్రికయను మాసపత్రికను ప్రారంభించిరి. అది క్రమంగా వార పత్రికయైంది ఈ పత్రిక 1941లో రజతోత్సవం జరుపుకొన్నది. 1927లో "పెదవేషన్ ఇండియా" అను అంగ్ల వారపత్రికను స్థాపించిరి. "బాలవినోదినీ" యను తమిళమాస పత్రికను గూడ ప్రకటించిరి దీనికి సుబ్రహ్మణ్య భారతి సహకరించుచుండిరి. సుబ్రహ్మణ్య భారతికి ఆపసాన దళలో ఆర్థికముగా శాస్త్రిగారు సహకరించిరి. కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి గారి కుటుంబము వావిళ్ళ వాడికి సన్నిహితము. 1948 ఏప్రిల్ 8వ తేదీ వేంకటేశ్వర శాస్త్రిగారి వ్యతిరేక మహోత్సవములకు ఆంధ్ర విశ్వకళా పరిషత్ ఉపాధ్యక్షుల హోదాలో రామలింగారెడ్డి గారు ఆధ్యక్షుల పహించిరి. కట్టమంచి వారి మూలముగా శాస్త్రిగారికి లింక్, గాంధీ మున్నగు దేశ నాయకుల పరిచయ మేర్పడినది లింక్ మహాశయుని భగవద్గీతా రహస్యమనునదింప చేసి వావాళ్ళ వాడు ప్రకటించిరి. రాజాజీ, ప్రకాశం మున్నగు రాజకీయ నాయకులు వీరికి అతి సన్నిహితులు.

ఇంత బృహత్తరమయిన ప్రచురణ కార్యములున్నను వారు ప్రజాసౌత కార్యములపై ఆసక్తి చూపెవారు. చదువుకొనే ప్రతిభావంతులయిన పేద విద్యార్థులకు ఆర్థిక భోజన వసతులు ఏర్పాటు చేయుచుండిరి. ముద్రణాలయములో ఉద్యోగస్థులపై సాను

భూతి కలదు. వీరి కార్మికులు సమ్మె నెరుగరు. జీతమును కాపాడుకుంటూ పనిని బట్టి నిర్ణయించుకుంటూ వీరి వ్యాపార దక్షతకు నిదర్శనము. వీరు చివరి రోజులలో పక్షపాతమునకు గురియైనను బ్రెస్ వ్యవహారములు తామే చూసుకొనేవాడు. వీరిగ్రంథ విక్రయశాలలు ఆంధ్రదేశములోని ప్రధాన కేంద్రాలలో వెలసియుండెడివి. ప్రాచీన సంప్రదాయకులైనను సంఘసంస్కరణోద్యమములో గూఢాచార మందించేవాడు.

వీరు ఆఖరిభారత వాణిజ్యసంఘమునకు మద్రాసు ప్రతినిధిగ మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయ సెనెట్ సభ్యులుగ, అన్నామలై తెలుగు పరిషత్ కారీగ, కాస్మా పాలిటన్ క్లబ్ సభ్యులుగా, చెన్నపురి ఆంధ్ర మహానభ కార్య నిర్వాహకులుగా పదవులు నిర్వహించిరి. వీరు ప్రచురించిన గ్రంథ సూచిక 100 పేజీలవైపున గ్రంథము. అత్యంత వీరు వ్రాసిన గ్రంథ బాహుళ్యమును తెలుసు. వావిళ్లవారు సహస్రాధిక గ్రంథ ప్రకాశకులు. వీరు చేసిన భాషా సేవకు పండిత పద్యములు “శాస్త్ర ప్రచార భూషణ” “భాషోద్ధారక” బిరుదముల నొసంగినారు. 1919లో నెల్లూరు ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు వారు, 1945లో వర్ధమాన సమాజము వారు సుచర్చ పదకమును బహుకరించిరి. 1955లో ఆంధ్ర విశ్వ విద్యాలయము వీరికి “కళా ప్రహర” బిరుదు ప్రసాదించింది. అచంచల దీక్షతో ఇంత భాషా సేవ చేసిన వేకరేశ్వర శాస్త్రి గారు కన్ఘమునీరి. సాహితీ లోకమునకు తీరని సన్నము కల్గినది. వాఙ్మయరంగము ఊవర శ్రేత్రమయినది. తర్వాత ఈ సంస్థలో వాఙ్మయ విశాసాభివృద్ధి అనుకొనించి సరగలెదు. ప్రజ్ఞా సమమేర్పడి ప్రచురణ కలాపములు సమూహంగా ముద్రించి వ్యాఖ్యములు యేర్పడి పుస్తకం లభించియిం. ప్రజ్ఞా ఈ సంస్థకు చూచుచుండ. తమగ్రంథ 20 సంవత్సరములు అవిచ్చిన్న భావించి చేసిన సమస్య సర్వ పూర్వపు టాన్సల్షన్లను కోల్పోయినది. పరిశ్రమ చేసిన ఈ

సంస్థ కార్యక్రమములను తిరిగి యధాతథంగా సాగించుటకు రామస్వామి శాస్త్రి గారి దోహదములైన అల్లాడి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి గారి కుమారుడు అల్లాడి స్వామినాథన్ గారు పునరుద్ధరించుటకు కృషి చేయుచున్నారు. నవంబరు 8వ తేదీ మద్రాసులో శతవార్షికోత్సవము జరుపుకొన్నది.

డా॥ ఉదాలి నరసింహశాస్త్రి

తెలుగు లెక్చరర్,

వేద మరియు సంస్కృత పాఠశాల,

మాంపేట్,

నెల్లూరు-524008.

కమనీయ కవితామాల ముకురాల

‘గాలి దయ్యం గగనమంతా ఊపేసింది. ఇంటి కప్పులు దూదిపిండ్లా ఎగిరిపోయాయి. చెట్లు పిటపిట కూలిపోయాయి. బాటలు, తోటలు భీతభయంగా తయారయ్యాయి. అనేకమంది జంసమాధి అయ్యారు’ ఇది 1977 లో తూర్పుకొస్తా చెప్పిన కన్నీటి కథ.

వంస కూలీలు తూర్పుకొస్తాకు వెళ్ళిన పాంమూరు (మహబూబనగర్) జాలర్లు కొందరు ఆ తుపానులో తుడికాన పడితారన్న వార్తవిని ఓ కలం కన్నీరు కార్చింది.

‘ఎన్నడొస్తవు లేబరీ! పాంమూరీ జాలరీ!

ప్రతికల్లో లేబరీయొల్లో పాడువారలు చదువుతుంటే కలసిలే కాలువై నీ ఇంటిదేమో కుములుతుంటది ఎక్కడంటి లేబరీ! ఎన్నడొస్తవు జాలరీ!’

ఆని

ఆ కలం కన్నీటి పాట పాడింది. పల్లె పదాల పాడులో ప్రభవించిన ఆ కలం కులం జిహ్వా మతం మట్టి అంటని ముకురాల రామారెడ్డి గారిది.

మహబూబ్ నగర్ జిల్లాలోని ముకురాల అనే మారుమూల పల్లెలో జన్మించి పల్లెపదాలతో కవిత్వాలనిర్మింపబడిన తెలుగుతల్లి నలకరించాడు ముకురాల గారు. ఉద్యోగ రీత్యా పట్నంలో స్థిరపడినా తల్లి ప్రేమలాంటి పల్లె సీమంచేనే వారికి మక్కువ. జాతికి పాదమైన జాన పడుచేనే వారికి అభిమానం.

ప్రాచీన తెలుగు సాహిత్యంపై పరిశోధన చేసి దాక్టర్ పట్టానందుకొన్న సరస్వతి మూర్తులు ముకురాల. ఆనాటి ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్ ఉద్యమాల్లోనూ, తెలంగాణా రచయితల ఉద్యమాల్లోనూ వీరు పాల్గొన్నారు. ప్రస్తుతం తెలుగు అకాడమీలో డిప్యూటీ డైరెక్టర్ గా పని చేస్తున్నారు.

డా॥ ముకురాల రామారెడ్డి గారి సంపాదకత్వంలో పరిపాలన న్యాయపదకోశం (ఇంగ్లీష్-తెలుగు) వెలువడింది, బ్రతుక్కు కార్యాలయం ప్రత్యేక పోషకానికి ఈ పదకోశం ఉపకరిస్తుంది. అధికార భాష త్వరగా అమలులోకి రావాలన్న సంకల్పంతో తెలుగు అకాడమి ఈ పదకోశాన్ని వెలువరించింది.

ముకురాల గారికి ఉద్దా, తెలుగు సాంస్కృతికాల్లోని తోడుపాడు, బాగా తెలుసు. వీరి ప్రతి రచన సూటిగా, మాటూ హృదయానికి తగిలి ఆలోచింప చేస్తుంది. సునిశిత హాస్యం ద్వారా వీరు సమాజంలోని చికిచి వెలుగులను చక్కగా చిత్రించారు.

ఒక సభలో ప్రముఖకవి హనుమచ్ఛర్మ గారు, ముకురాల గారు తమతమ పద్యాలు చదివితే, సురవరం ప్రతాపరెడ్డి గారు విని 'ఈ యవకులు రాజకీయాల్లో ప్రవేశించకుండా ఉండి కవిత్వం బాగా రాస్తారు' అన్నారుట. ఆమాట నేటికి అత్యవసరంలా, అదేశసూత్రంలా జ్ఞప్తికివస్తు ఉంటుందంటారు రెడ్డి గారు.

ముకురాలగారి గళం ముగ్ధమనోహరమైన పల్లె పదాలు పాడింది. పీఠికవిత్వం మధురకవోచ్ఛమై, మంచి నీటి ప్రవాహమై జాలువారింది. మేఘమార, దేవర కొండదుర్గం, హృదయతైలి, నవ్వేకత్తులు ఇందుకు నిదర్శనాలు. "మేఘమార" గేయానువాదం సరళమైన తెలుగులో ఎంతో సహజంగా సాగింది.

వీర రసానికి ప్రతీక "దేవరకొండ దుర్గం". కమనీయ కవితాహృదయానికి ప్రకటించమే "హృదయ తైలి". స్వప్రయోజనాలకోసం రకరకాల ఆయుధాల్ని సమాజంపై ప్రయోగించే వారి ఆలోచనలే నవ్వే కత్తులు:

"సంస్కార విహీనమతులసరిదిద్దుటయే సత్కృతి
సత్కృతినెదిరించు జనుల సంహరించుచోక

సత్కృతి
అది నేమిచ్చిన సత్కృతి, అదియే నా అవివృతి"

అని తమ కవితా హృదయాన్ని ఆవిష్కరించారు రెడ్డిగారు.

"దేశమిట్టే బాగుపడునోయ్" అనే కవితలో

"లక్షజనమే లేని వాడుకు
లక్ష రేషన్ కార్డు లిస్తే
పూటగడువదు అంటారేమిటి

ఓటపుష్కానికేరా?" సూటిగా, మాటుగా ప్రశ్నిస్తారు. వోటుకు అమ్మడుపోయే ప్రజలకి మాటలు కనువిప్పు కలిగిస్తాయి.

"ఓటుకేమో ధరలు ముద్దా ?

సీటుకేమో ధరలు పెద్దా ?

ఓటూ, సీటునూ నిలిపే

సేటు వరుకుకు ధరలు వద్దా?" అని

అంటారు అదేకవితలో. వోట్లు వేయించుకొని వోటర్ల బాగోగులు మరిచిపోయే బడానాయకుల గుండెల్లో గుచ్చుకునేగునుపాలివి. ఎన్నికల ముందు ఎన్నెన్నో వాగ్దానాలుచేసి ప్రజల జీవితాలను దగ్గంచేసేనేతరంను నిదరావేటాడే నజారివి.

“మైత్రీయొకటియేమనువుల మతమైవర్తిగావలె
మైత్రీనిసహజీవనమును మానవసంస్కృతియన
వలె”

మైత్రీబంధమే ఆనలు సిగలైన మానవ సంస్కృతి
అని ప్రబోధిస్తున్నారు.

వైజ్ఞానికంగా ఎవగవలసిన మనిషి కుల, మత,
వర్గ పోరాటాలతో వతమతమవుతున్నాడని అలాంటి
మనిషిని మేల్కొల్పి పే విధంగా నేటి యువకవులు
రచించాలనీ, ప్రజాస్వామ్య విలువలనూ, మానవతా
వాదాన్ని తెలియజేసే రచనలే రావాలనీ ఈ కవి మన
సారా ఆశిస్తున్నారు.

అంటి అంటి పదాలతో అంతరంగాన్ని తంగరించి
అనేక కవిత్వ రచించారు రెడ్డిగారు. అక్షరాల గారడీ
లతో అప్పువ్వమైన భావాలతో పాఠకులను తికమక
పెట్టక, చదువగానే చప్పున అర్థమయ్యే ముకురాల
కవిత్వం అజీమత్వాలు వివిధసాహితీ సంస్థలలో
సభ్యులుగా ఉండి వీరు చేసిన సేవలు చిరస్మరణీ
యాయి.

సి. బి.కృష్ణ

H. No 12-11-1082/2,

వారాసిగూడ

సికింద్రాబాద్-500 861.

దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ- ఆంధ్ర, హైదరాబాద్ హిందీ ప్రచారకులకు మనవి

ప్రతివరి పరీక్షలు ముగిసినవి. ప్రారంభిక పరీక్షల ఫలితములు మార్చి
మాసాంతమునకు ప్రకటింపబడు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. కేంద్ర ప్రభుత్వము
వారి ప్రజాశికలకు సంబంధించిన గ్రాంటు సొమ్మును పంపు కార్యక్రమము ఈ
మాసములోనే పూర్తిచేయవలసి యున్నది. కాన మహావిద్యాలయ, విశారద విద్యాలయ,
టంకజీ విద్యాలయ, నిల్కల్కా హిందీవర్గ నిర్వాహకులు అవసరమైన
పత్రములు 15-3-1987 తోగా పంపి గ్రాంటు పొందగోరుచున్నాము అటు తరు
వాత వచ్చు పత్రములను పరిశీలించుట సంభవము కాదని మనవి.

ఇట్లు

ఎ. రామస్వామి

కార్యదర్శి

నామదేవుడు

మార్గవ గోపాల్ డేజ్ ముఠ్
 భారతీయ సాహిత్య నిర్మాతలు
 సాహిత్య అకాడమీ
 రవీంద్ర భవన్, న్యూఢిల్లీ—110001
 వెల 4-00

భారతీయ సాహిత్యంలో వివిధ భాషా తత్వ వేర్ల
 లను, రచయితల గురించి తెలియజేసే గ్రంథాల జాబితా
 తాలో వచ్చినదీ గ్రంథం. 1970 నవంబర్ మాసంలో
 నామదేవుయొక్క 70వ జయంత్యుత్సవాలు దేశ
 మంతటా జరిగాయి. ఆ సందర్భంగా ప్రచురింప
 బడింది. 18వ శతాబ్దంలోని మహాసాధువులగుట
 నామదేవుడు ప్రథముడు.

ఆధ్యాత్మిక తత్వాన్ని, వేదాంత విషయాల్ని
 ప్రచారం చేసిన వాటిలో నామదేవుడు అగ్రగణ్యుడు.
 వేదాంతానికి మూలకందాలయిన సిద్ధాంతాలను వర్త
 మాన యుగానికి యితడే అందించాడు. మహారాష్ట్ర
 దేశంలో సంప్రదాయ బద్ధంగా వస్తున్న శృష్టతత్వ
 గురుదత్తాత్రేయ భక్తి తత్వాన్ని నామదేవుడు సర్వ
 లోకానికి తెలియజేశాడు. నామదేవు మరాఠీలో,
 హిందీలో పంజాబీలో మిశ్రితమయిన హిందీ కీర్తనలు
 భక్తిరస కందాయాలు. ఆయన జీవితమే ఒక ధార్మిక
 దర్శనం. సత్యాని మూడు - ధర్మపు రావబాబు,

నామస్మరణ చేసేవానికి

యముడు కూడా వందనం చేస్తాడు—

అంటాడు నామదేవుడు. పండితాదుని గురించి ఆలో
 చించిన ఆంతర్ముఖుడు. సద్గురువు శరణుపొంద
 మంటాడు. నామదేవు జీవితం గురించిన అనే ఆసక్తి
 కర విషయాల్ని పొందవలసివచ్చింది. జీవితకథ
 చమత్కారాలు; రచనలు; వేదాంతం; కవిత్వం;
 వ్యక్తిత్వం; అనే విభాగాల ద్వారా నామదేవుని జీవిత
 సర్వస్వం అందించబడింది. నామదేవుడు రచించిన
 గ్రంథాల సూచిక చివరలో యివ్వబడింది. ఇంకా
 ఆతనిపై వ్రాసిన 381 విమర్శ గ్రంథాల జాబితా,
 హిందీ, ఇంగ్లీషు గ్రంథాల వివరాలు యివ్వబడింది.
 అందరూ చదువవలసిన గ్రంథం.

రోజులు మారాలి

(శ్రీ పాత్రలేని నాటిక)

రచన : ఐతా చంద్రయ్య

పర్చి ఆర్ట్స్ ప్రచురణ

ప్రతులకు:-

ఐతా చంద్రయ్య

ఇం. నెం. 4-4-11.

షేర్ పురా- సిద్ధిపేట. 502 108

ఆధునిక సమస్యల్ని ప్రతిబింబిస్తూ సమకాలీన
 జీవనాన్ని చిత్రించే నాటిక యిది కేవలం అయిదు
 పాత్రలతో నడిచే నాటిక. శంకరభవాని నడుమ
 నడుమ పోవ్వం గుప్పిస్తూ నాటికను రసవంతం

చేస్తాడు. భార్య భర్తల మధ్య ఆతి సున్నితమైన సమస్యలను నవ్వినూ పరిష్కరిస్తాడు రచయిత. తెలుగు పలుకుబడులపై, తెలుగు వారి జీవనముపై విరికన్న మమకారం. ఈ నాటికలో స్పష్టంగా వుంది. ప్రతి దైలాగులోనూ హాస్యం తొంగి చూస్తుంటుంది. పాతం పేర్లు కూడ గమ్యుత్తుగా వున్నాయి. అర్థవారీ శర్మ, రాజారాజి, శంకరభవాని, మహామాయ, చెంగల్యాదాని వీరికెవరికీ మీసాలుండవు. యీ నాటి కలో ఒక్కొక్కొక్కొక్కొక్క విధంగా హాస్యం అందిస్తూ వినోదం కలిగిస్తూ ప్రీతిమీద వేయడానికి చాలా సులువు సెట్టింగుల బాధలేదు చైలాగుల మీద వినోదం కలిగిస్తూ, కాంతిపం చేయించే యీ నాటి కను ఎవరు ప్రదర్శించినా రచయిత అనుమతి తీసు కోవాని సిద్ధిపేటలోని పల్లవి అర్థం వారు ప్రచురించారు దీనికి యండముది వీరేంద్రనాథ్ ఆదిప్రాయం నర్తిపితలు లాంటిది.

ఆత్మనివేదనము

రచయిత:- పతి మోగోపాలశర్మ

'సాహిత్య రత్న'

'ఆత్మ నివేదనము' రామచంద్ర ప్రభూ అన్న మకుటంతో వ్రాయబడింది. లలిత లలితమైన పదములతో ఆధునిక రాజకీయ సాంఘిక పరిస్థితులను సునిశిత వ్యంగ్యంగా మందలిస్తూ వ్రాశారు. విచిత్రం భావనా పూరిత హృదయాత్రి యీ పద్యాలలో వుంది. 'నీవే గత' అనే అన్యధా శరణం నువ్వు భావాన్ని "ఇతరం జేసియు నాచ సేయనిక" పద్యంలో యిమిడ్చినాడు. శ్రీరామచంద్రుని దివ్య లీలా మానుష విగ్రహాని రసవత్తుతుని కీర్తిస్తాడు. పూర్వేందు ప్రభులను నెమ్మొగముతో అన్న పద్యంలో ఆర్తితోపాటు తాత్త్విక చింతన, యాయుధలో పారమార్థిక భౌగళితుంది. పంచమాతాత్మకమైన పంచేకవర్త తత్వాన్ని, అఖండతేజో యాత్మను చర్చిస్తాడు శవి. మంచి భాషా

శక్తి, భావనాగరిమ పుష్కలంగా వుంది. కవిలో భక్తితో పాటు నివేదన గూఢమై వుంది. శ్రీరాముని కటాక్షము యీ కవిగారి మీద పూర్ణంగా వున్నది. మాయా ప్రపంచమున జడుగు అదృశ్యులను, మానవ బంధనాలను వివరిస్తాడు. కవిగారి వ్యక్తిత్వి సందగ్యముగా, అత్యంత భక్తి శ్రద్ధంతో 108 పద్య ప్రసూనములను శ్రీరామ చరణాబ్జములందుంచి వినముడైనాడు. చక్కగా చదువుకోటానికి పింగు, లలిత పదకోటితమైన వాక్యాలిందున్నవి. అందరూ చదువ తగినది. అత్యంత పరులకు, జ్ఞానులకు ఇది సహకారి. మధురాపంతులవారి అభిప్రాయము, ఈ శతకానికి అలంకార ప్రాయము. అవ్యయానంద గ్రంథమాల ప్రచురించిన 18వ పుస్తకమిది,

భువన మోహిని విలాసము

(ద్విపద)

పెన్లూరి వెంకటాద్రి,

సంపాదకులు :- కవలవాసు లింగమూర్తి

వెల : 12 00

(లిరుపతి దేవస్థానంవారి ఆర్థిక సహాయంతో ముద్రించు)

ఇది గద్వాల సంస్థానమునకు చెందిన పెన్లూరి వెంకటాద్రి రచించిన ద్విపదకావ్యము - లిరుపతి వెంకటేశ్వరునికి అంకితమైనది. అష్టాదశాదివర్ణనలు వున్న యీ గ్రంథం శృంగారరసభరితమైనది. నాయుక వర్ణనలు - మౌనోదయము - వివాహము - జలక్రీడలు - మన్యభ, నిశామాషణము - ప్రణయము - తత్కల్పి అకర్షిస్తాయి వైజయంతీ విలాసము. తారాశాంకరము - చిల్లాజీయము వంటి ప్రబంధాలలోని నాయకవంటిదే భువనమోహిని.

గురవైన మందుడు భువనమోహిని అందచందా అకు ప్రబంధి కాముకుడౌతాడు. కోరికతీర్చుని వేదించిన గురువు బారినుండి సూర్యుడు కాపాడుతాడు.

కోరికతీరని గురువు మరణిస్తాడు-చండశర్మ బ్రహ్మ రాక్షసుడిగా మారినప్పుడంతా, ఆముక్తమాల్యదలోని బ్రహ్మరాక్షసిని తలపింపజేస్తుంది-సుకీర్తి మహారాజు ఆయనేనునీతి-భువనమోహినికి వివాహం గావిస్తాడు. సిద్ధుడు వ్రాసిన చిత్రపటం చూసిన భువన మోహిని చిత్రవికారాన్ని చక్కగా వర్ణించాడు. శ్రీ, పురుషుల వేషాలను వర్ణించడం జరిగింది. భువనమోహిని విలాస విశ్రమాలు పాఠకుల్ని గిరిగింతలు పెడతాయి.

భువనమోహిని విలాస గ్రంథానికి శ్రీకపిలవాయి లింగమూర్తిగారు చక్కని సంవాదకీయం వ్రాశారు.

ఈ వరకే టి గ్రంథాలకు సంపాదకులుగా వ్యవహరించారు-మంచిపండితులు - వ్యుత్పన్నులు - విమర్శనా చణులు. అనేక గ్రంథాలతో పోలికలు, చూపెట్టారు. తెలుగు సాహిత్యంలో యీ ద్వీపద ప్రబంధానికి వీరు చేసిన విమర్శ కరదీపిక వంటిది-ఇంకా అనేక గ్రంథాలను వెలువరించగల శక్తులు. వీరి సాహితీ పరిశోధనలో ఎన్నో మాణిక్యాలు బయటపడగలవని ఆశిద్దాం—

యస్. రామానుజాచారి

దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ- ఆంధ్ర, హైదరాబాదు

స్వర్ణజయంతి పరిచయ పరీక్షలకై కృషి చేయుచున్న

ప్రచారకులకు మనవి

నందనములు, తమనందీ దీక్షగల ప్రచారకుల కృషి ఫలితంగా ఇప్పటికి దాదాపు 1, 10 600 (లక్షా ఏనివేలు) ల మంది విద్యార్థులు స్వర్ణజయంతి పరీక్షకు హాజరయి ప్రవేశ పత్రములు పొందియున్నారు. ఈ సంవత్సరం ఆక్టోబరు నాటికి తమ అందరి సహకారంతో ఈ సంఖ్య 2, 00, 000 (రెండు లక్షలు) ల లక్ష్యాన్ని చేరుకోవగలదని విశ్వసిస్తున్నాము. అంతేగాక పరిచయ పరీక్షలో ఉత్తీర్ణులయిన విద్యార్థులు రాషాజ్ఞానము పెంపుదలకై వాటిని సభ ప్రారంభిక పరీక్షలో కూర్చొనుటకు ప్రోత్సహించవలసినదిగా కోరుచున్నాము.

ఇట్లు

ఎ. రామస్వామి

కార్యదర్శి

జాతీయ శీలాన్ని, జాతీయ సంస్కృతిని
నిర్మించడానికి జాతీయభావ అవశ్యకత
అధికమంది శ్రీ పి. మహేంద్రనాథ్ ఆదిభాష

ప్రారాధనాదులోని భైరవాభావం నందు దక్షిణ
భారత హిందీ ప్రధాన సభ- ఆంధ్రలో జరిగిన
హిందీ విజయప్రసాద వితరణోత్సవ సభలో ముఖ్య
అతిథిగా పాల్గొన్న ఆంధ్రప్రదేశ్ అధికార భాషా మంత్రి
గో. శ్రీ పి. మహేంద్రనాథ్ చేతులలో జాతీయ భాషాన్ని
జాతీయ శీలాన్ని, జాతీయ సంస్కృతిని నిర్మించి
పెంపొందించడానికి ఒక జాతీయ భావ మిక్కిలి అవ
సరమని, జాతీయ భావగా ఉండడానికి కావలసిన అర్హ
తలు హిందీకి సంపూర్ణంగా ఉన్నాయనీ, కానీ మన
దేశంలో పర్షియన్ భాషలను జాతీయ భాషలందం
విలక్షణంగా ఉన్నదనీ అంటూ చేకూరిత ఒక జెండా
ఒక జాతీయ గీతం, రెండే ఒక జాతీయ భాష ఉండా
నికి పేర్కొన్నారు. వారు తమ ఉపన్యాసంలో విప్లవ
మనే శబ్దాన్ని నిర్వచిస్తూ అంతకు పూర్వం ఉన్న
వ్యవస్థకు పూర్తిగా నిహితమై నూతన వ్యవస్థకు
ఏర్పరచడం విప్లవమనీ, సాంకేతికతకు వచ్చిన నాడే
బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం ఏర్పరచిన పాలనా వ్యవస్థను,
దానితో పాటు వారి భాషను తొలగించి నూతన వ్యవ
స్థను నిర్మించి జాతీయ భాషను ప్రకటించి ఉండటం
నిండనీ, అలా చేయక మన నాయకులు పెద్ద తప్పు
చేశారనీ ఆ తప్పు పరిణామాన్ని మనం అనుభవిస్తూ
ఉన్నాననీ స్పష్టం చేశారు. భాషలోని పాఠశాలలో
అరు, ఎరు తరగతులలో హిందీ బోధనను తొల

గిస్తూ ప్రభుత్వం చేసిన నిర్ణయం వారి దృష్టికి తీసుకు
రాగా ఆ విషయమై పునరాలోచన చేయవచ్చున
న్నారు.

ఈ సభలో ఉపన్యాసకులుగా పాల్గొన్న కేంద్ర
ప్రభుత్వ విద్యాశాఖ సలహాదారు శ్రీ యస్ ఆర్.
సింహ తమ దక్షిణాది అనుభవాలు ఆధారంగా ఇక్కడి
ప్రజలు జాతీయ భాష హిందీ విషయంలో శైలిమాలి
మానాలు కలిగి ఉండటంతో పాటు వివేచనాత్మక
దృష్టి కలిగి నమ రూకంతో వ్యవహరిస్తున్నారని
అన్నారు భారత ప్రభుత్వం దేశ చైతన్యతకు, నమ
గృహ పరిరక్షణకు జాతీయ భాష హిందీ అవశ్య
కతను గుర్తించి వ్యవహరిస్తోందని అంటూ ఐక్యత
అనేది భావాత్మకంగానే గాక నిర్మాణాత్మకంగానూ,
సాంస్కృతికంగానూ మన దేశ జీవితంలోని ప్రతి
అంశంలోనూ ప్రతిబింబించి వ్యవం చేసేదిగా ఉండా
లని అంటూ తమ దక్షిణాది పర్యటనలో ఎక్కడా
ప్రజలలో జాతీయ భాష హిందీకి వ్యతిరేకత కనిపించ
లేదని అన్నారు. ఎక్కడనుండి హిందీ వికాసమే గాక
వ్యక్తం చేయటమే గాక సహాయం కోరుతున్నారని
అంటూ సమైక్యతా ధ్యేయంతో సహాయం చేయడం
ప్రభుత్వ ధర్మం అన్నారు. శ్రీ సింహ గారు తమ
ప్రసంగంలో కేంద్ర ప్రభుత్వం గాంటులు మంజూరు
చేసి విధానాన్ని స్పష్టం చేశాడు.

సభకు అధ్యక్షత వహించిన ఆంధ్రప్రదేశ్
ప్రభుత్వ ఉన్నత విద్యాశాఖ కైరెక్టరు కమారి యస్.
అహమ్మద్ బీబీ గారు హిందీ మన దేశంలో అధిక

పంఖ్యాకులు మాట్లాడే బాషే గాక ప్రపంచంలో ఎక్కువ మంది మాట్లాడే మొదటి ఐదు భాషల్లో హిందీ ఒకటని దానిని నేర్చుకోవడం సులభమని జాతీయ భావంతో దానిని నేర్వలసిందని ఉద్ఘోషించారు.

దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ స్నాతకోత్తర విభాగ రిజిస్ట్రారు శ్రీ వేమూరి ఆంజనేయ శర్మగారు తమ విభాగం కార్యకలాపాలను పేర్కొని కంప్యూటర్ కోర్సులో ఆది చేయమన్న కృషిని వివరించారు. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం ఆరు, ఏడు తరగతుల్లో హిందీ బోధనను తొంగివదలవద్ద కలిగి పరిణామాన్ని పేర్కొంటూ ఉత్తర భారతదేశంలో ఒక దక్షిణాది భాషను నేర్పవలసిన అవసరాన్ని నొక్కి చెప్పారు.

హైదరాబాదు హిందీ ప్రేమి మండలి అధ్యక్షులు శ్రీ చవాకుం నరసింహ మూర్తిగారు ఆదిమంతు స్వాగతం పలుకుతూ ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం ఆరు, ఏడు తరగతుల్లో హిందీ బోధనను తొంగివదల వలన ఏర్పడిన పరిస్థితి వివరించారు.

మంత్రి శ్రీ మహేంద్రచాంద్ విద్యార్థులకు ఐహా మతులు, సరఫికెట్లు అందజేశారు.

విద్యార్థుల ప్రార్థనతో సభ ప్రారంభమైంది. హిందీ ప్రేమి మండలి ఉపాధ్యక్షులు శ్రీ గోదా రియమయ్య గారు ధన్యవాదాలు చెప్పారు.

జాతీయ గీతాలాపనతో సభ ముగిసింది.

విజయవాడలో

**హిందీ ప్రచారకుల బృహత్
సమావేశము**

1-2-1997 ఆదివారము మధ్యాహ్నం 8 గంటలకు విజయవాడలోని నూతనరంగ దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ-ఆంధ్ర హిందీ మీడియమ్ కాలేజి భవనములో, ప్రచారకుల బృహత్ సమావేశము జరి

గింది. బి.ఇ.డి.కాలేజి ప్రారంభోత్సవం సందర్భములో దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ ఆంధ్రకాళి వారు యేర్పాటుచేసిన యీ సభకు దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ మద్రాసు, ఉపాధ్యక్షులు శ్రీ ఎమ్.ఎన్. రామచంద్రన్ గారు అధ్యక్షతవహించిరి. ముఖ్య అతిథిగా కేంద్రప్రభుత్వమువారి విద్యా సలహాదారు శ్రీ ఎన్. ఆర్. సింహాగారు పాల్గొన్న యీ సభకు, పి. జి సెంటరు రిజిస్ట్రారు శ్రీ వేమూరి ఆంజనేయ శర్మ గారు, ఆంధ్రకాళి అధ్యక్షులు శ్రీ వేమూరి సుబ్బారావుగారు, కార్యదర్శి శ్రీ అన్నదానం రామస్వామి గారు, కేంద్రసభ కార్యదర్శి పి. అనంతకృష్ణన్ గారు మొదలగు ప్రముఖులు కూడ హాజరైరి. అహూతులందరికి కార్యదర్శి రామస్వామిగారు స్వాగతం పలికిరి. ప్రార్థనానంతరం సభను ప్రారంభిస్తూ కార్యదర్శి రామస్వామిగారు సమావేశము ప్రాధాన్యతను తెలియజేస్తూ ఉద్ఘోషిరి—

హిందీ భాషా ప్రచారకులకు తమ కార్యరంగంలో ఎదురౌతున్న ప్రస్తుత సమస్యలను గురించి విచరించుటకు యీ సమావేశము యేర్పాటు చేయబడినది గాన మీరు, మీమీ సమస్యలను గురించి, భాషాభివృద్ధికి తీసుకోవలసిన చర్యలను గురించి క్లుప్తముగా విచరించవలసిందనిరి.

ప్రథమంగా ఆంధ్రకాళి అధ్యక్షులు శ్రీ వేమూరి సుబ్బారావుగారు, ఆంధ్రప్రదేశ్ హిందీ ప్రచారకమండలి అధ్యక్షులు శ్రీ కాజ వెంకటేశ్వరరావుగారు, ముఖ్య అతిథులను పుష్పమాలాలంకృతులనుచేసి, ఆంధ్రప్రదేశ్ లో హిందీ భాషాభివృద్ధికి కొనసాగుచున్న కృషిని వివరిస్తూ, అందుకు అవునరమైన మరి కొన్ని వనరులను కల్పించవలసిందిగా కోరుతున్న నివేదికలు వేరువేరుగా సమర్పించిరి.

అనంతరం పశ్చిమగోదావరిజిల్లా కృష్ణా జిల్లా గుంటూరు జిల్లాల ప్రచారకమండలుల కార్యదర్శులు

షేక్స్పియర్. కొదారి రామరావు, సి. హెచ్. కె. హరనాథశర్మగార్లు సభాధ్యక్షులైన శ్రీ ఎమ్. ఎన్. రామచంద్రన్ గారిని పూజించుటతో ఆంజలింపిరి.

ఈ సమావేశములో ఆంధ్రభాష ఉపాధ్యక్షులు శ్రీ జోయిపాటి నాగేశ్వరరావుగారు మాట్లాడుతూ— ప్రస్తుతం ఆంధ్రప్రదేశ్ లో, రాష్ట్రప్రభుత్వం వారు అవలంబించిన హిందీ భాషావిధానమువలన భాషాని వృద్ధి బాగాకుంటుందే అవకాశమున్నదని, యీ విషయమై కేంద్రప్రభుత్వమువారు మరింత శ్రద్ధతీసుకొని భాషావికాస ప్రచారకృతు తోడ్పడవలసిందిగా కోరిరి. బి. ఆంజయ్యగారు, పి. సుబ్బారావుగారు వగైరా ప్రచారకులు కూడ సభలో ప్రసంగించిరి శ్రీ ఆంజనేయశర్మగారి సందేశానంతరం అధ్యక్షులు శ్రీ రామచంద్రన్ గారు, ఆంధ్రభాషావారు విజయవాడలో యేర్పాటుచేసిన యీ ప్రచారకుల సమావేశము తనకు చాల సంతోషము కలిగించినదనియు, మీ కందరూ యిచ్చిన సలహాలను పాటించి, సభకార్యక్రమములను ప్రోత్సహించుటకు, కేంద్రసభద్వారా, శక్తికొండి కృషిచేస్తాననియు చెప్పిరి. కేంద్ర ప్రభుత్వము వారి విద్యాసంహార, ముఖ్యఅతిథి అయిన శ్రీ ఎన్.ఆర్. సింహగారు మాట్లాడుతూ, ప్రచారకులు యీ సమావేశములో ప్రస్తావించిన సమస్యలన్నింటిని, తాను అవగాహన చేసుకొన్నాననియు, అందుకు అనుగుణంగా, ప్రయత్నించుటకు యీ సంస్థలకు వలయు సహకారము, కేంద్రప్రభుత్వము ద్వారా అందించుటకు నా శాయశక్తులా కృషిచేస్తానని హామీయిస్తూ ప్రచారకులకు ఉత్సాహపూరిత సందేశమిచ్చిరి. రాష్ట్ర గానముతో సభ జయప్రదంగా ముగిసింది.

హిందీ ప్రమాణపత్ర వితరణోత్సవం
సదాశివపేట

5-1-1937వ తేదీ సోమవారము సాయంత్రము 5 గంటకు ఆంధ్రప్రదేశ్ గురుకుల పాఠశాల వద్ద

పేట మెదక్ జిల్లా హిందీ పండితులు శ్రీ ఎన్. లక్ష్మణరావుగారు హిందీ ప్రమాణపత్ర వితరణోత్సవము జరిపారు. పాఠశాల హిందీ సారస్వత సంఘం అధ్యక్షులులో జరిగిన ఈ ఉత్సవానికి పిన్నిపాల్ శ్రీ కె. బాంగోపాల్ ప్రసాద్ అధ్యక్షత వహించారు. ప్రమాణపత్ర వితరణోత్సవమునకు స్థానిక డిగ్రీ కళాశాల ప్రిన్సిపాల్ శ్రీ వెంకటప్పగారు విచ్చేసిారు. హిందీ ప్రాముఖ్యత, జాతీయ సమైక్యత సాధనలో హిందీ భాష వహించే పాత్రగురించి జూనియర్ కళాశాల హిందీ ఉపన్యాసకులు శ్రీ లక్ష్మయ్యగారు ఉపన్యసించారు. తరువాత హిందీ ప్రచారకులు శ్రీ ఎన్. లక్ష్మణరావుగారు, తెలుగు పండితులు శ్రీ ఎన్. సీతాపతిగార్లు హిందీ భాషాపరిజ్ఞానము గురించి స్వీయానుభవములతో ముచ్చటగ ఉపన్యసించారు. “సారె జహానె అచ్చా...” గీతముతో ప్రారంభమైన ఈ సమావేశము “జనగణమన” జాతీయ గీతముతో ముగిసినది.

రిపబ్లిక్ డినోత్సవం మరియు
పరిచయ పరీక్ష ప్రారంభోత్సవము
కొత్తపట్నం

ప్రకాశంజిల్లా కొత్తపట్నం గ్రామంలో చైతన్య విద్యావనం, అదర్శ గురుకుల పాఠశాలలో రిపబ్లిక్ డినోత్సవం మరియు ప్రథమ పరిచయ పరీక్ష తరగతుల ప్రారంభోత్సవము, 28-1-37న జరిగినది. తొలుత విద్యాలయ కరస్పాండెంట్ మరియు ప్రధానోపాధ్యాయులు శ్రీ గౌ. నరసింహ వెంకటేశ్వర్లు గారు జలదాహదనము గావించిరి.

తదుపరి సభకు వారు అధ్యక్షతావహము అలంకరించగా, విద్యాలయ హిందీ పండితులు ప్రార్థన గీతముచేసి నాదీసభ ప్రాముఖ్యం. వేదివిద్యా విధానంలో రాజీయ విధానం హిందీరద్దు వలన జరుగనున్న నష్ట, కష్టాలను వివరించిరి. తొలుత ఈ విద్యా

లయంలో ప్రారంభదశగా, హిందీ ప్రచారం చేయుటకు, హిందీ నేర్పుటకు, పంచయ పరీక్ష ప్రాముఖ్యత గురించి దానిని నిర్వహించుటలో ద. లా. హిందీ ప్రచారసభవారి ఉద్దేశ్యమును వివరించిరి తొలివిడతగా హిందీ తరగతుల నిర్వహణకు అనుమతించిన కరస్పాండెండ్ గాంధీ నభతిరపున శృతజ్ఞులైవంద నములు తెల్పిరి. గరుకుం పాఠశాల సాంఘిక ఉపాధ్యాయులు, శ్రీ సయ్యద్ సాదక్ గారు, సామాన్య శాస్త్ర ఉపాధ్యాయులు శ్రీ కె పోలిరెడ్డిగారు MSc గార్లు హిందీ ప్రాముఖ్యత గురించి, దానిని నేర్పుకొన్నందున తమకు కల్గిన లాభాలు గురించి వివరించిరి.

సభ అధ్యక్షులు శ్రీ N. వెంకటేశ్వర్లు BSc BEd గారు రిజల్ట్ దినోత్సవం, నేటి విద్యార్థుల కర్తవ్యం, హిందీ ఆచరణ గురించి చక్కగా విద్యార్థులకు వక్కాణించిరి. విద్యార్థులు తొలిదశగా దాదాపు 60 నుండి ఉత్సాహంగా, పంచయ పరీక్షకు హాజరు అయ్యారు.

విద్యార్థులకు తీపిపానాలు పంపిణీ తదుపరి రాష్ట్ర గౌరవతో నాటి సభ ముగిసినది.

భీమవరంలో త్రిదండి శ్రీశ్రీ చిన్న శ్రీమన్నారాయణ రామానుజ జీయర్ స్వామిచే శ్రీ మహాభారత వైజ్ఞానిక సమీక్ష గ్రంథావిష్కరణము

భీమవరం:- స్వర్ణియ శ్రీమత్త్రివల వేంకట శ్రీనివాసాచార్యులు రచించిన శ్రీ మహాభారత వైజ్ఞానిక సమీక్ష గ్రంథాన్ని శ్రీమదుభయ వేదాంతాచార్య పీఠాధిపతి వేద విశ్వవిద్యాలయ ఆధిపతి, పరమ హంస పరివాణికాధర్య శ్రీశ్రీ చిన్న శ్రీమన్నారాయణ రామానుజ జీయర్ స్వామి ఆవిష్కరించారు.

స్థానిక ఛాంబర్ ఆఫ్ కామర్స్ హాలులో. శ్రీనివాస భారతి అపర్యంతంలో ఈ నెం 18వ తేదీన ఈ సభ జరిగింది.

శ్రీ జీయర్ స్వామి ఈ గ్రంథాన్ని గూర్చి ప్రసంగిస్తూ భారతాది గ్రంథాలు మన భారతీయ సంస్కృతికి మూల కందాని, వీని మహత్తర యదార్థ తత్వ వ్యూహాలు నేడు మరుగున పడిపోయాయని మానవాని తరింప జేసే విలువైన పదమార్గాన్ని లోకానికి దాటి చెప్పే శ్రీ మహాభారత వైజ్ఞానిక సమీక్షవంటి దివ్య గ్రంథం దేశానికి ఎంతైనా అవసరమని అభిప్రాయించారు. మహాభారత పరమార్థాన్ని వ్యాసమహర్షి ఆశయాన్ని తెలిపే గ్రంథాలలో ఇది మొదటిదై మనకు ఆ కారతను తీసుకొందని చెప్పారు. భారతంపై దాడిచేసే విమర్శకులకు ఇది ఒక చక్కని సమాధాన గ్రంథం కాగలదని మోక్షమార్గం ఎవరికీ వాటి అన్వేషించు కొనేలా చేసి ఈ దివ్య గ్రంథాన్ని ప్రతి భారతీయుడు తప్పక సరిగ్గా చదివి, బానిసరాజ్యోపమైనా తన ఇంట్లో భద్రపరచుకోవాలని హితవు చెప్పారు.

శ్రీ జీయర్ స్వామి తమ ఉపన్యాసం కొనసాగిస్తూ మహాభారతం నాలుగు వేదాల సారమన్నారు. లోక వికాశానికి దారి తీస్తున్న ఆధునిక విజ్ఞానం మన వేద వాఙ్మయంలోని ఒక అక్షరానికైనా సరిపోదని జెబుతూ, గ్రంథకర్త భారత వైజ్ఞానిక సమీక్షలో తెలివిన విజ్ఞానం ఇంటర్నల్ సైన్స్ అన్నారు. దీనిని మననం చేసుకొంటే లోక శ్రేయస్సు కలుగుతుందని సందేశమిచ్చారు.

దుర ప్రాంతాలనుంచి సైతం వచ్చిన కవి పండిత ప్రజలతో నిండిన ఈ మహాసభకు ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ఎలైట్ కమిషనర్ శ్రీ పి వి ఆర్ కె ప్రసాద్ I A S అధ్యక్ష స్థానంలో ఎంతో హాదాగా సమర్థవంతంగా నిర్వహించారు.

జాతీయాచార్య (National Professor) శ్రీ యస్వీ జోగరావు తమ 'అభిజ్ఞాన కాకుంఠలము'.

కాళిదాసు ఆంతర్యము అనే కృతిని శ్రీమాన్ శ్రీనివాసాచార్యుల వారికి అంకితం చేసి, సతా ప్రారంభం చేసారు.

శ్రీ మహాభారత వైజ్ఞానిక సమీక్ష గ్రంథంపై వచ్చిన ప్రముఖ కవి పండితుల అభిప్రాయాలను స్థానిక కన్సుమరీరా జూనియర్ కళాశాల ప్రిన్సిపాల్ శ్రీ సాగి వాసుదేవరాజు సభలో నివేదించారు.

పండిత శ్రీమాన్ కోగంటి సీతారామాచార్యులు గ్రంథవైశిష్ట్యాన్ని గూర్చి ఉపన్యసించారు. డా॥ జొన్నల గడ్డ మృత్యుంజయరావు, డా॥ రామదుగు వేంకటేశ్వర శర్మ గ్రంథకర్తకు కవితా నిరాజనం సమర్పించారు.

కాళిదాసుని శ్రీ ఐందా నాగేశ్వరరావు శ్రీ చిన్న జీయర్ స్వామివారిని, సభలో పాల్గొన్న తదితర కవి పండితులను ఆహ్వానించిన డిలీతో ఘన సత్కారం చేసారు.

శ్రీనివాస భారతి వ్యవస్థాపకులు, కార్యక్రమ నిర్వాహకులైన శ్రీ యస్. డి. వి. రాజగోపాలాచార్యులు శ్రీ జీయర్ స్వామికి, అతిథులకు సభ్యులకు తొలుత స్వాగతం పలికారు. శ్రీ భారత వైజ్ఞానిక సమీక్ష గ్రంథ ప్రకాశకులైన వీరు గ్రంథకర్తలు తమ కండ్రిగారు అయిన శ్రీ శ్రీనివాసాచార్యులవారి స్మృతి దీపికగా శ్రీ చిన్న జీయర్ స్వామివారిచే స్థాపించబడిన వేద విశ్వ విద్యాలయానికి (జీయర్ బ్రస్టుకు) రూ. 1,116 లు (వెయ్యే నూట పదహారు రూపాయలు) విరాళంగా వసూలించారు.

శ్రీశ్రీ చిన్న జీయర్ స్వామివారి మంగళాశాసన ములతో సభ ముగిసింది.

వరంగల్ జిల్లా హిందీ ప్రచారక సమైక్యతను మరియు హిందీ ప్రమాణపత్ర వితరణోత్సవము

23-12-1986

స్థానిక మహాబలియా పంజీతన్ జూనియర్ కళాశాలవరణలో డి. 23-12-86 సా॥ 6 గంటలకు హిందీ ప్రచారక సమైక్యతను ముఖ్యఅతిథి ఎ. రామ స్వామి కార్యదర్శి డబ్ల్యు. భారత్ హిందీ ప్రచార సభ, ఆంధ్ర, హైదరాబాద్ మరియు డా॥ సి. హెచ్. రాములు హిందీ విభాగాధ్యక్షులు కాకతీయ విశ్వవిద్యాలయము, వరంగల్ వారి ఆధ్వర్యతన ప్రారంభమై నది. వేదికపై శ్రీ కదాధ మల్లయ్యగారు 'షక్' సంఘటిక తెంగాజ, డా॥ మాధవరావు గారు కాకతీయ విశ్వవిద్యాలయ హిందీ విభాగాధ్యక్షులు, మొ॥ మాటూడ్ పరీప్ పంజీతన్ జూనియర్ కళాశాల ప్రిన్సిపాల్, శ్రీ యం. జగన్నాధాచార్యులు తెలుగు ఉపన్యాసకులు, పంజీతన్ కళాశాల, శ్రీ షేక్ హుసేన్ గారు, గౌరవార్థ కార్యదర్శి హిందీ విభాగద విద్యాలయము వరంగల్, శ్రీ బి. పార్థసారథి గారు పిన్సిపాల్ ప్రభుత్వ బాలికా జూనియర్ కళాశాల వరంగల్, శ్రీ సయ్యద్ హుసేన్ గౌరవార్థ కార్యదర్శి హిందీ ప్రేమి మండలి వరంగల్, వారంధరు అసీనులైరి.

తొలుత శ్రీ సయ్యద్ హుసేన్ గారు గౌరవార్థ కార్యదర్శి హిందీ ప్రేమ మండలి వారి స్వాగతోపన్యాసముతో సభ ప్రారంభమై హుమాలతో ఆహ్వానితులను సత్కరించిరి సభయొక్క సిద్ధిష్ట కార్యక్రమమును, ప్రయోజనమును గురించి తెలుపుతు, హిందీ భాషా ప్రయోజనమును గురించి మాట్లాడవలసివదిగా ఉపన్యాసకులను కోరిరి.

మొదట సభాధ్యక్షులగు డా॥ సి. హెచ్. రాములు గారు తమ ఉపన్యాసమును ప్రారంభిస్తూ హిందీ రాష్ట్ర

వ్యాప్తంగా చాలా సరళ మైనదనియు, అది భారతీయ ఏకాత్మకతకు మూలమనియు, మిక్కిలి ప్రయోజన కారినియు, ఎందరో మహా కివులవే సుసంపన్నముగా చేయబడిన భావనియు దాని బహుళ ప్రయోజనమును గూర్చి విశదీకరించిరి. తదుపరి ఎ. రామస్వామి గారు కా॥ ద॥ భా॥ హి॥ సభవారు హిందీ భాషావిప్లవమునకు సరళ యేవిధముగా పనిచేయుచున్నదో వివరించుచు సరళ సుందరముగా భాషలో అనర్గళముగా యుపన్యసించిరి. తదుపరి శ్రీ కదారు మల్లయ్య మృదుమధుర ఉపన్యాసము ద్వారా నేటి కాలమున హిందీ భాషా ప్రయోజనమును గూర్చి విశదీకరించిరి. పిదప మ. మాధవరావు గారు తమ మధుర కవితా ధోరణితో గంగా సదృశ ప్రవాహ వేగంతో హిందీ భాషా మాధుర్యమును చవిజూపుతూ దాని సౌందర్య సౌరభ్యానిని గూర్చి వక్రంగా సుపన్యసించిరి. ఆ పిమ్మట శ్రీ పార్థసారథి గారు, మరియు శ్రీ M. జగన్నాథాచార్యులు భాషా ప్రయోజనం, హిందీ భాష బహుముఖ ప్రయోజనముల గూర్చి యుపన్యసించిరి. దీని తదుపరి ప్రమాణ పత్ర వితరణోత్సవం దిగ్విజయముగా జరిగినది. విద్యార్థులకు ప్రమాణ పత్రములు శ్రీ ఎ. రామస్వామి గారి కర కమలములద్వారా విద్యార్థులకు యాయబడినవి తదుపరి హిందీ విశారద విద్యాలయము తరపున 121/రూ.లు నగరపాలకంలో సర్దుబాటుంతున్నవి నీచిగా శ్రీ రామస్వామిగారికి యాయబడినవి చివరకు శ్రీ షేక్ హుసేన్ గారి కృతజ్ఞతా పత్రములతో జనగణమున గీతముతో సభ పరిసరమంతటా గావించబడినది.

విజయవాడ హిందీ మహావిద్యాలయ

సంత్రాంతోత్సవము

పై మహావిద్యాలయం సంత్రాంతోత్సవం 7-2-1987 శనివారం సాయంత్రము, హిందీ మీడియం బి. ఇది కాలేజీ ఆధారములు శ్రీ మిక్కిలినేని సుబ్బారావు గారి అధ్యక్షతన జరిగింది. ప్రెసిపాల్ కా॥ వెంకటే

రావు గారు ఆహూతులకు స్వాగతం చెప్పిన అనంతరం, ఆర్. విజయధర్మ, సి. పాల్. లక్ష్మి, జె. సుజాతగార్ల ప్రార్థనా గీతంతో సభ ప్రారంభమైనది. ప్రార్థనానంతరం, విజయవాడ క్రాంచి మేనేజరు శ్రీ P. ప్రసాదరావు గారు సభను ప్రారంభిస్తూ, మహా విద్యాలయం స్థాపనా వివరములు చెప్పుచూ దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ వారి కార్య కలాపములు వివరించిరి. ముఖ్య అతిథి శ్రీ మిక్కిలినేని సుబ్బారావు గారు తన సందేశముతో, హిందీ భాషకున్న ప్రాధాన్యతను వివరించిరి. అనంతరము హిందీ డిజైన్ లో విజేతలైన విద్యార్థిని విద్యార్థులకు బహుమతు లందజేసిరి.

ప్రథమ బహుమతి గ్రహీతలు

- (1) పి. వి. సురేష్
- (2) జి. శ్రీనివాసరావు
- (3) యు. గోపి

ద్వితీయ బహుమతి గ్రహీతలు

- (1) నయ్యద్ ఫిరోజ్ పాషా
- (2) డి. సునీత
- (3) బి. స్వర్ణ

తృతీయ బహుమతి గ్రహీతలు

- (1) బి. యస్. హరనాథ్
- (2) కె హనుమ క్విర్
- (3) యల్ వి ఆదిలక్ష్మి

ఆహూతులకు, విద్యార్థిని, విద్యార్థులకు, విద్యాలయం ఉపాధ్యాయులు శ్రీమతి పి ప్రభావతి దేవి, సి పాల్ కామక్షి గార్లు అభినందనలు చెప్పి తగు యేర్పాట్లుచేసిరి. భాయాచిత్రం తీయబడిన అనంతరం సభ జయప్రదంగా ముగిసింది.

రవీంద్ర హిందీ ప్రేమీ మండలి,
ఉండ్రాజవరం, ప: గో. జి. వార్షికోత్సవము

డి. 28. 1. 1987 పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా ఉండ్రాజవరంలో రవీంద్ర హిందీ ప్రేమీ మండలి 25వ వార్షికోత్సవము జరుపబడినది. విద్యార్థి పోదూరి సోమేశ్వర రావు ప్రార్థనా గీతముతో సభ ప్రారంభము అయినది. ఆనాటి సభకు శ్రీ కుదప సత్యనారాయణ B.A. B. Ed గారు అధ్యక్షత వహించిరి. రవీంద్ర హిందీ ప్రేమీ మండలి వ్యవస్థాపకులు మరియు ప్రధమ శ్రేణి హిందీ ప్రచారకులు శ్రీ కరుటూరి సూర్యనారాయణ గారు వార్షిక రిపోర్టును చదివిరి.

హిందీ అధ్యాపకురాలు శ్రీమతి జగన్మోహిని రాణి (హిందీ శిక్షణ పారంగత్) దేశ సమైక్యతకు హిందీ భాష ఎంతైనా అవసరమని ప్రసంగించినారు. 1986 ఆగష్టులో జరిగిన హిందీ పరీక్షలలో ఉత్తీర్ణులైన విద్యార్థులకు శ్రీ కుదప సత్యనారాయణ గారు ప్రమాణి పత్రములు అందజేసిరి. అధ్యక్షులు మాట్లాడుతూ రవీంద్ర హిందీ ప్రేమీ మండలి మూడు పూవులు, ఆరుకాయలుగా వర్ధిల్లటానికి కారణము శ్రీ కరుటూరి సూర్యనారాయణ గారి కృషియే అని జ్ఞాపించారు. అటం పోటీలలో గెలుపొందిన విద్యార్థులకు బహుమతులు అందజేసి వారిని ఆశీర్వదించారు. హిందీ అధ్యాపకురాలు శ్రీమతి జగన్మోహిని రాణి వందన సమర్పణతో సభ జయప్రదముగా ముగిసినది.

హిందీ మహా విద్యాలయము,
గాంధీపర్వతము
విజయవాడ-1
విపల్లిక్ డే దినోత్సవము
గాంధీజీ వర్ధంతి ఉత్సవము

28-1-1987 తేదీ ఉదయం 8 గం. 30 ని లకు గాంధీ పర్వతముమీద రిపబ్లిక్ దినోత్సవ సందర్భమున జండా వందన కార్యక్రమం జరిగింది. ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు గాంధీ పర్వత సంస్థ కోశాధ్యక్షులు డా. శ్రీ రమ్యంపాటి రామారావు గారు జాతీయ జండా ఎగురవేసారు. ఈ సందర్భములో వారు తమ సందేశం ఇస్తూ ఈనాడు యువతీ యువకులు, దేశపాఠులు ఆనాటి ట్యాగ్ లిని దృష్టిలో పెట్టుకొని దేశ సమైక్యతకోసం, సమగ్రత కోసం కృషి చెయ్యాలని, జాతివిద్విర్ను కరకత్తులను విఫలం చెయ్యాలని ఉద్ఘోషించాడు. ప్రముఖ ప్రకృతి వైద్యులు, ఆచార్య శ్రీ కొలిపాక ఆదినారాయణ శర్మ గారు దేశం ఎవర్కొంటున్న ప్రమాదకర పరిస్థితులను దృష్టిలో పెట్టుకొని యువతీ యువకులు దేశ రక్షణకు నడుం కట్టాలని ప్రబోధించారు. హిందీ విద్యాలయ పదాన అధ్యాపకులు శ్రీ చర్ల జనార్దన్ స్వామి కార్యక్రమం నిర్వహించారు. గాంధీపర్వత సంస్థ హిందీమహావిద్యాలయ విద్యార్థిసమితివారు, అధ్యాపక బృందము గాంధీ పర్వత సంస్థ కార్యకర్తలు, తదితర సభ్యులు దీనిలో పాల్గొన్నారు.

తదనంతరం జరిగిన హిందీ ప్రమాణిపత్ర వితరణ కార్యక్రమానికి వయోవృద్ధ గాంధీయ వాది శ్రీ వైద్యుల నారాయణ దాసు గారు అధ్యక్షత వహించారు. విద్యాలయ ప్రధాన అధ్యాపకులు విద్యాలయము నుండి ఆగస్టు 1986 పరీక్షల పరీక్షార్థుల రిపోర్టు

తెలుపుతూ ప్రారంభిక పరీక్షలలో 157 మంది హాజరైనారని వీరిలో 14 మంది ప్రథమ శ్రేణిలోను 38 మంది ద్వితీయ శ్రేణిలోను ఉత్తీర్ణులైనారని, ఉన్నత పరీక్షలలో 119 మంది హాజరుకాగా 87 మంది ఉత్తీర్ణులైనారని చెప్పారు. రిపబ్లిక్ దినోత్సవ సందర్భంలో విద్యాలయంలో నిర్వహించబడిన హిందీ వక్తృత్వం, క్విజ్ పోజీలలో గెలుపొందిన వారికి శ్రీ కొలిపొక ఆదినారాయణ శర్మ గారు బహుమతి వితరణ చేసారు. శ్రీ వైద్యుల నారాయణ దాసు గారు విద్యాలయము నుండి ప్రాథమిక, మధ్యమ, రాష్ట్ర భాష పరీక్షలలో ఉత్తీర్ణులైన విద్యార్థులకు ప్రమాణ పత్ర వితరణం చేసారు. వందన సమర్పదానంతరం 'జనగణ' గీతంతో కార్యక్రమం ముగిసింది.

80-1-1987 తేదీ సాయంత్రం 5 గం 30 ని॥ లకు గాంధీ పర్వతం మీద స్తూపం వద్ద గాంధీజీ వర్ధంతి సందర్భములో పర్యమత ప్రార్థన జరిగింది. ప్రముఖ గాంధేయవాది శ్రీ ఉప్పలూరి రామశాస్త్రి

గారు అధ్యక్షత వహించారు. విద్యాలయ ప్రధాన అధ్యాపకులు శ్రీ చర్ల జనార్దన స్వామి ప్రార్థనా-కార్యక్రమం నడిపారు. విద్యాలయ అధ్యాపక బృందం విద్యార్థిని, విద్యార్థులు, తదితరులు కార్యక్రమంతో పాల్గొన్నారు. ప్రేమచంద్ పబ్లికేషన్ వ్యవస్థాపకులు శ్రీ కందికొండ సూర్యనారాయణ శాస్త్రి గారు, ప్రకృతి వైద్యులు ఆచార్య కొలిపొక ఆదినారాయణ శర్మ గారు, ఉర్దూకవి శ్రీ జాగ్ముఖాచార్య సర్వోదయ మహిళా కార్యకర్త శ్రీమతి చర్ల బాపాయమ్మ ఈ కార్యక్రమంలో పాల్గొని గాంధీజీ ప్రబోధించిన సత్యాహింసలను, త్యాగనిష్ఠను, సేవా తత్పరతను మత సామరస్యములను అలవర్చుకొనవలసిన ఆవశ్యకతను గురించి ప్రబోధించారు. ప్రార్థనానంతరము గాంధీజీకి అమరవీరులందరికి శ్రద్ధాంజలి సమర్పించటం జరిగింది. తదనంతరం గాంధీ పర్వత సంస్థ వారు ఏర్పాటు చేసిన ద్వని ప్రకాశ ప్రదర్శనను దర్శించటంతో కార్యక్రమము ముగిసింది.

యూజుమాన్యం తదితర వివరాలు

సవం

[ఛారం 4. (8వ నిబంధన) ప్రకారము]

1. ప్రచురణ సరిం	-	8-2-959, కైరతాబాదు, హైదరాబాదు.
2. ప్రచురణ వ్యవధి	-	మాసపత్రిక
3. ముద్రాపకుని పేరు	-	ఎ. రామస్వామి
జాతి	-	భారతీయుడు
చిరునామా	-	8-2-959, కైరతాబాదు, హైదరాబాదు
4. సంపాదకుని పేరు	-	ఎ. రామస్వామి
	-	భారతీయుడు
చిరునామా	-	8-2-959, కైరతాబాదు, హైదరాబాదు-4
5. పత్రిక యజమానులు	=	దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ-ఆంధ్ర,
		8-2-959, కైరతాబాదు, హైదరాబాదు-4

పై వివరములు నాకు తెలిసినంత వరకు వాస్తవమైనవని ఇందుమూలముగా తెలియ జేయుచున్నాను.

హైదరాబాదు
తేది 1-3-1957

ఎ. రామస్వామి
ప్రకాశకులు

దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ- ఆంధ్ర

సృష్టోత్సవాలు-1987

సేకరించవలసిన నిధి వివరములు:

సజ్జ ప్రాచుర్య పరిషత్తుల నుండి-ఒక్కొక్కరికి రూ. 2-00

సభ ఉన్నత పరిషత్తుల నుండి-ఒక్కొక్కరికి రూ. 5-00

ప్రచారకులు, పరిషత్తులు తాము పంపు పరిషత్తు రుసుముతో పాటు ఈ విరాళములను కూడా ఆంధ్రసభకు పంపవలసినదిగా ప్రార్థించుచున్నాము.

ప్రాచుర్య పరిషత్తుల విరాళమును పరిషత్తు రుసుము మరియు దరఖాస్తు ఫారములతో పాటు ఆంధ్రసభకు పంపగలరు.

ఉన్నత పరిషత్తుల విరాళము మాత్రము ఆంధ్రసభకు పంపి పరిషత్తు రుసుము మరియు దరఖాస్తు ఫారములు మద్రాసు కేంద్రసభకు పంపి ప్రార్థితులు.

ఎ. రామస్వామి

కార్యదర్శి

